

M L A D I K A

LETNIK VII. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1926. ŠT. 8.

Kruh.

Povest Slovenske Krajine. — Spisal Matija Malešič.

Štirinajsto poglavje.

Mlatilnica ropoče.

Ko vstajajo na vzhodu prvi prameni zlate zarje, ogleduje mlatilnico strojnik, ji priliva olja in jo poskuša. Ko pokrije vzhod rdeči škrlat, je okoli mlatilnice že vse živo. Kupi snopov — ko gore — čakajo. Zaropoče stroj, nad sto rok se zgane.

Mlatilnica ropoče, ropoče; ropoče od jutranje zarje do zarje večerne, ropoče iz dneva v dan. Gore pšeničnih snopov splahnevajo, gore slame naraščajo. Vrečo za vrečo napolnjujejo s pšenico, voz za vozom odvažajo zrnje izpred oči zaprašenih in oznojenih delavcev. O, saj ni kedaj pomisliti, kdo bo jedel beli kruh iz pšenice, ki so jo sejale, kosile, vezale v snope in jo podajajo mlatilnici žuljave roke. Mlatilnica ropoče in je nenasitna in neutrudljiva. Sto in sto rok ima dela pri njej, na njej in okoli nje. Roke omahujejo. Jemlji snope s kupa, razvezuj jih, podavaj jih sosedu, podavaj jih v žrelo mlatilnice, odmetavaj slamo, streži zrnje, napolnjevaj vreče in jih odnašaj, odstranjuj pleve. Sto in sto rok se giblje okoli mlatilnice iz zore v mrak, dela, dela med ropotom, dela med zateglimi piski in nima niti kedaj pomisliti, kako bi se čudom čudile oči dragih tam po Goričkem, da vidijo te gore pšenice, ta zlati dež zrnja, ki pada iz mlatilnice.

Solnce žge neusmiljeno. Neutrudljiva je mlatilnica in nenasitna in kriči po pšenici, da nimaš kedaj niti obrisati potu, ki ti curkoma lije po obrazu in sili v oči.

Ilonka priteče iz kuhinje; vsa rdeča je in razjarjena. Noče več kuhati, pri mlatilnici hoče delati ali pa gre domov. Časar maha z rokami in ji nekaj pripoveduje. Upravitelj prihaja iz kuhinje in se smehlja in igra z bičevnikom. Ivan pozabi na delo in pogleduje Časarja in Ilonko in upravitelja.

Mlatilnica, nenasitna mlatilnica ropoče, ropoče, ropoče. Andraž ji podaja v žrelo pšenico, podaja, podaja, podaja. »Kaj le stori Ivan?« pomisli in podaja žrelo pšenico, podaja...

Presunljiv krik plane z mlatilnice in se zaje delavcem v kosti in mozeg. Strojnik plane k stroju in ga zaustavi. Vsi na mlatilnici in okoli nje čujejo, da

prihajajo iz njene notranjosti vse drugačni glasovi ko mlatev pšenice.

V kepo zviti visi nad žrelom mlatilnice Andraž, pozelenel je njegov obraz, oči buljijo v Verena, ko da hočejo izstopiti iz jamic, ječanje, da bi pretreslo kamen, prihaja iz njegovih ust.

Verenu kar zagomazi po hrbtu, zazebe ga pri srcu in lasje mu vstajajo. Nič ne premisli, naglo se skloni, zgrabi Andraža in ga sunkoma potegne od žrela.

Pretresljiv krik pretrese ozračje. Verenu je pri srcu, ko da je iztrgal Andražu živo roko iz živega telesa. Pogleda. In se mu temni pred očmi.

»Jezus!... Kriste!« ječijo prestrašene ženske, nekatere zajokajo in obračajo poglede, da ne vidijo Andraža.

Andraž se zvija v Verenovem naročju. Desne roke nima. Le nekoliko mlade Andraževe desnice še moli izpod ramena — ah, pa to ni del roke. Rdeč, s prašno in okrvavljeno srajco pomečkan kos rane je. In iz rane lije, lije, brizga, brizga temnordeča kri, temnordeča kri Andraževa, edinega še živečega sina vdove Sotličke...

Mlatilnica ne ropoče. Tišina. Ko onemeli, v silni grozi gledajo delavci spačeni obraz Andražev in rdečo rano.

»Pomagajte, pomagajte...« Ko v smrtnem strahu ječi Verena, pa sam ne ve, kako naj pomaga, kdo naj pomaga. Vanj brizga rdeča kri Andraževa, na mlatilnico se cedi, zlato pšenico škropi. Verena drži Andraža v naročju in mu gleda v obraz ko detetu, ki umira, pa mu ne more pomagati.

»Dol z mlatilnice!« pride do sape Časar.

Nekaj rok se dvigne k Verenu, ki jim izroči Andraža.

Verena skoči z mlatilnice. »Pomagajte, pomagajte, ljudje božji! Mislite na mater! O...!« Ko da mu je pobežnila vsa pamet iz glave, prosi pomoči in brezupno pogleduje po enem, po drugem.

»Obvezite ga!« Upravitelj pristopi in si ogleda rano. Na obrazu se mu pozna, da ga pogled vznemirja in da mu je odvrateno.

»Sem ga položite!« Časar pokaže na travo.

»Obvez, obvez!« kriče moški vseppek in se gnetejo k Andražu. Vsakdo bi rad pomagal, pa ne ve, kako bi in s čim bi pomogel.

Obvez ni.

»Tu, obvezal!« Veren strga srajco z života in moli kos platna možem okoli Andraža.

»Preprašna je srajca in vsa prepotena!«

»Zastrupili bi mu kri!«

»Čistih obvez!«

»Predpasnik!« Ilonka odveže svoj beli predpasnik in ga moli možem.

»Za prvo silo bo!«

»Vode, vode!«

»Naj skoči kdo po kako njegovo belo, čisto srajco!«

»Nima nobene bele srajce! Prinesem svojo!« Ivan hiti proti hlevu.

Andraž strgajo srajco z desnega ramena in ogledujejo del roke, ki je niso zmleli zobje mlatilnice. Kri vre, vre iz rane in curlja na zeleno travo.

»Kri mu moramo ustaviti!«

»In izprati rano!«

»Kako?«

In si ne vedo pomagati.

»Saj mu odteče kri, ljudje božji, saj mu vsa odteče! Izkrvavi!« Veren vikne, odrine može, poklekne k Andražu in pograbi po rani. »Vrvico, vrvico! Hitro vrvico, da mu prevezemo roko nad rano in mu ne odteče kri.«

Vrvice ni pri roki in nihče se ne spomni, kje bi mogel v naglici stekniti kos vrvice.

»S čevlja jo vzemite, če ni druge!«

Andražu hočejo sezuti čevelj.

»Hitro, hitro! Križ božji!«

Horvat je naglo sezul svoj čevelj in nudi Verenu kos jermena.

»Podrži roko, da jo zavežem!«

Silno zaječi Andraž.

»Nič ne pomagal! Mora biti, sicer izkrvaviš! Ali ne veš, kaj sem obljubil materi?« In Veren z vso močjo zadrigne jermen.

Slabeje in slabeje stoka Andraž. Ko da ga zapuščajo moči in se poslavlja duša.

»Svečo, svečo!« krikne nekdo v strahu.

»Kaj ste obnoreli?! Saj ne sme umreti! Andraž ne sme umreti, ne sme! Kaj se vam ne smili njegova uboga mati!« Ko da je sam obnorel se grabi Veren za glavo in išče s pogledi tistega, ki je skričal po sveči.

Pritajeno plačejo ženske, mrko se spogledujejo možje in fantje.

Upravitelj naglo odide za marof.

Česar zmajuje z glavo in ogleduje s krvjo oškropljeno pšenico, s krvjo oblito mlatilnico, s krvjo in zmečkanimi človeškimi koščicami in s koščki mesa pomešano zrnje.

Petnajsto poglavje.

Pri Sotličevih ura stoji.

1.

Nova Ritoperjeva hiša je dozidana, tesarji postavljajo ostrešje na obširne zidove. Ritoper hodi po visokih zidovih, pomaža vzdigovati tesarjem težke tramove, ogleduje prostore v prvem nadstropju in vidi že v duhu lepe sobe, polne izbranega pohištva.

Pismonoša prinese pismo. Ritoper je naglo z vrha zidovja na tleh, pogleda naslov in nestrpno raztrga ovoj. Ničesar ne reče, ko prečita pismo, le obraz mu potemni, zapusti tesarje, pozabi na svoj ponos, na svojo novo hišo, v gostilniško sobo stopi, zaloputne vrata za seboj, sklene roke na hrbtu in koraka po sobi gori in doli, doli in gori.

Lina si ne upa v sobo, Ritoperka je v strahu v kuhinji. Ni dobro znamenje, kadar Ritoper tako koraka po sobi gori in doli, drži roke na hrbtu in molči.

»Lina!« pokliče oče in obstoji sredi sobe.

Plaho vstopi Lina in skuša iz očetovega obraza razbrati, kaj ga mori.

»Nesi hlebec belega kruha Sotlički.«

Tako nenavadna je očetova zapoved, da Lina obstoji in gleda.

»Zijalo, kaj nisi razumelo? Sotlički nesi hlebec belega kruha! In hlapec naj zapreže! Odpotujem!«

»Kaj pa naj rečem Sotlički?«

»Kruh ji daj! Kaj misliš, da ne je rada belega kruha?«

»Ali se je Andražu kaj pripetilo?«

»Kaj se mu naj pripeti? Tam ni rudnikov, da bi ga zasulo, tudi ni Mure, da bi se utopil! To ji povej!« Hlastno govori Ritoper.

Lina razume in se obotavlja.

»Kos pečenke še vzemi s seboj, če jo ima mati pri roki! In vina ji nesi!«

Težko je Lini pri srcu, težka je pot k Sotlički.

Ko da jo je zbodlo v dno srca, plane osivela vdovica pokonci, ne pogleda kruha, ne pogleda pečenke, ne pogleda vina. Roke sklene na prsih, vsa se trese, oči ji izstopijo iz jamic in buljijo v Lino ko v prikazen.

Lina ne ve, kaj bi rekla.

Ura tiktaka.

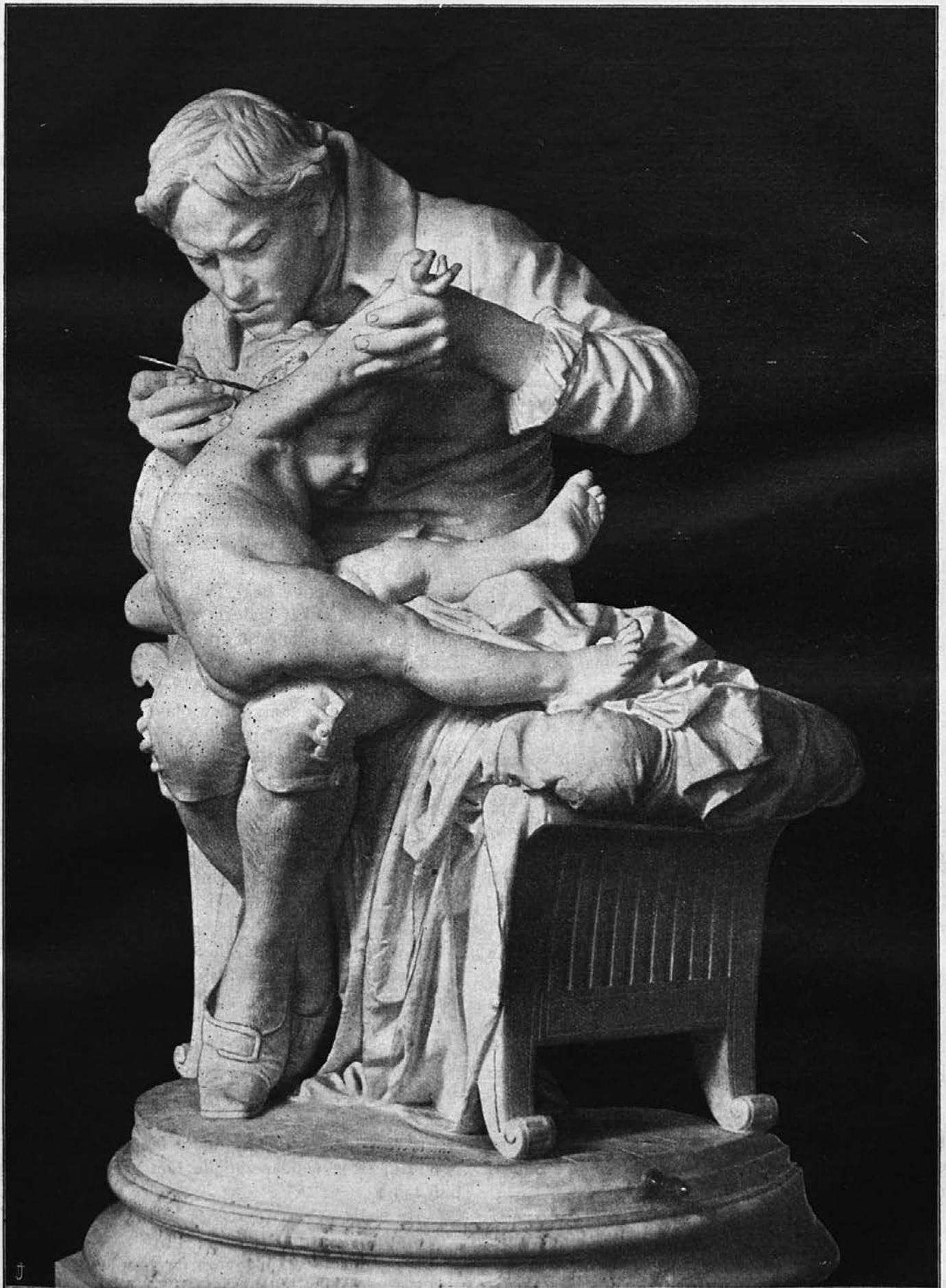
Lina je groza strašne tišine, groza je je obupanih, vprašujočih pogledov. V grozi začuti Lina, da mora nekaj reči. »Pokrepčajte se, Sotlička!«

Vdova ne pogleda ne kruha ne pečenke ne vina. Vedno groznejše bulji v Lino in vedno bolj se trese.

Lini je žal, da ni poslala deklice. Obup revne Sotličke ji leze v mozeg. Zbežala bi — pa ne more z mesta. Ko da so jo prikovali obupani pogledi. Saj sama ne ve, kako je z Andražem, sluti pa, sluti nesrečo.

Ura tiktaka.

Lina ne vzdrži pogledov obupane matere. Z muko se odtrga z mesta in hoče pobegniti.

Giulio Monteverde.

Spomenik Edvardu Jennerju, zdravniku, ki je uvel cepljenje zoper koze.

(Genova.)

»Andraž, Andražek moj...« se mukoma in hropeče iztrga Sotlički iz prsi. In stegne roke proti Lini ko v nemi prošnji za pomoč.

»Tam ni rudnikov, da bi ga zasulo, tam tudi ni Mure, da bi se utopil. Saj ni nič hudega!«

Ura tiktaka.

Sotlička si toliko opomore, da se prestopi z mesta in vpraša komaj slišno: »Kaj se mu je zgodilo?«

»Nič hudega, nič hudega!« hiti Lina, ki bi se rada hitro poslovila.

»Ali je bolan?«

»Menda ni!«

»Ali je morda nesrečno padel in si zlomil roko ali nogo?«

»Saj ničesar ne vem, ničesar, ničesar! Oče so rekli, naj Vam nesem kruha in pečenke in vina. Pismo so dobili...«

»Pismo je dobil!« krikne Sotlička in omahuje. Temni se ji pred očmi, ali skozi temo zagleda tisti trenutek, ko je prišlo pismo iz Amerike.

Lina zbeži.

Sotlička omahne na posteljo. Krč ji stresa telo. »Andražek, Andražek moj...« se ji trga iz grla. »Ali ni slutilo moje srce nesreče? Ali ti nisem pravila, moj zlati, edini?« Solze pa ni v očeh.

Ura tiktaka.

»Ali še gledajo božje solnce tvoje mile oči?«

Ura tiktaka.

»Pismo je dobil Ritoper!« Sunkoma se dvigne s postelje, se opoteče in ujame za mizo, si potegne z roko po očeh in se siloma osvesti.

Ura tiktaka.

Oprijemlje se postelje in peči in vrat in skrinje v veži in se splazi do vežnega praga. Na pragu se sesede. Obraz skriva v dlani in premišljuje. Ko da spi, je nepremično njeno telo. V očeh ni solze. Vse na prag doni tiktakanje ure.

Premišljevanje jo okrepi. Vstane in se napoti proti Ritoperju. Počasi, počasi gre, ko da se boji zvedeti prezgodaj bridko resnico.

Izpred Ritoperjeve hiše šine po cesti koleselj. Na njem sedi Ritoper.

Sotlička vzdigne roke in zakriči.

Ritoper čuje krik in se ozre. In jo opazi; iztrga vajeti hlapcu iz rok in jih za hip pritegne. V prihodnjem hipu jih popusti, izpuli hlapcu bič in udari po konju. Konj pobesni in zavihra ko burja po cesti.

Sotlička opazi Ritoperjevo namero. Ko da so ji planile v onemogle stare noge dekliške sile, steče na cesto. Kliče, vpije, kriči za Ritoperjem, maha z rokami in teče, teče za kolesljem.

Ritoper bije po konju. Konj dirja ko blisk po cesti. Voz odskakuje, njegov ropot zagluši Sotličkino vpitje.

Ritoperjevi tesarji prenehajo z delom in opazujejo divji beg in brezupen Sotličkin tek za vozom; vaščani po poljih dvigajo glave od dela, ženske pritečejo k

cesti, ne morejo si razložiti Ritoperjevega bega in Sotličkinega lovenja. Dasi ne vedo, zakaj hoče Sotlička doteči Ritoperja, jim lega v srca temna slutnja in sočutje z ubogo vdovico.

2.

Dolgo, dolgo ni Sotličke v vas. Opešala je, stare noge so ji odpovedale, zgrudila se je kje na cesti in nima nikogar, ki bi ji pomogel. Da je dotekla Ritoperjevega konja? Da je Ritoper ustavil konja in jo počakal? O, tega ne stori Ritoper!

Ženske mislijo, da mora iti kdo pogledat za Sotličko.

Šiftarki je hudo za hčerjo, sočustvuje s Sotličko. In gre.

Utrujena, da komaj premika noge, se vrača Sotlička. Taka žalost sije z njenega pepelnatega obraza, da se je Šiftarka ne upa vprašati, kaj jo teži. Uklone se ji s pota. Tesno ji je pri srcu ob misli na hčerko, slutiti, da se je tam daleč na ogrski pusti zgodilo nekaj strašnega. Da ni tudi Ilonke doletela nesreča?

Sotlička se vleče k Ritoperjevim. Šiftarka ji sledi. »Ako omahne, jo prestrežem in ji pomorem,« si misli.

Ljudje vidijo materi, vidijo vdovici; strta in izmučena je prva, žalostna in povešene glave ji sledi druga. In Ritoperjev beg! Tam na ogrski pusti se je nekaj zgodilo, nekaj hudega, strašnega. Tesno je pri srcih tistim, ki so jim odšli dragi po kruh z Ritoperjem. Težka mora lega na vas.

Sotlička omahne v Ritoperjevi veži na klop, roke ji padejo po mizi, nanje klone glava.

Lina skriči v prodajalni: »Vode, vode! Pomagajte! Umiral Pri nas umre!«

Šiftarka plane v vežo, Ritoperka priteče iz kuhinje.

»Mrzlih obkladkov prinesi!« kliče Šiftarka Lini in vzdiguje Sotličkino glavo.

* »Kisa prinesem! S kisom ji obdrgnemo sencil!« govori Ritoperka.

»Samo hitro, hitro!«

Ko blisk se raznese glas po vasi. Ženske dreve k Ritoperjevim, tesarji in delavci popuste delo in se gnetejo v vežo.

»Kaj pomeni vse to?«

»Si videl, kako je bežal pred njo Ritoper?«

»Pa se vrne v njegovo hišo umret.«

»Pa res nima sreče s svojo deco!«

»Revica jel!«

»Ubogí Andraž! Tako dober fant je bill!«

»Kaj se je vendar zgodilo tam na pusti? Naš je tudi tam!«

»In naš!«

»In naša!«

Spogledujejo se, odgovora ne ve nihče.

Ko omočijo Sotlički čelo z mrzlo brisačo in ji obdrgnejo sencí z jesihom, odpre oči in zabega s po-

gledom po veži, ko da nekoga išče in ne ve, kje je in čemu se gnete toliko ljudi okoli nje.

»Živi, živi!« se razveseli Ritoperka, pohiti v kuhinjo in prinese steklenico.

»Živi, živi!« gre glas od ust do ust. In vsem odleže.

»Popij nekaj kapljic! Okrepi te...« Ritoperka nastavi Sotlički steklenico na usta in jo nagne.

Sotlička odmakne glavo.

»Samo nekaj kapljic! Takoj ti odleže!« Ritoperka ji hoče po sili vlititi tekočine iz steklenice v usta.

Z obema rokama se brani Sotlička. »Nočem, nočem!« govori grgraje.

»Pomore ji! Okrepi jo!« Ritoperka prosi z očmi, da ji pomorejo in prisilijo Sotličko k pitju.

Ženske so pripravljene pomagati Ritoperki.

»Strup... strup...« grgra Sotlička in se brani z glavo, z rokami. In ko da ji gibanje vrača moči. bruha iz sebe: »Sina mi vrni!... Sina si mi zastrupila!... Sina ste mi zastrupili, Ritoperji!... Sina mi vrnite!«

Ritoperki omahne roka s steklenico. Vsa zmedena je.

»Ste videli, kako je bežal Ritoper pred mano? Kaj! Morivec! Zastrupil ga je z lepimi besedami in mi ga odpeljal in ga ubil.« Ko steklene so Sotličkine oči in divje gledajo Ritoperko.

»Nori! Saj nori!« Lina je vsa zbegana. »Branite mater! Norica plane vanjo!«

»Kje je moj sin? Kaj je z mojim sinom? Govori!« Sotlička vstaja.

Ritoperka ne ve odgovora in se plahoma umika.

»Hlebec belega kruha in kos pečenke in vino naj bo za mojega Andraža. Andraž, Andražek, zakaj si se zapisal tem grdím ljudem, ki so te pogubili?« Sotlička se grabi za sive lase.

»Nori, nori!« vpije Lina in tišči vrata v prodajalno.

»Bogati ste, ha, bogati z ljudskimi žulji. Bogati ste s krvjo! Iz krvi ste bogati! Hišo zidate z ljudskimi žulji in krvjo mojega sina. V nebesih je Bog, ki bo sodil! Ali ne vidi, kako zidate hišo?«

»Nori!« Lina kriči ko v smrtnem strahu.

»Nori!« šepčejo otroci in bežijo iz veže.

»Nori!« premišlujejo ženske in se plahoma umikajo.

»Nori? Saj ni nobeno čudo, če nori!« mislijo druge in se ne umaknejo in bi ji rade pomogle, pa ne vedo s čim in kako.

Mrko gledajo moški.

3.

Saj ura tiktaka!

In Sotlička gre k pastorju in pove vse in prosi, naj bi pisal tja na pusto in poizvedel, kako je z Andražem. Pastorju bi odgovorili po resnici in pravici, drugim ne bi. Samo korak je še do njenega groba. Čim-

prej stopi ta korak, tem bolje. Negotovosti ne prenaša več! Srce ji počí, zmede se ji v glavi — če se ji že ni zmedlo!

Pastor premišluje in premišluje in se odloči, da ne piše. Počaka Ritoperja, ki se vrne danes, jutri... Morda je že doma. In govori z njim! In ukrene vse, da jo pomiri.

Sotlička bi padla na kolena pred pastorjem in ga z povzdignjenimi rokami prosila, naj piše, ker je srce ne vara.

Pastor je premislil in ne piše. —

Ura tiktaka.

In Sotlička gre k plebanošu. Vse pove. Tudi to pove, da noče pastor pisati. Plebanošu gotovo odgovore s puste po resnici in pravici, drugemu ne bi!

Plebanoš premišluje in premišluje in odloči, da ne piše. Ritoperjeve vrnitve je čakati!

O, kaj ne vidijo ljudje, da njeno srce ne laže?

Ura tiktaka.

K šolniku gre, revica! Ali se ne smučé šolnik okoli Ritoperjeve Lina? Pa bi pisal? —

Ura tiktaka.

V Soboto gre Sotlička in prosi od gospoda do gospoda, od pisarne do pisarne. Pa ne najde dobrega srca, ki bi se je usmililo. Povsod ji povedo isto, kar je povedal pastor.

O ljudje, o gospodje, kaj ne vidite v Sotličkino srce?

Tako napravi Sotlička. Sukič posodi denar — če koča ni dosti vredna, je vredna vsaj zemlja, na kateri stoji. Kako se tepejo ljudje po Goričkem za vsak kosček pečene zemljice! In pojde. Srce jo pripelje do Andraža! In če je na koncu sveta, najde ga! Vsaj njegov grob najde in poklekne nanj in izdihne svojo dušo poleg njega. Čemu ji potem še koča? Nobenega treh grobov niso škropile solze — poškropijo grob četrtega, najmlajšega, najmilejšega, Andraža!

Ali, Sotlička! Srce bi hotelo, duša hoče, telo pa ne more. Saj omahuješ, saj niti do doma ne prideš več, saj se ti temni pred očmi od truda in onemoglosti.

Da bi materino srce ne zmoglo, česar materino telo ne zmore?

Hiti Sotlička, hiti, hiti, omahuje, omahuje, pada, počiva, lovi sapo, vstaja, hiti.

Morda je pa samo bolan in ne bo škropila groba s solzami. O, ni materine roke, da bi mu gladila vročino s čela, da bi mu božala mehke lase in ga uspa-vala, da pozabi na bolečine.

Hiti Sotlička, hiti, hiti, omahuje, omahuje, pada, počiva, lovi sapo, vstaja, hiti.

Da bi ne zmoglo materino srce, česar materino telo ne zmore?

Omahovaje se priplazi do koče, da si opomore in v miru vse premisli, preden stopi k Sukiču po denar.

Poslušá na vežnem pragu. Vse temno ji je pred očmi, v temi zakrožijo zdaj in zdaj rdeči kolobarji;

vedno pogosteje krožijo, vedno bolj rdeči so. Vgrizne se v spodnjo ustnico in napne zadnje moči in napeto poslušá. Rdeči kolobarji ne plešejo več pred očmi, tema gíne izpred oči.

Napeto poslušá skozi vežo v sobo.

Silneje ko prej zaplešejo rdeči kolobarji pred očmi. Samo od sebe jekne iz nje, ko se požene v vežo in proti sobi.

S poslednjimi močmi pritisne na kljuko.

Srce ji zastane, črno ji je pred očmi. Rdeči kolobarji zakrožijo pred očmi. Odpre usta ko da hoče zavpiti, oči ji izstopijo, ko da vidijo nekaj strašnega.

In se zgrudi na pragu in obleži.

Tišina ko iz groba veje iz sobe. Na mizi se po kosu pečenke pasejo muhe. Pečenka razpada in smrdi. Mušice se napajajo v vinu. Hlebec belega kruha je pokrit z belkasto plesnobo.

Ura — stoji.

(Dalje prihodnjič.)

Golobček.

Ob pokopališču
pot je kolovozna,
šla po njej, jokala
mlada, lepa vdova.

Plákala za možem
svojim in tožila,
ker poslednjikrat ga
tod je pospremila. —

Z dvora belega pa
ob zeleni njivci
stopa fantič zalí,
za klobukom s krivci.

»O nikar ne joči,
mladoleta vdova!
Škoda oči tvojih —
čuj, kar pravim znova:

Vdova, lepa roža,
o nikar ne toži!
Mož ti je umrl —
z mano se omožil!«

Prvi dan jokala,
drugega molčala,
tretjega nje žalost
skoro ponehála.

A v sedmini rajnkega
že je pozabila —
in čez mesec krilo
je poročno šila.

Ob pokopališču
veselejša cesta:
šetata se todí
ženin in nevesta.

Bila svatba, bila
hrupna in vesela,
novega moža
nevesta je objela.

Bila svatba, bila,
muzika igrala —
on jo k sebi stiskal,
ona se smejala.

Smej se, smej, nevesta:
lepó ti res pristoja —
rajnik pod zemljó je
gluh na ušesa svoja.

Dragega objemaj,
ní se treba bati —
rakev dost je tesna,
mrlič ne more vstati!

Le poljublaj lica,
ki si jih iskala, —
več ne oživi on,
ki si mu — zavdala.

Bežno beže časi,
vse se spremenilo:
kar ni bilo, prišlo,
ni več, kar je bilo.

Bežno beže časi,
kakor ura leto —
eno le je večno:
greh stoji zakleto.

Leta tri teži že
rajnkega zemlje teža,
na njegovem grobu
raste trava sveža.

Trava mu na grobu
in nad glavo dobček,
a na dobček seda
snežnobel golobček.

Seda in poseda,
prebolestno joka,
kdor ga sliši,
temu srce poka.

Temu srce poka,
eni ženi huje:
o, pregrozno vpije
in lase si ruje:

»Ne viči, ne kliči,
ne vpíj tako v ušesa!
pesem ta okrutna
dušo mi pretresa.

V glavi se vrti mi,
nehaj že, ne joči!
Ali pa zavpíj,
da se mi razpočil!«

Teče voda, teče,
val se v vale meče,
med valovi bela
se obleka vleče.

Tu zaplava noža,
tam spet bela roka —
o, nesrečna žena
išče si pokopa.

Deli so na breg jo
in zagrebli skrito,
kjer gube pešpoti
se s križišča v žito.

Nima žena groba
— sodba je sodila —,
le velika skala
njena je gomila.

Pa tak težko ni
tu ležati skali
kakor na imenu
jo prekletstvo palí.

Ptuj v srednjem veku.

Fr. Kotnik.

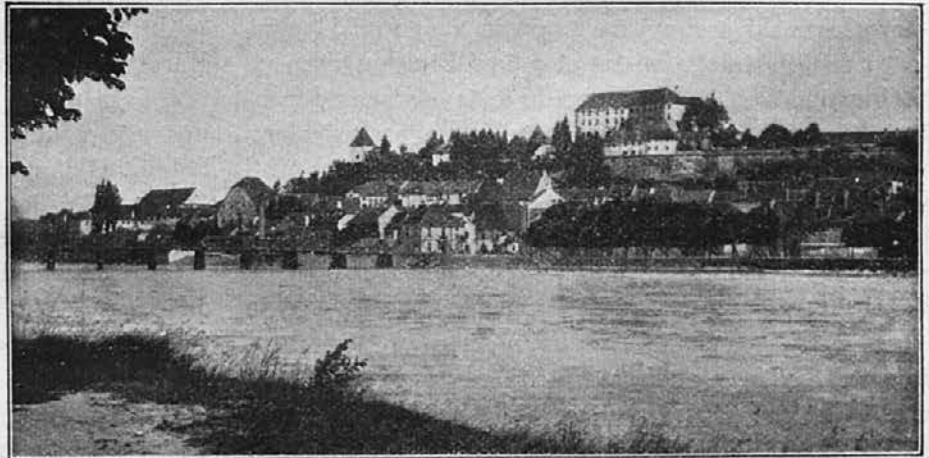
O d koderkoli se bližaš Ptuju, se ti že od daleč odraža izmed okolice ptujski grad, ki kraljuje nad mestom. Z njim je zvezana tudi ptujska zgodovina srednjega in novega veka, ki je pomembnejša od zgodovine drugih pokrajinskih mest. Nizek je grajski grič, a nudi širok razgled po Ptujem polju, vinorodnih Halozah, do Varaždina in čez pohlevno gričevje Slovenskih goric. Na severozahodu zastirajo razgled Golica, Kozjak in temno Pohorje. Med njim in Konjiško goro se včasih zasvetijo v snegu Savinjske planine. Že v stari dobi je bila tu važna strateška točka, ki je obvladala, ležeča ob Dravi, širono okolico. Ammianus Marcellinus pripoveduje, da je rimski palatium stal izven ptujskega mestnega zidovja — mogoče je bil na gradu, kjer so baje v kleti ostanki rimskega zidu.

Po odhodu Gotov je zavlada nekaj časa mirna doba, ki jo proslavlja rimski pesnik Claudianus. Panonci in prebivavci ob Savi zopet hodijo v svoje kočice in pozdravljajo prijazne griče s poljubi. Ob Donavi zasaja viničar trte in rad plačuje davek. A ta lepi sen o miru je kmalu odplaval. Alarih z zahodnimi Goti je drevil v Italijo, po njegovi smrti so rimski generali za nekaj časa zopet pridobili pokrajine ob Donavi rimskemu imperiju razen Dacije. Aetius pa je moral l. 433 Panonijo secundo z Mitrovico odstopiti Hunom, ki so se naselili med Donavo in Tiso. Atila je vladal zmesi Hunov, Slovanov, Germanov in Romanov. Njegova smrt l. 453 je pomenila konec hunski oblasti.

Viharna doba preseljevanja narodov je zasula rimski palatium, zagrebla Poetoviono. A razdejanje vendar ni bilo splošno. Naši pradedje Slovenci so se naselili po odhodu Longobardov, po l. 568 tudi v rimskih stavbah v Ptuju in na gradu, kjer so imeli svoje stražišče. Na zahodni strani gradu pa so imeli svoje pokopališče, ki ga je l. 1909 izkopal V. Skrabar. Našel je 66 staroslovenskih skeletov, ki so imeli značilne staroslovenske pridevke: slepočnice s črki S podobno zanko, ušesne naveske, nakit za vrat, ročnice, prstane itd. Skeleta št. 50 in 51 s pridevki in vse najdenine so sedaj shranjene v grajskem muzeju. Najdenine so zelo podobne onim v Bijelem brdu, Kloštru in Velikem Bukovcu na Hrvaškem in v Slavoniji ter v slovanskih nekropolah (pokopališčih) na Kranjskem in drugod. Posebno pozornost izmed teh najdeb vzbuja majhen, bronast križec, ki ga smatrajo nekateri za znamenje

nastopajočega krščanstva pri naših Slovencih, drugi pa za blago, ki je prišlo po trgovcih iz vzhoda v naše kraje. V Kloštru na Hrvaškem so v staroslovenskih grobovih našli tudi take križce. Ptuj je postal tudi za Slovence trgovsko središče, posebno z Bizancem. O tem pričajo v staroslovenskih grobovih najdeni denarji cesarjev Mavricija 582—602, Heraklija 610—641 in Leona IV. 775—780. Že takrat so torej bile vezi z vzhodom, a to je le nadaljevanje prejšnjih stikov — omenjam samo Valensa, arijanskega škofa.

To pa ni edino staroslovensko grobišče v naših krajih. Najstarejše dosedaj znano je pri Celju, ki sega v 6. stoletje, ker ima še polno ostankov poznorimske kulture. V bližini je bila rimska Celeia! Nekaj mlajše je pokopališče v Zgornji Hajdini, ki je obsegalo nekako

Pogled na sedanji Ptuj z Brega.

20 grobov ter je, kakor ptujsko, iz konca 8. stoletja. Zopet staroslovensko grobišče v bližini rimskih naselbin stare Poetovione! V Središču je našel dr. Kovačič med razvalinami rimske vile staroslovensko grobišče. Karantansko (staroslov.) grobišče na Puščavi pri Slovenjem Gradcu (rimski Collatium), ki je obsegalo nad 130 grobov, je tudi iz te dobe. A tu se pojavljajo baje že frankovsko-bajuvarski vplivi, kakor v staroslovenskih grobovih na Peravi pri Beljaku in pri Šmohoru v Ziljski dolini. A tudi pri Gospe Sveti morajo biti staroslovenski grobovi. Koroški zgodovinarji so skrivali kip slovanskega božanstva, ki so ga izkopali. Menda je bil bog Triglav.

Ko smo Slovenci prišli v naše kraje, so bile gotovo še rimske stavbe ali pa njih ostanki ohranjeni. Vsega nismo uničili. Zakaj neki? Porabili smo ostanke rimskih stavb; dokaz za to je, ker smo skoraj povsod v njih bližini pokopavali svoje mrliče. Če svetovna vojna z vsem modernim tehničnim orožjem in orodjem ni vsega pokončala, tudi boji za preseljevanja narodov, ko ljudje niso razpolagali s takimi sredstvi, niso vsega

Pogled na Ptuj. Iz Vischerjeve zbirke »Schlößerbuch«
okoli l. 1680.

uničili. Ker so dosedaj znana pokopališča majhna, sklepajo nekateri zgodovinarji, da je imela vsaka staroslovenska župa svoje lastno pokopališče. Tudi imena na Ptujskem polju, kakor Jus, Spes, Vintus, Flakus govore mogoče za miren prehod rimske v slovensko dobo.

Iz te dobe nimamo nobenih virov, govore samo staroslovenski grobovi na gradu in v Zgornji Hajdini.

Sredi 9. stoletja se zopet pojavi Ptuj v zgodovini, v oblasti slovenskega župana, ki je že odvisen od frankovskih Karolingov. Karel Veliki je Bavarsko včlenil v centralno državo Karolingov. Državna vojna proti Obrom se je končala okoli l. 800 ter zahodno Ogrsko priključila frankovski državi, a slovenska vojvodstva so obstajala pod frankovsko oblastjo dalje. Pridobljena dežela je postala državna oziroma kraljevska last in kralj je delil pokrajine cerkvam, samostanom, grofom itd. Ozemlje starega Norika zavzema sedaj Karantanija, spodnji del prejšnje Štajerske med Muro in Dravo dobi zopet staro ime Panonija. Ptuj služi kot predstraža frankovski državi. Zemlja na desni strani Drave, Dravsko polje itd., je pripadala do l. 828 furlanski mejni grofiji, dočim je bil Ptuj z ozemljem levo od Drave posebna marka, kjer se je slovenska samostojnost najdlje ohranila. Okoli 840 dobi zemljo med Dravo, Blatnim jezerom in Donavo knez Pribina, ki mu je sledil Kocelj. Ptuj je mejnik te države. Velika kraljevska posestva okoli Ptuja, Ljutomera in Radgone so l. 863–864 prešla v last solnograške cerkve. Ptuj je v 9. stoletju v oblasti kneza Pribine in naslednika Koclja. Pribina je, kakor v drugih krajih, tako tudi v Ptujju ustanovil cerkev, ki je bila blagoslovljena med letom 850 in 864. Kakšna je bila in kako dolgo je obstajala, ne vemo. V to dobo spada tudi Metodovo delovanje, ki je imelo v Nemcih mnogo nasprotnikov. Tudi Ptuj in okolica sta bila deležna blagovesti v staroslovenskem jeziku. Po letu 874 sta prešla tudi Bettobia (Ptuj) in njen grad v posest solnograške cerkve. Nepristna listina iz l. 890, ki pa je potrjena tudi l. 977, 982, 984, 1051 in 1057, pravi, da je solnograška cerkev od Arnulfovih prednikov dobila v Ptujju cerkev z desetino in dva dela mesta s sodstvom, mutnino in mostom; k temu je prišel še tretji del mesta,

ki ga je prej imel v svoji lasti neki Karantanec, torej Slovenec, ki je radi veleizdaje izgubil svoje premoženje. Njegova soproga, ki je bila zvesta, pa je obdržala dvor v vzhodnem ali gorenjem delu mesta, kjer so pričeli zidati cerkev, v dolnjem ali zapadnem delu pa tiste dvore, ki jih je takrat imela v lasti, s 100 kmetijami in 10 vinogradi na Čistanovem (Čestanovem) polju (Zistanesfeld). Čistanovo ali Čestanovo polje je Ptujsko polje, samo 10 vinogradov na Ptujskem polju dela razlagi malo preglavice. Splošno je imelo mesto tedaj isto zunanjo sliko ko danes. Spodnji, zahodni del odgovarja Dravski ulici in ulicam, ki vodijo v današnje Prešernovo, prejšnjo Gosposko ulico, vzhodni del, zaznamovan že okoli leta 860 s cerkvijo (takratno Pribinovo ali Kocljevo ustanovo, ker je Pribina padel v boju okoli 861), pa je kraj ob mestni cerkvi. Most čez Dravo in mutnina pričata o razviti trgovini, ki je cvetela torej tudi med slovensko vlado. Mesto je z ustanovitvijo cerkve dobilo večji pomen. Ptuj ima prvi most v prejšnji Štajerski, ki se najprej imenuje v aktih in je edina naselbina v deželi, ki se že v dobi Karolingov imenuje mesto.

Leta 874 je solnograški nadškof Teotmar zopet posvetil cerkev v Ptujju, ki jo je ustanovil grof Gozvin. Solnograški nadškof je izpodrinil sv. Metoda, pod čigar oblast je spadal tudi Ptuj. Leta 874 je moral Metod bežati iz Panonije na Moravsko, kjer je potem ostal. Kocljevo in Metodovo delovanje je povzročilo, da je kralj Arnulf to kneževino tesneje zvezal z nemško državo. S presledki je bil Ptuj sedem stoletij v solnograški posesti. A solnograški nadškof se je zaman potegoval za svoje pravice in preganjal Metoda, ker so 20 let pozneje pridrevili ob Dravi Madžari v deželo ter so si jo polagoma osvojili tja do Savinjskih planin. Fuldini anali poročajo o njih za l. 894: »Moške in stare ženske so ubili, mlade pa so odvedli; uničili so vso Panonijo.« Solnograd se je svojih posestev mogel veseliti šele po bitki na Leškem polju, po kateri so Madžare jeli potiskati tudi iz naših krajev. Ptuj je sedaj postal branik proti Madžarom. Ker pa je bilo mesto solnograško, je bil sedež marke v Mariboru. Ptujjska marka se še omenja v 11. in 12. stoletju. Njene meje so bile približno te: na severu Radel in Kozjak do Mure pri Špilju, nato je mejila Mura do Radgone; na jugu ravna črta od Vitanj do Žetal, Dravinjska dolina je v njenem območju; na zahodu Ribnica-Brezno, ker sta slovenjgraški okraj in Muta koroška; na vzhodu sta bila Ormož in Ljutomer že v madžarski oblasti. Nadškof Konrad I., ki je sezidal več trdnjav, je okoli l. 1125 obnovil ptujski grad, ki je že od starodavnih časov ležal v razvalinah. Grad je okoli 1160 prevzel viteški rod, ki je nemara prišel iz Lungava ter se je po ptujskem gradu imenoval »ptujski gospodje«. Ti gospodje so bili v službi solnograških škofov in so branili in varovali mesto, zlasti vzhodno okolico, postali so izmed najvplivnejših štajerskih viteških rodbin, slično

kakor celjski grofje, s katerimi so bili v svaštvu. Širili so oblast tudi proti vzhodu. Ptujski gospod Friderik je potolkel l. 1199 Madžare pri Veliki Nedelji ter jim vzel ormoški okraj. Kraje ob Pesnici je dobil nemški viteški red, ki ima še sedaj posestva pri Vel. Nedelji in je takrat prevzel varstvo meje proti vzhodu.

Pod prvimi Habsburžani so postali ptujski gospodje še mogočnejši. Imeli so v lasti Vurmberg, Borl, Ormož in Središče ter so segali že po ptujskem mestu in gradu. Nadškofje so jih komaj krotili in jim dopovedali, da so samo solnograški služabniki. Oddehnili so se, ko je s Friderikom VIII. l. 1438 izumrl mogočni rod ptujskih gospodov, ki si je postavil skupno s celjskimi grofi krasno zadužbino, gotsko cerkev na Ptujski gori.

Zasledujmo zgodovino gradu do naše dobe! Leta 1396 je za Ptuj, Ptujsko polje in Haloze začetek turških vojen, ki so do l. 1683 ogražale mesto. Nekateri zgodovinarji sicer trdijo, da Ptuja po bitki pri Nikopolju Turki niso oblegali, a vprav po bitki pri Nikopolju se je na novo pozidala mestna cerkev. Zgoditi se je moralo nekaj izrednega, da so jo po sto letih zopet na novo zidali. Tudi na zasebnih hišah imamo ostanke gotskega stavbarstva, n. pr. v proštiji, tako da smemo sklepati, da je tudi Ptuj takrat doletela turška nesreča. Vemo pa, da so ptujski grad in mestni zid v času turških bojev večkrat utrjevali. Kralj Ferdinand je hotel mesto in grad zopet pridobiti od solnograške nadškofije, a mu je primanjkovalo denarja. Toda

Zmaga Otokarja III. nad Ogrji. Takozvana »bitka pri Budini«.
Fantazija iz Vischerjeve zbirke »Kriegsthaten«. Vischerjev bakrorez iz l. 1681.

Glavni dedič je bil gornjeavstrijski grof Schaumberg, ki se je moral odpovedati solnograški službi, nadškof pa je nastavljal poslušnega uradnika. Toda prišla je druga nevarnost. Ogrji, ki so se bojevali s cesarjem Friderikom III., so zasedli ptujsko mesto in grad l. 1479. Oboje so obdržali 11 let v oblasti. Kralj Maksimilijan ju je pridobil nazaj, a ju ni hotel več izročiti nadškofu, ker je bil Ptuj dobro oporišče proti Ogom. Denarne stiske pa so ga slednjič prisilile, da je izročil oziroma zastavil mesto in grad l. 1511 nadškofiji.

Kakšen je bil srednjeveški grad, ne vemo. Gotovo je bil manjši od sedanjega. Gotski ostanki v prvem nadstropju in dvorana z močnim stebrom v pritličju so njega ostanki.

uporabil je nekaj dohodkov, ki jih je morala dežela prispevati za obrambo, za utrdbo Ptuja. Člani umetniške rodbine De Lallo so leta 1549 izvršili to delo. Da so gradili tudi druge stavbe, je verjetno. Na Jurjevo 1555 je kralj Ferdinand odkupil Ptuj od nadškofa. Grad in grajsko posestvo je zastavil Geri, ki je moral skrbeti za obrambo. Leta 1570 je prepotoval Sallustio Peruzzi kot deželno knežji stavbnik in inženjer obmejne utrdbe in zgradil vrata, ki vodijo v notranje dvorišče. Umetniško delo priča o delu umetnika, ki je pomagal svojemu očetu pri stavbi sv. Petra v Rimu. Cesar Ferdinand II. je potreboval denarja za vojne, zato je prodal l. 1622 grad in posestvo Eggenberžanom, mesto pa je obdržal, ker mu je prinašalo davkov. Plačevalo je davke v deželno knežjo finančno komoro,

radi česar so ga imenovali deželnoknežje komorno mesto (»landesfürstliche Kammerstadt«). To nazivanje izhaja torej iz l. 1622. Eggenberžani so grad obdržali do l. 1636. Tedaj so ga prodali sorodnim grofom Tannhausen. Zadnji moški član tega rodu je bil jezuit, in ta ga je l. 1642 podaril svojemu redu v Zagrebu. A že l. 1656 ga je moral red radi pomanjkanja denarja prodati. Kupil ga je grof Walter Leslie, general iz Škotske, ki je v tridesetletni vojni obogatel. Prezidal je grad in postavil severni trakt, ki povsod nosi njegov grb. Zopet je pretela turška nevarnost. Zato je vojaška komisija ogledovala vse mejne kraje, tudi Ptuj. Komisija je videla, da je grad posebno na severni strani slabo utrjen. Zgradili pa niso nič, ker ni bilo denarja. Velik strah se je polotil Ptujčanov, ko se je turška vojska pomikala po zapadni Ogrski proti Rabi, kjer je bila potolčena. Lahkomiselnost je zavladala, a zopet strah, ko je Turek oblegal l. 1683 Dunaj. Utrdba je po tem letu izgubila prejšnji pomen, ptujski trgovini se je odprla sčasoma vsa Ogrska. Od takrat grad ni bil več utrdba za mesto, ampak je postal središče graščinske uprave. Grof Walter Leslie se je poročil z neko Dietrichstein in je odredil, da naj pripade graščina Dietrichsteinom, ko bo izumrl njegov rod. To se je zgodilo 22. februarja l. 1802. Dietrichsteini so izumrli v moškem kolenu l. 1858. Hči zadnjega kneza, Terezija, Herbersteinova vdova, ga je nato kupila. Popravila je vsa poslopja. Sedanji lastnik grof Jožef Herberstein pa ga je tako opremil, kakor odgovarja njegovemu zgodovinskemu pomenu. Na spodnjem hodniku je postavljen pokrov sarkofaga zadnjega ptujskega grofa. Grajski muzej hrani znamenite najdenine iz staroslovenskih grobov in rimske najdenine. Bogati arhiv iz Hrastovca čaka na raziskovavce domače zgodovine, nizozemski in francoski gobelini v prvem nadstropju pričajo o razvitem umetniškem okusu obitelji, galerija Herbersteinovih prednikov hrani dragocenosti portretnega slikarstva, dragoceno pohištvo in slike iz raznih dob napolnjujejo obširne sobane, viteška dvorana pa hrani portrete orientalskih velikašev. Tako je danes ptujski grad po lastnikovi zaslugi pravo umetnostno kulturno središče v severni Sloveniji.

* * *

Kako pa je življenje in kaj se je godilo pod gradom, v mestu?

Leta 1230 je dobilo mesto prvi samostan. Pobožna Mehtilda, vdova Friderika III. Ptujčana, je ustanovila v svoj in možev duševni prid dominikanski samostan. Ustanovitev je potrdil solnograški nadškof Eberhard II. dne 11. oktobra 1231. Prvi prior je bil Otto Grammatica.

Kmalu po letu 1230, mogoče že v tem letu, so prišli v Ptuj »fratres minores«, manjši bratje, minoriti. Prvikrat pa se omenjajo v listini šele l. 1290, kjer je podpisan »stari gvardijan« Perchtold. Stara gotika na

prezbiteriju minoritske cerkve govori za prvo polovico 13. stoletja, kakor je dokazal dr. Stelè.

V 13. stoletju se kosajo velike duševne sile na socialnem, političnem, moralnem in umstvenem polju. Proti obstoječemu družabnemu in cerkvenemu redu se dvigajo močne struje v bogomilstvu, albižanstvu in valdenstvu, katerih korenine segajo daleč nazaj v stari mitracizem, maniheizem in gnosticizem. Na evropske duhove je tudi mogočno vplivala »arabska« civilizacija s svojim skepticizmom in fatalizmom. Proti tem strujam se dvigneta kot predstavitelja velike duševne reforme Dominik in Frančišek, ustanovitelja dominikanskega in frančiškanskega reda. Patrijarh Bertold je na sinodi v Ogleju l. 1219 priporočal kot sredstvo zoper bogomilstvo in praznoverje red sv. Dominika in sv. Frančiška. Tudi solnograški nadškof Eberhard II. l. 1231 priporoča kot najuspešnejše sredstvo proti krivovercem in flagelantom oba beraška redova. In ko je dovolil dominikancem naselitev v Ptuj, je izrazil namen, »da se ono sirovo ljudstvo privabi k poslušanju besede božje in k skrbi za svoje zveličanje«. Tudi patrijarh Bertold je dovolil ptujskim dominikancem vse pravice v svoji škofiji. Ptujski samostan je bil majhen, prav tako cerkev. Okoli 1235 so sezidali večjo cerkev v čast Marijinemu vnebovzetju. Dominikanski samostan je stal sprva izven mestnega obzidja. Toda Mehtildini potomci so zahtevali, da morajo zid potegniti tako, da bo tudi samostan v obzidju. To se je zgodilo l. 1251.

Razen večjega gradu je imel Ptuj takrat tudi manjši grad (castrum minus). Kje je stal, ne vemo.

* * *

Prvi meščan, ki ga listine imenujejo, je Hilprandus (Hildebrand), ki je dal napraviti s Hermanom, posejudočim castrum minus, vodnjak v dominikanskem samostanu. Leta 1283 se omenja Maetzel iz Ptuja, ki je daroval svoj vinograd cerkvi v Veliki Nedelji. Njegova sestra je bila poročena s Frankom ter se imenuje Frenchinna. Priče so bile: Nikolaj in Konrad, duhovnika v Ptuj, Friderik, brat ptujskega gospoda, Wulfing Grajski (de Grayana), meščani Phaephingarius (Pfeffinger), mestni sodnik Weckerlin, Ulrik Puiak, Herman slikar, Emcho in Velthak, njegov brat ter Nikolaj Hausendarm. Akt nosi mestni pečat sv. Jurija z napisom sigillum civitatis de Pettovia. Weckerlin je prvi znani ptujski sodnik, ki je 13 let opravljal to službo; podpisan je tudi l. 1286 in 1290. Poleg mestnega sodnika ima Ptuj tudi židovskega sodnika, kristjana, ki je zastopal interese naseljenih židov. V prodajni listini z dne 9. junija 1286 je navedenih pet židov. Nikolaj Weckerlin, sodnik v Ptuj, proda svojo hišo židu Jakobu in njegovi ženi Gnanni za 40 mark srebra. Med pričami so Emcho, Herman slikar, Ortolf, Geier (vultur) in židje Haeckel, Altmann, Tröstel in Frändel. Leta 1331 7. decembra se imenuje žid Suezlein, 12. fe-

bruarja 1333 Izzerl in žena Estera, 6. decembra 1344 Aeverlein, 10. avgusta 1346 Izzerlin, Troestlein in Jonas, 12. julija 1369 pa Eysach (Izak), ki je prodal vinograd pri Sv. Petru pri Mariboru mariborskim minoritom za 38 »dobrih zlatih goldinarjev«. Leta 1375 se omenja »Judel der Jude«. Židje so posojevali denar, niso pa smeli posojevati na cerkvene dragocenosti, na neizdelano platno in nezvezano žito, ki je še stalo na polju. Imeli so vinograde. Trgovati v mestu niso smeli. V listinah so navadno navedeni kot posojevalci denarja. Posojevali so plemstvu, višji duhovščini, meščanom in celo solnograškemu nadškofu.

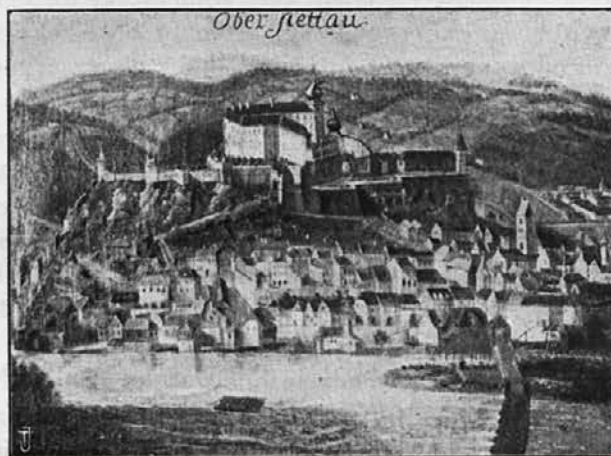
Meščani so bili večinoma obrtniki. Uradništva, razen mestnega sodnika in pisarja, niso poznali. Takrat niso mnogo pisali. Poleg nemških se pojavljajo tudi imena slovenskih meščanov. Salzburg je koloniziral Nemce. Izmed obrtnikov se imenujejo krojač, pergamentar, paštvar (ki je imel paštvo = kopališče), usnar, mesar, sodar, izdelovatelj lesenih studenčnih cevi, pek, zlatinar, ščetar, kovač in tesar. Ljudje so se takrat radi kopali. Vsaka večja kmetija je imela svojo paštvo = Badstube, kjer je bila parna kopelj. Ptujsko kopališče je bilo blizu minoritskega samostana. V njem so se smeli kopati zastoj graščak, graščakinja, grajski kuhar, lovec in hlapci ter druga služinčad, »ki ne nosi ostrog«. Mesto ima svojo bolnišnico, ki se imenuje že v mestnem pravu iz l. 1376, l. 1391 pa imenuje listina špitalmojstra Ludwiga.

Ob koncu 13. stoletja se pojavljajo v listinah prve ulice in trgi. Meščan Tomaž je prodal l. 1291 svojo hišo v usnjarskem delu (in vico cerdonum) dominikanskemu samostanu za 1½ marke srebra in 20 denarjev. Med pričami so navedeni: Ulrik Buiak, Leon Buiak, Simon Jakob Latius v Dravski ulici (Tragassen), Jakob Vensterarius (Fensterer), Nikolaj Weckerlinov sin in Rudger Steimar.

Dotaknili smo se že mestnega prava iz l. 1376, v katerem se imenujejo občinski svetniki pek Mertl, mesar Jure, dvorni krojač Peter, Lienhart v Dravski ulici, mestni pisar Jakl, Herman von Lindau, Hans der Groser, »lepi Jakl« in Jakob der Lindecker. Obzidana mesta so nudila meščanom in okoličanom ob času vojne nevarnosti zavetje. V njih je cvetela trgovina, vladalo je blagostanje. To so bili vzroki, da so dobile vasi tržno pravico ali pa da so trge povzdigali v mesta. Ptuj se pojavlja že ob svojem prvem pojavu v zgodnjem srednjem veku kot civitas — mesto, a ne vemo, ali so mu bile mestne pravice podeljene v 8. ali 9. stoletju, ali pa datira to svojstvo še iz starega veka. Izmed srednjeveških mestnopravnih listin zavzema poleg dunajskega ptujsko mestno pravo prvo mesto i glede starosti i glede vsebine.

Mestno pravo ščiti pravice meščanov. V predmestju ni smel nihče trgovati. Prebivavci predmestja so smeli tržiti le ob torkih, tržnih dneh (še sedaj so živinski sejmi ob torkih), kakor drugi tujci. Predmest-

jane so torej smatrali za tujce. Pred mestom ni smel nihče prodajati kruha, tudi čevljarji in usnarji niso smeli v predmestjih izdelovati robe. Do Drave in Pesnice ni smel noben mesar prodajati mesa, vse se je moralo vršiti v mestu. Mesarji iz okolice so smeli prodajati svinjsko meso v mestu ob torkih, a le celo svinjo, polovico ali četrt svinje. Danes je tržni dan petek. Še sedaj imajo ta dan okoliški »špeharji« pravico, da prodajajo svinjsko meso. Mesta okoli Ptuja imajo v Ptuj isti pravice ko Ptuj v okoliških mestih. Meščani Slovenske Bistrice so smeli na ptujski tržni dan prodajati sukno (loden) na vatle, istotako jopiče in plašče ter narezano usnje. Zato so pa uživali Ptujčani v Slov. Bistrici na tržne dni iste pravice in ptujska vina so se smela izvažati skozi Slovensko Bistrico. »Freiungo« sta uživala oba samostana in zgornji dvor (tzv. Freihof pri dominikanskem samostanu). Nasilstvo se je strogo kaznovalo. Občinski svetovavci so vsako leto volili mestnega sodnika. Za sodnijsko službo so

Pogled na Ptuj okoli l. 1690.
Po oljnati sliki na ptujskem gradu.

meščani plačevali dvakrat na leto davek. Prodajalke soli (24 jih je moralo biti) so dajale dvakrat na leto davek, istotako peki, čevljarji, usnarji, voskarice (osem jih je moralo biti) in štiri branjevke. Ob tržnih dneh so smele najprej kupovati meščanke, nato šele preprodajalke. Še dandanes so Ptujčanke to večkrat zahtevale. Kar so ženske, ki prodajajo čepeč kar po tleh (Hockerinnen), nakupile po vaseh ali pa so same pridelale, to so smele prodajati v mestu od rane maše do velike maše, kadar je zvonilo k večernicam in se pelo, a ne dlje. Rihtar je moral gledati, da so kmečke vozove na Svinjskem trgu skupaj postavljali, da je na trgu bilo tudi za druge stvari prostora. Gnoja meščani niso smeli na ulico metati. Kdor je pridobil meščansko pravico, je zaprisegel in plačal sodniku in mestu po 40 pfenigov. Če je imel hišo v mestu ali če se je oženil z meščanovo hčerko, ni nič plačal, ampak je samo prisegel.

Veče (pantaiding) so se vršile dvakrat na leto, ena po sv. Juriju, druga po svečnici; vsaka je trajala

14 dni. Davke nadškofu so meščani plačevali med Martinovim in božičem; sodnik in mestni pisar sta bila davka oproščena.

Če je v mestu primanjkovalo kruha, je moral sodnik iti k vsem pekom. Če je našel pri katerem, ki ni imel kruha na trgu ali v peči, moko v mentrgi, ali pa če ni imel testa v mentrgi, je moral tak pek plačati po 40 pfenigov mestu in sodniku. Če ni imel moke, ni bil kaznovan. Če so peki pekli premajhen kruh, so sodnik in pooblaščenec zasegli vso krušno zalogo in jo oddali revežem v bolnišnico.

Trženje ob tržnih dneh je bilo vezano na določene prostore. Po Martinovem ni smel nihče voziti vina v mesto ali skozi mesto. Kdor se je zoper to pregrešil, temu so ga izlili, ali oddali hiravcem v bolnišnico ali pa zasegli za nadškofa.

Ob letnem sejmu (»in der Freiuung«) so smeli samo mestni mesarji prodajati meso na krajih, ki so že od nekaj za to določeni. Čevljarji so imeli svoje stojnice ob letnem sejmu v Pivski ulici (Biergasse) na obeh straneh hiš. Peki, prodajavci krme in branjevke so morali od mest, kjer so prodajali, pod stolpom in med mostovi, plačevati davek.

Pestro življenje odseva iz navidezno suhoparne pravne listine. Mesto je obsegalo toliko ko v 19. stoletju, preden so odstranili obzidje. Na zgornjem zahodnem delu stoji dominikanski samostan, na spodnjem minoritski samostan, na severu meji grajski grič, na jugu Drava. Drava, ki je sledila v rimski dobi današnji Studenčnici, se je pomaknila proti mestu in imela več nasipov. Mlinov je bilo več ko danes. Na vrhu je stal grad in druga poslopja, kjer so prebivali grajski grof in njegovi služabniki. Ozke, temne ulice so vodile na grad, kakor še danes. Ena izmed njih se imenuje »nova uličica« (das Neue Gäblein). Ob Dravi je vodila vzporedno z današnjo Prešernovo ulico Dravska ulica z usnjarskim okrajem. Kje so bile Judovska, Žgančja in Pivska ulica (Juden-, Sterz- und Biergasse), se ne more določiti, tudi ne lega Mestnega in Svinjskega trga. Mestna cerkev je stala tam ko danes, l. 1314 so jo na novo pozidali. Požari so pogosto izbruhnili, ker so bile hiše deloma lesene in krte s škodljivimi ali pa s slamo. Ulice so ozke in niso tlakovane. Na ulice so metali vzlic prepovedi smeti in blato. Razsvetljene niso bile, vsak je moral bresti blato. Dober meščan pa je moral biti ob devetih, najmanj pa ob desetih doma. Po ulicah je korakal nočni čuvaj in pel ali trobil nočne ure. Ob mestnih vratih pa so stali čuvaji, ki so ponoči neradi odpirali vrata. Ena se imenujejo »Biergassentor« — vrata pivske ulice. Mestni pisar in birič sta pobirala dačo za nadškofijo, 82 mark. Mestni sodnik, ki ga je letno volila dvanaj-

storica mestnih svetnikov, je zastopal občino pred nadškofom, njegovim vicedomom in grajskim grofom. Varoval je mestno pravo. Pečatil je važne listine kot priča. Večkrat je prišlo med mestnim in deželskim sodnikom do sporov. Ob letnem sejmu je imel obilo posla, ker je domači trgovec ljubosumno gledal, če ne bi kak Bistričan, Mariborčan ali Ormožan prestopil njegovih v mestnem pravu določenih pravic. Ptujčana drugod po deželi niso smatrali za polnovrednega deželana, ker je bil v prvi vrsti podložnik solnograškega nadškofa.

Štajerski vojvoda je ščitil svoja mesta, posebno Maribor, Radgono in od l. 1311 tudi Slov. Bistrico, na škodo Ptuj v vinski trgovini. Dolgo časa je bilo prepovedano izvažati ptujška vina skozi Maribor ali Slov. Bistrico. Po kateri poti pa naj bi bili Ptujčani vozili vina na Koroško in v Salzburg, ki je bil njih najboljši odjemavec? Šele l. 1342 je mesto doseglo, da se je dovolil prevoz vsaj skozi Slovensko Bistrico. Slov. Bistrica—Konjice—Vitanje—Slovenj Gradec—Traberker (Dravograd) je bila cesta, po kateri so izvažali vina.

Ptujška trgovina je bila zelo razvita. Meščani so prodajali čez Kras v Trst in Benetke živino, kože, usnje in kovine ter dovažali laško blago, med tem tudi vino, ki so ga prodajali vzdolž Drave in Donave v Srbijo in Vlaško. Iz Ogrske so uvažali posebno kože in živo živino. Neka listina iz l. 1430 poroča, da se je obvezal Oger iz Segedina, da bo ptujski meščanki dobavil do določenega roka 1000 ovac, zanje je dobil od nje primerno količino sukna.

Po bitki pri Nikopolju 1396 so si Turki osvojili polagoma ves Balkanski polotok in so vpadali pogosteje na Ogrsko in Hrvatsko. Tako je izgubil Ptuj veliko trgovskih odjemavcev svojega blaga. Matija Korvin pa se je bojeval proti Habsburžanom in solnograškemu nadškofu ter zasedel vsa solnograška posestva na Štajerskem in Koroškem, tako tudi Ptuj.

Kakor v starem, tako je torej Ptuj tudi v srednjem veku zgodovinsko važno mesto.*

* Uporabljeni viri: 1. Dr. Fr. Kovačič, Petovij v zgodovini Južne štajerske, ČZN, 1908 (V. l.). Str. 1—23. — 2. Isti, Slov. štajerska in Prekmurje. Zgodovinski opis. Ljubljana 1926. Izdala Matica Slovenska. — 3. Viktor Skrabar, Das frühmittelalterliche Gräberfeld auf Schloß Oberpettau. Zeitschrift des hist. Vereines für Steiermark. Graz 1910. Str. 119—134. V tem članku so objavljene tudi slike pridevkov v stsl. grobovih na gradu. — Največ pa nudi 4. Dr. H. Pirchegger, Geschichte Pettaus im Mittelalter, I. Teil. XXXIV. Jahresbericht ptujске gimnazije za šolsko leto 1902/1903. — 5. Isti: Geschichte der Stadt und Herrschaft Pettau im Mittelalter, II. Teil. Letno poročilo ptujске gimnazije za šolsko leto 1903/1904. — 6. Isti, Schloß Oberpettau. Südsteiermark. Str. 370—374.

Večer v Dolini mrtvih.

Magajna Bogomir.

Poglejte pokrajino! Skozi njo pet predorov. Gričevje je raztreseno po njej. Vsepovsod robidovje, borovje, hrastje, macesni, brinje. V ozadju globoko dolinsko korito z reko na dnu. V daljavi modrikasti sij ozračja. Za njim so visoke gore.

Pa to ni Dolina mrtvih. To je samo njen okvir. Dolina je prav majhna, streljaj dolga, pol streljaja široka. Dasi je vsa kadunja, razen treh molčečih hrastov na dnu globeli, sama goličava, je vendar v mraku v njej bolj temno kot na Močilih nad njo, kot na Mlakah, ki so položene med oba borova gozda v kotu za njo. Še v samem poldnevem solncu ležijo sence Močil in gozdov v njej. Ne pozna veselja ta Dolina mrtvih. Nikoli se ne pasejo po njej goveje in ovčje črede. Še kosci molče v poletju na njenih rebrih in na njenem dnu. Komaj da slišiš, kako sika jeklo med travo. Pesem prihajajočih grabljic potihne že na Močilih.

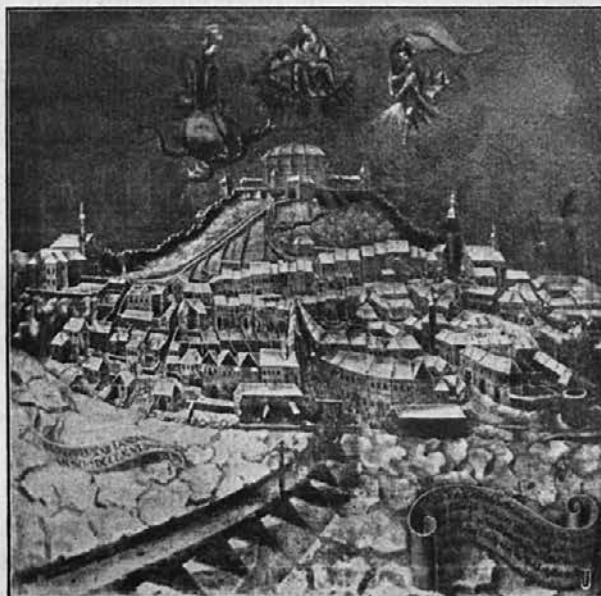
Pa smo bili nekoč pastirji in smo kurili ognje nad njo. Naši obrazi so žareli v rdečem siju in pravljice smo si pripovedovali. Ni bilo ne vil ne škratov v njih. Zakaj nastajale so le iz ene zgodbe, tiste žalostne zgodbe o dvanajsterih, ki spijo. Še druge smo vedeli. V Dolini mrtvih so se godile. Saj so cigani ubili dekle na njenem dnu, skopali grob, a tako ozek grob, da, tako majhen, da so morali dekletu presekatati noge, da so mogli stlačiti truplo vanj. Pa o pijancu, ki se je obesil tam na enem izmed treh hrastov in je dva meseca visel, in mnogo drugih zgodb. Kdo pa more dokazati, da so bile te zgodbe resnične? Vedno smo se prepirali, le o resničnosti ene zgodbe se nismo pričkali. To je bila zgodba, ki so jo doživeli dvanajsteri speči. Da se je res godila, nam je pravila truma starcev v vasi, dvanajst gomil na dnu kadunje in veliki macesnov križ.

Tako so govorili najstarejši možje:

V vseh vremskih vaseh so se napolnile hiše. Še premalo je bilo prostora v njih, tako malo, da je več kot trideset šotorov pobelilo veliki travnik pred cerkvijo. Prišli so tuji možje z ženami in otroki, govorili so tuja narečja in jezike, ki jih ni nihče razumel. Rodilo se je veliko življenje v vasi, slišal si pesmi, ki so bile našim podobne in take, ki jih komaj pomnijo nekateri še od takrat, ko so vojske korakale skozi vas proti jugu. Goreli so ognji po travnikih, nad njimi so bili kotli s polento, krog njih črne in pisane obleke, nagji otroci in krik dojencev. Kupovali so fantje in možje našo rdečo vremščino in pili v noč. Če jim je zmanjkalo denarja, so dobili vina tudi zastonj, samo da so bili vsaj enkrat veseli ti ljudje, ki so prišli od kdo ve kod.

»Skozi petero hribov mora tunel,« je rekel inženir Janez Močan, tisti, ki je imel zavihane rokave, kosmate prsi in krepke mišice. Hm, da bi videli tiste mišice! »V eni uri boste prišli iz Šent Petra v Trst,« nam je govoril. Kdo bi mu bil takrat verjel! In ko nam je razodel, da bo prevrtal vseh pet velikih hribov na severni strani, je udaril Jokelj Tonezov s pestjo po mizi in zaklical, da stavi cel sod vina, najboljše vremščine, tiste iz Paredov, ki je samemu refošku podobna, da se to ne bo zgodilo. Inženir je stavil z nasmehom. Dobil je, a tistega vina vendarle ni pil.

Veselja je bilo tedaj toliko, kot ga ni bilo nikdar poprej in ga izlepa ne bo. Enajst je bilo muzikantov,

Votivna oljnata slika v mestni župnijski cerkvi v spomin na naval ledu na Dravi dne 22. januarja 1766.

inženir pa je bil za takega, kot mu pravite sedaj kapelnik. Romun Fagjura, Čeha Hrdlička in Toniček, Dalmatinec Simon, Hrvat Ivica, Italijani Bruno, Bernardi in Farina, Nemca Steiner in Turner, iz naše vasi pa France Tumčev, najboljši harmonikar v vsej dolini.

Vedno so bili skupaj. Zjutraj jih je bilo videti, kako so šli po rebri, po tisti stezi, ki je od ilovice rumena in zavita kot trak na modrasovem hrbtu. Opol dne, takrat ko so jim žene nosile v jerbasih hrano tja, kjer so sedaj tuneli, so sedli skupaj pod drevo in prepevali, da je bilo veselje. Poročeni so bili vsi, razen Franceta, ki mu je lepa sestra Marta nosila jedi, in inženirja Močana, ki se je oziral in hodil za to Marto. Vsa vas je vedela, da jo ima rad, in njen brat sam je zapazil to. Pa je pristopil k inženirju in govoril tako: »Veste, gospod, vsa stvar je taka: Naše dekline Vas ljubi, povedala mi je to. Jaz Vam pravim, da je samo dvojce mogoče, da se ali zmenite z njo za zmeraj ali

jo pa pustite, da se puncu ne zmeša glava preveč, in ne hodite več za njo!« Inženir se je nasmejaval prav na široko, zvrnil polno majoliko vina vase, prijel Francetovo roko v svojo močno in udaril z drugo trikrat po njej, nato je pomignil Marti, ki je nekje iskala rože, in se ji ponudil za moža kar naravnost. Marta pa mu je vsa rdeča hitela pripenjati šopek za klobuk.

Pa kakšne so igrali ti muzikanti ob večerih! Enajst jih je bilo, z inženirjem kapelnikom dvanajst, od vseh vetrov so prišli, skoraj polovico jezikov na svetu so govorili in imeli so godbe, vsak prav drugačno: harmoniko, klarinet, boben, bas, citre, gosli in kdo ve kaj še, pa so jo udarili vsak večer tako, da je vsa vas priletela skupaj in da so še stare ženice privzdigovale noge, kot da jim živo srebro leze v čizme.

Najlepše je bilo pa tisti dan, ko se je inženir Janez Močan oženil z Marto Tumčevo. Da bi videli to množico novih irhastih hlač in žametnih telovnikov, zidanih rut in kril, ki so bila taka kot samo prejasno sinjemodro nebo! Na petih vozovih so se pripeljali od cerkve, plačali fantom odkupnino, da so jim odstranili pregrajo, ki je bila iz samih vrtnic, nageljnov in rožmarina spletena čez cesto. Potem se je začela gostija in ni nehala tri dni in tri noči. Inženir je bil vesel, da nikdar poprej tako. Pa saj je dobil najlepše dekline vse doline. V prvega je šel plesat in v zadnjega; niti plesa z metlo se ni sramoval, tako je bil naš ta človek. Marto so gledale stare ženice, kakor bi bila pravljica kraljica. Strina Vrbanka je rekla, da je taka, kot bi imela roke umite z mlekom, lica pa s cvetnimi listi rdečih vrtnic. Kite so ji padale čez ramena in segale do kolen. »Poglej!« je rekel Ambrož svoji stari, »kake lase ima, tvoji pa so kot kuštri od koruznih glav!« Ona pa mu je dejala vpričo vseh ljudi, da je pomnil vse svoje dni: »Šest hčera sem ti rodila, poglej, ti plešec sivobradi, in pomožila vse, in imele so lase kot Marta. Meni pa so osiveli in se skrajšali od samih skrbi.« Tako je bilo tiste dni toliko veselja, da bi ga s korci zajemal.

V tistem času je bil že prevrtan četrti tunel in Jokelj Tonezov je hotel kar naprej privaliti sod tiste

vremščine, ki je bila kot refošk. Pa mu je inženir rekel: »Le lepo počakaj, bomo peti tunel navrtali še prej kot tvoj sod.« Rekel je tako, usojeno mu je bilo drugače. Peti tunel je prevrtal drug inženir, skoraj tiste dni, ko je Jokelj ves žalosten privalil sod za osmino smrti našega inženirja Janeza Močana.

Vseh enajst muzikantov in inženirja je podsulo prav takrat, ko so položili zadnjo mino. Pok tiste mine je bil takšen, kot bi vanj zaigralo vseh enajst muzikantov z inženirjem kapelnikom vred. Njemu je zmečkalo obe nogi, toda živel bi še, a ko je videl, da teče Marta kot blazna proti njemu, je potegnil samokres iz žepa in se ustrelil. »Veš, Marta, nočem ti biti vse življenje v nadlego,« je rekel in umrl. Ona je zbežala in bežala doli po rebrih, a ljudje za njo in niso vedeli, kaj hoče. Pritekla je na škofeljski most in skočila štirideset metrov globoko v temno vodo. Dolgo so jo iskali, preden so jo našli mrtvo na dnu. Da bi videli njen obraz, štiri noči ne bi spali! Kaj žalosten je bil sprevod proti cerkvi. Ljudje so rekli gospodu župniku: »Kako, da jo pokopljemo v blagoslovljeno zemljo?« »Koga drugega pa kot njo! Moža in brata je naenkrat izgubila. Prevelika bridkost je bila v njej,« je rekel župnik in skoraj jokal, ko je vrgel prst v grob. — Onih dvanajst pa so pokopali v dolini pod Močili, v bližini tunelov. Župnik je blagoslovil zemljo, domači fantje pa so postavili velik macesnov križ na gomile. Enajst muzikantov spi tam s svojim inženirjem kapelnikom in ob tihih nočeh je slišati, kako igrajo žalostne pesmi. — —

* * *

Minila so pastirska leta in odšel sem v mesto, v šole. Doživel sem marsikaj, nič takega, da bi mi ubilo sliko Doline mrtvih, mnogo takega, ki jo je povečalo v meni skoraj čez ves zemeljski krog. Lani sem šel čez Močila. Večer je bil in videl sem pastirje krog ognja. Zagledali so me in odšli. Postalo mi je bridko. Odšel sem na dno doline in sedel na eno izmed gomil. Neki ptič je prepeval poltiho med hrastovimi vejami in kmalu utihnil.

V daljnih gorah dež prši.

V daljnih gorah dež prši,
bridke žalosti poji.

Luč na mizi mi pojema,
bel papir pod njo temni.

Luč je ugasla pred razpelom — Temno v sobi in nad selom,
morda Njega tam več ni. domi in srce v temi.

Pa ne išči mi za čelom; Tih in sam in zapuščen,
tudi tam svetlobe ni. v slepo tmo sem potopljen.

In v gorah — tam dež prši,
moje žalosti poji...

Pregled slovenske umetnosti.*

Viktor Steska.

Wolfova doba.

Janez Wolf.

V začetku 19. veka se je v Rimu slučajno sešlo nekaj mladih nemških slikarjev, ki so sklenili prijateljsko zvezo, ki so skupaj stanovali, vzajemno delali, se pridno učili ter drug drugega navduševali za enake vzore. Bili so ti slikarji pozneje tako prosluli mojstri: Overbeck (1789 do 1869), Cornelius (1786 do 1867), Schadow (1789 do 1862), Veit Filip (1793 do 1877), Schnorr (1794 do 1872) in pozneje Jos. Führich (1800 do 1876) itd. Tem umetnikom ni ugajal tedaj navadni šolski pouk, ki je neprenehoma ponavljal, naj učenci posnemajo stare slike in naj jim bo antika vzor. Učenci so se pač naučili risati in barve uporabljati, njih slike pa so bile hladne, brez pravega življenja. Ti mladi duhovi pa so hrepeneli v slikah po življenju. Učili so se sicer tudi po starih mojstrih, zlasti po fra Angeliku, Rafaelu in Michelangelu, toda glavni vzor jim je bila narava. Overbeck piše: »Narava je in ostane edina umetnikova učiteljica, vendar mora umetnik vedno s pametjo razločevati, kaj je umetnosti primerno in nje vredno.« Pozneje je Anzelm Feuerbach podobno misel zapisal: »Samo v temeljitem proučevanju narave je večer napredek.« Te marljive slikarje, ki so slikali večinoma le zgodovinske in cerkvene slike, so imenovali romantike, pa tudi nazarence. V cerkvenem slikarstvu so brezdvomno dosegli velikanske uspehe, zato so imeli na slikarski pomladek očiten vpliv. Na Slovenskem je bil njih zastopnik Janez Wolf.

Janez Wolf je zagledal luč sveta 26. decembra 1825 v Leskovcu pri Krškem. Njegova mati je bila Jera Pajer (Payer), oče pa c. kr. poročnik in zemljemerec Wolf. Leta 1836 do 1839 je studiral na novomeški gimnaziji, in sicer dve leti v prvi, eno leto v drugi šoli. Stanoval je pri teti. Ko mu je ta pomoč odtegnila, je pol leta pohajkoval. Bil je darovit, toda zelo lakomisen. Nato je vstopil v delavnico sobnega slikarja Gorenjca, očeta znanega prevajavca Lavoslava Gorenjca. Ker je imel že na gimnaziji največ veselja do risanja, je hitro napredoval. Iz Novega mesta je šel k sobnemu slikarju Burji v Ljubljano, kjer mu je bil drug Ivan Borovsky, s katerim je sklenil prijateljstvo, ki ju je družilo do smrti. Iz Ljubljane je šel Wolf v Linc in sodeloval pri poslikanju neke cerkve.

K vojakom je bil potrjen l. 1845 in uvrščen v 17. pešpolk. Bival je nekaj časa na Ogrskem v Veliki

Kaniži (1849), večinoma pa v Italiji v Ankoni in Benetkah. Bivanje v Italiji je njegovemu srcu zelo prijalo radi nadaljnje slikarske izobrazbe. Leta 1848 in 1849 se je udeležil vojske v Italiji. Leta 1849 je postal poročnik, leta 1849 nadporočnik in polkovni pribočnik, a še isto leto 31. oktobra je brez ohranitve častniškega čina kvitiral, menda radi dvoboja.

V Benetkah je imel tedaj švedski podjetnik Hasselquist livarno bronastih izdelkov. Tu je vstopil

Janez Wolf: Klic k poslednji sodbi.
(Freska na nekdanji zakristiji pri Sv. Jakobu v Ljubljani. 1868.)

Wolf kot modelski risar. Služba mu je ugajala, ker ga je oskrbela z vsem potrebnim, obenem pa mu je nudila priliko, da se je vežbal v risanju. Poleg te ugodnosti je imel še dovolj prostega časa, da je obiskoval akademijo.

Kot bivši nadporočnik in dokaj izobražen mož si je kmalu pridobil ugled med ondotnimi slikarji. Sprijaznil se je posebno s Canonom (Ivan pl. Straširipka, 1829 do 1885), ki je bil v letih 1848 do 1855 tudi vojak in čigar je slika velikega oltarja križanske cerkve v Ljubljani, in z Anzelmom Feuerbachom (1829 do 1880), ki je Wolfa l. 1874 v Ljubljani obiskal.

Wolf se je v Benetkah pridno učil in posnemal lepe nabozne slike. Tako so minila štiri leta. Želja, da bi se kmalu poročil s svojo izbrano nevesto Nežico

* Dasi je v Langusovi dobi še mnogo domačih in tujih, a manj važnih slikarjev, ki so delovali po Slovenskem, smo jih v »Mladiki« izpustili, ker mora »Mladika« letos skončati ta pregled in bo zato priobčila le še najpomembnejše slikarje. Pač pa bodo vsi natisnjeni v knjigi, ki se že tiska. Op. ur.

Janez Wolf: Sv. Štefan deli miloščino. (Freska v Vipavi.)

Sernec (Sernitz), hčerko mesarja in posestnika v Krakovem šte. 44, ga je privedla l. 1858 v Ljubljano, kjer se je v maju 1858 poroka izvršila. Nastanila sta se v župniji sv. Jakoba, kjer je bila l. 1859 rojena prva hčerka Nežica, ki pa je l. 1860 že umrla, in leta 1860 druga hčerka Josipina.

V Šent Vidu nad Ljubljano je tedaj živel podobar Matej Tomc, ki je imel vedno dovolj posla. Povabil je Wolfa k sebi in mu dal stan v svoji hiši. Odslej sta skupno delovala več let. Tomc je izdeloval oltarje, Wolf mu je pa pripravljaj slike. Stvarjanje obeh je bilo tesno spojeno.

Razmere Wolfu niso bile neugodne. Slikarjev Kranjska ni obilovala. Langus je že leta 1855 izdihnil, Goldenstein je imel sicer mnogo posla, pa v dobi političnih bojov ni bil nič kaj priljubljen in se je 1867 preselil v Gradec; Stroy ni bil posebno produktiven in je slikal večinoma portrete, kakor tudi Jurij Tavčar v Rožnih ulicah, le Pavel Künl je imel precej naročnikov. Dela ni manjkalo, zaslužek pa je bil bolj neznamenit, toda življenje v Ljubljani tedaj ni bilo drago.

Toda Wolfu usoda ni bila mila. Ker se mu je njegov dveletni sinček opekel pri ognjišču in je za opeklino umrl l. 1864 in je njegova žena zaradi te in drugih nezgod hudo obolela na živcih, je bilo Wolfu življenje zelo zagrenjeno. Kot bivši nadporočnik je bil zelo ponosen človek, ki svojih bridkosti ni nikomur rad potožil; zato pa je to notranjo bolečino težko nosil in postajal vedno otožnejši in bolj razdražljiv.

Pogostoma se očita občinstvu, da ga je premalo upoštevalo. Toda ta očitek ni upravičen. Naročil je imel dovolj, če jih je le hotel; tudi zaslužek je bil spričo skromnih domačih razmer zadosten, da bi mogel brez posebnih skrbi živeti. Časopisi niso nobenega naših slikarjev bolj priporočali in slavili kakor Wolfa. A Wolf je bil umetnik in nanj je vplival trenutek. Kadar je imel denar, se ga je hitro iznebil; ko ga ni bilo, so potrkale skrbi. Umrl je 12. decembra 1884 v 59. letu in počiva pri Sv. Krištofu.

V grajski kapelici v Fužinah pri Ljubljani se nahajata dve trodelni sliki, dva triptiha: Marija z Jezuškom, ob straneh pa sv. Janez Evangelist in sv. Neža, ter sv. Jožef, ob straneh pa sv. Joahim in sv. Ana. Pravijo, da sta te dve sliki prva in zadnja Wolfova slika. Prva je res Wolfovo delo še iz beneške študijske dobe. Naslikal je sv. Janeza kot svojega patrona in sv. Nežo kot patrono svoje neveste.

Med prva Wolfova dela spada freska na kapelici na Dobrovi. Leta 1859 sta z Borovskim slikala strop svetišča v trnovski cerkvi v Ljubljani, in sicer samo ornamentalno. V l. 1860—1863 je slikal Wolf freske v župni cerkvi v Trbovljah, l. 1861/62 pa strop svetišča v Velikih Laščah. Domači listi, zlasti Zgodnja Danica, so vsako njegovo delo laskavo ocenjevali. Leta 1863 je naslikal sv. Lenarta za Sostro in veliko sliko bratovščine sv. Uršule v Dobropoljah. Leta 1865 je okrasil pročelje župne cerkve v Šmartnem pri Kranju, kapelo sv. Franciška v Stražišču pri Kranju, naslikal sv. Alojzija za Konjice in božji grob za uršulinski samostan v Škofji Loki. Leta 1866 je odšel slikat svetišče v Štjak na Goriškem. Isto leto je dovršil oljno sliko Marijinega vnebovzvetja v Zalem logu, ki zelo spominja na Tizianovo Assunto, sliko sv. Ruperta za Šent Rupert na Dolenjskem in Žalostno M. B. za Konjice. Leta 1867 je naslikal več oljnatih slik za Šent Jurij pod Kumom, za Staro Loko in Rako ter freske v svetišču župne cerkve na Vrhniki. Leta 1868 je dobil naročilo za štiri

Janez Wolf: Sv. Štefan pridiguje. (Freska v Vipavi.)

oljne slike, narejene na baker, za bivše znamenje v Kravji dolini v Ljubljani in za fresko Poslednje sodbe ob prejšnji zakristijski steni pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Leta 1869 je pri Sv. Jakobu naslikal še dozdevni oltarni nastavek za glavnim oltarjem, nato je bil povabljen na Vrabče pri Vipavi slikat svetišče, prihodnje leto (1870) pa v Črniče na Goriškem, kjer sta z Janezom Šubicem slikala na mokri omet svetišče. Isto leto je dovršil križev pot za Rako. Zgodnja Danica ga je za to delo izredno pohvalila: »Podobe je naš umetnik z nedosegljivo plastiko vdihnil na platno. Z mojstrsko roko je razdelil barve, pustil sedaj senci otemneti prizore, katera nam pa vendar kaže vso risbo v mehki nežnosti, sedaj zopet luči sijati, da dihajo posamezne osebe življenje.«

Za stolnico v Ljubljani je leta 1871 z Borovskim napravil božji grob, leta 1872 pa je obnovil na zunanji steni stolnice Quaglievi freski sv. Janeza Krstnika in Caharije, Marijino oznanjenje pa je obnovil šele l. 1883. Za Ribnico je naslikal leta 1873 Kraljico sv. rožnega venca in sv. Janeza Evangelista, l. 1874 pa Marijo za šmarnice. Leta 1875 je napravil oziroma obnovil Potočnikovo fresko Marije Pomočnice nad stranskim vhodom pri Sv. Florijanu v Ljubljani, naslikal križev pot za Naklo ter sliko sv. Petra za Preddvor.

Med najboljše Wolfove freske prištevamo freske v vipavskem svetišču, ki jih je s svojimi pomočniki dogotovil v l. 1876/77. Na stropu svetišča so bile še stare impozantne freske, druge stene so pa bile gole.

Janez Wolf: Sv. Štefana kamenjajo. (Freska v Vipavi.)
Mladika 1926.

Wolf se je odločil poslikati vse tri stene tako, da bi bil od zadnje stene prehod k stropnim slikam. Wolf je napravil osnutek, ki se ga pa ni popolnoma držal, ampak je sproti marsikaj izpremenil, zlasti je popolnoma predrugačil glavno sliko. Na steni nad velikim oltarjem je naslikal sv. Štefana mučenca v nebeški slavi; na listni strani je uprizoril smrt sv. Štefana, na evangelijski strani pa tele prizore: Sv. Štefan sprejet v število dijakonov; prejema dijakonski red; deli miloščino. Wolfu so pomagali Simon Ogrin, L. Grilc, en mesec A. Jebačin in nekoliko Benečan Risigaro. Simon Ogrin je večino obrazov posnel po naravi. V sliki posvečenja sv. Štefana je naslikan Ivo Trošt, tedaj učiteljskičnik, kot sv. Štefan, dekan Grabrijan kot sv. Peter, beneficijat Hiti kot dijakon, ki drži škofovo palico, vipavski cerkovnik kot cerkovnik; za cerkovnikom stoječa oseba ima Wolfove poteze; grof Lanthieri je pa upodobljen na sliki: »Sv. Štefan deli miloščino« kot spremljevalec sv. Štefana s košaro v rokah. Na sliki »Sv. Štefan sprejet med dijakone« je posnet tedanji kaplan Jan. Vidergar.¹

Janez Wolf: Sv. Jernej.
(Freska na Vrhniki.)

Leta 1876 je v Vipavi slikal podobo Matere božje za Podrago in dobil naročilo za sliko sv. Kancijana na Planini pri Vipavi. Leta 1878 je dovršil sliko Lavretanske Matere božje za Sušo pri Zalem logu in l. 1879 za isto cerkev slike sv. Treh kraljev, Smrti sv. Jožefa in dve manjši sliki: Lavretanske Matere božje in sv. Alojzija. Te slike spadajo med najboljše Wolfove slike, zlasti radi lepih barv.

Leta 1880 je poslikal svetišče v Ribnici, napravil sliko sv. Antona puščavnika za Železnike in z Antonom Jebačinom podobo sv. Petra in Pavla za Zagorje ob Savi, l. 1882 pa dve freski v kapeli sv. Frančiška Asiškega v ljubljanski frančiškanski cerkvi: Smrt sv. Frančiška Asiškega in sv. Frančišek v nebeški slavi, zunaj na pročelju cerkve pa z Ludovikom Grilcem: Angeli se poklanjajo sv. Rešnjemu Telesu. Leta 1884 je naslikal v Zagorju ob Savi oba stranska oltarja: Kraljico sv. rožnega venca in sv. Barbaro, za župno cerkev na Raki pa: Ecce homo in Mater božjo.

Poleg teh slik je dovršil še mnogo drugih, n. pr. Rojstvo Marijino za glavni oltar v Šmarju in sliki obeh stranskih oltarjev: Smrt sv. Štefana in Sv. Kozma in Damijan. Te dve sliki sta bržkone kopiji po prejšnjih

¹ Ilustrirani Slovenec, 1925, štev. 48.

Mencingerjevih slikah. Na sliki sv. Lenarta v glavnem oltarju v Sostrem se je podpisal: Janez iz Leskovca, na porcijunkulski sliki za frančiškane v Ljubljani pa: Wolf iz Leskovca 1859.

Za Radovljico je naslikal sv. Petra in Pavla in štiri podobice na ozadni ploči oltarja sv. križa, predstavljajoče štiri prve skrivnosti žalostnega dela sv. rožnega venca; za Ljubno na Gorenjskem križev pot po Führichu, za Dravlje sliko sv. Roka za glavni oltar; za Vel. Slevico pri Vel. Laščah sliko Matere božje;² za Preddvor sv. Petra in Zadnjo večerjo; za Sostro bandersko sliko: a) sv. Lenart v nebeški slavi in drugo b) sv. Lenart rešuje jetnike. Na nasprotni strani Zadnjo večerjo, in sicer: a) Jezus blagoslavlja kruh, b) Jezus blagoslavlja vino. V pokopališki kapeli v Šent Vidu nad Ljubljano se nahaja Wolfov posnetek Vstajenje po Jos. Albrechtu, v župni cerkvi pa več oltarnih slik. Za glavni oltar župnije Fare pri Kostelu je naslikal Marijino vnebovzetje; za pogrebni zavod pri Sv. Petru v Ljubljani: Dva angela priplavata z neba, držeča venec nad grobom, ki ga krasita križ in vrba

žalujka; za Mavčiče; Spreobrnjenje sv. Pavla; za Dolenjo vas sv. Antona Pad., Srce Jezusovo in Marijino; za Ribnico Vstajenje; za Križe pri Tržiču križev pot 1876; za Kranj bandersko sliko: Kraljica sv. rožnega venca in sv. Jožef; za Tacen bandersko sliko: sv. Jurij in Marijina zaroka; za Dolenjo vas dve sliki stranskih oltarjev; za Staro Loko na steni fresko sv. Jurija po Fernkornovem kipu za 544 gld. Na pločevino je naslikal Samarijanko pri vodnjaku za vodnjak v Podgori, sedaj v župnišču v Šent Vidu pri Ljubljani. Brađaška jo je obnovil.³ Na Planini pri Vipavi se nahaja v glavnem oltarju slika sv. Kancijana; hranijo pa tudi bandersko sliko istega svetnika. V Spodnji Šiški je fresko slikal strop in tri oltarne okvire. Pri glavnem oltarju je naslikal na vrhu sv. Trojico sivo v sivo, na stranskih oltarjih pa po enega svetnika na vsaki strani.

Leta 1884 mu je poveril kranjski deželni odbor slikanje fresk v veži deželnega muzeja. Da bi se dogovoril radi odra, se je peljal z izvoščkom k stavbniku Treotu. Ko izvošček voz odpre, je bil Wolf mrtev. Zadela ga je kap 12. decembra 1884.

(Dalje prihodnjič.)

² Poročilo Leopolda Podlogarja.

³ Domoljub, 1913, 518.

Žalostna pesem.

Oj ne pojte pesmi te,
fantje, ko zvečer skoz vas
pojde vaše pesmi glas,
saj preveč je žalostna.

Pa je v gredi rastla roža,
pa je ocvetela;
pa je v srcu klila pomlad,
pa je ovenela.

Fantič te je pustil kraje,
daleč šel na tuje,
da za dekle dote zlate
tamkaj si nakuje.

Pa so temne tiste jame,
misli v njih so črne;
kdor se vanje kdaj zaril je,
on se več ne vrne.

Janez Pucelj.

Deseti sin.

Od njih je šel na svojo pot
(zvabila ga je težka luč):
očetov delež je zapravil
in kradoma se je odpravil.

Nikdar ni mislil: kam to noč?
In ni se tresel, kaj da bo:
svet in vse daljave — domovanje —
in delež so mu svetle sanje.

Sam Bog mu dal je kruti dar,
da videl je do dna višin:
širokih cest bleskot v očeh
gre mimo njih, ki so na tleh —
deseti sin.

Anton Žužek.

† Dr. Fran Detela, starosta slovenskih pisateljev.

V teku dobrih treh let žalujemo že za tretjim izmed velikih pisateljev starejše dobe; Tavčarju († 19. februarja 1923) in Stritarju († 25. novembra 1923) je sledil 11. julija 1926 tudi dr. Fran Detela. Bravcem Mladike in Mohorjanom je bil dober znanec, saj je Mladika že 1922 prinesla njegov življenjepis, prav tako Mohorjev Kolar za l. 1922 in v Mladiki kakor pri Mohorjevi družbi so izšli različni njegovi spisi. Mohorjeva družba je izdala vnovič njegovo najboljšo delo, roman Trojko in začela priobčevati njegove »Zbrane spise«. Bil je po rodu in po duhu prav naš slovenski kmetiški sin, in če se je povzpел po svoji visoki izobrazbi, po globokem umu in po svojem delu visoko nad povprečnega slovenskega človeka, je vendar posvetil vse svoje delo slovenskemu ljudstvu, da bi ga povzdignil umsko in duševno, da bi mu dal to, kar je bilo najboljšega v njem, svoj izčiščeni življenjski nazor in svoje plemenito srce. Kajti Detela ni bil samo eden najbolj izobraženih ljudi, kar smo jih Slovenci imeli, ampak tudi eden najblažjih mož, kar jih je kdaj bivalo med nami.

Detela se je rodil 3. decembra 1850 pri Jurkovih v Moravčah na Gorenjskem kot sin ugledne kmetiške rodbine. Studiral je (1863—1871) na veliki gimnaziji v Ljubljani, vedno kot eden prvih učencev, šel nato na Dunaj in se na vseučilišču izobrazil za profesorja latinščine, grščine in francoščine ter postal doktor modroslovja. Ni mu bilo dano, da bi bil šel takoj učiti in vzgajati slovensko mladino; tedanji avstrijski oblastniki so pošiljali na Slovensko rajši Nemce, Slovence pa nameščali po nemških krajih; tako je tudi Detela učil najprej petnajst let na Nižjem Avstrijskem, eno leto na Dunaju, štirinajst let pa v Dunajskem Novem mestu (1876—1890). A tudi tu si je kljub odločnemu narodnemu mišljenju pridobil s svojim znanjem in poštenjem občno spoštovanje. Leta 1890 se mu je vendar posrečilo priti v domovino, postal je ravnatelj novomeške gimnazije. Iz teh časov živi v spominu svojih dijakov kot izboren učitelj in moder, dober vzgojitelj, pri katerem so se temeljito učili ne samo šolskih predmetov, ampak tudi življenjske modrosti in moškega poštenja. Od upokojitve (1906) je živel v Ljubljani in prost službenih dolžnosti posvečal svoje še vedno čile moči pisateljskemu in prosvetnemu delu. Bil je dolgo vrsto let podpredsednik in blagajnik Slovenske Matice, predsednik Leonove družbe, odbornik

in blagajnik Društva slovenskih književnikov in poslednja leta knjižničar Francoskega instituta. Šele zadnji čas, ko ga je nespreten mlad kolesar pred stanovanjem podrl na tla in si je poškodoval kost, je začel bolehati, in ko je pritisnilo še vnetje slepiča, je 11. julija 1926 zatisnil oči za to življenje.

Z njim je legel v grob zadnji veliki pisatelj iz dobe Kersnikove in Tavčarjeve. Podaril je slovenskemu narodu dolgo vrsto važnih in pomembnih spisov, v katerih je risal življenje slovenskega kmeta in delavca, slovenskega malomeščana in izobraženca, kazal nam naše hibe in grehe, grajal socialne krivice, karal gospodarske napake, a kazal tudi pot do boljših časov, pot poštenja in skromnosti in bratovske ljubezni. V vrsti povesti je razgrinjal pred nami tudi slovensko zgodovino, težke in velike čase, ki so jih preživljali pred nami naši predniki. Posebnost Detelova je bila njegova šaljiva nprav, začinjena z dobršno primesjo hudomušnosti, ki pa ni bila nikdar ujedljiva in žaljiva. Če se v svojih spisih še tako smeje naši nespameti, vedno čutimo, da je to dobrohotna graja blagega učitelja in dobrega moža, ki hoče, da bi nam bilo v bodoče bolje, kakor pa nam je bilo doslej. Z učiteljem pa se družijo v njegovih spisih tudi pravi umetnik, tako da njegov nauk, njegova graja nista nikdar vsiljiva, nikdar dolgočasna, ker je oboje tesno spojeno z dejanjem in z risanjem značajev. Cela vrsta njegovih spisov se sme zato prištevati k delom, ki bodo ohranila trajno vrednost. Povesti in romani, kakor Malo življenje, Prihajač, Pegam in Lambergar, Gospod Lisec, Sošolci, Delo in denar, Rodoljubje na deželi, Tujski promet, Svetloba in senca, pred vsem pa Trojka, eden najboljših starejših slovenskih romanov, bodo bodočim rodovom prav tako ljubi in dragi, kakor so nam, nič manj tudi dolga vrsta krajših humorističnih in satiričnih spisov, na čelu jim je komedija Učenjak. Saj se kaže v njih vsa svojevrstna Detelova umetnost in z njo združena globoka izobraženost in srčna dobrota, ki jih vse ozarja sijajna duhovitost in dozorela življenska modrost.

Z Detelom pa je legel v grob tudi vzoren, plemenit in dober mož, mož, ki je stavil poštenje vedno in v vseh razmerah nad vse drugo, mož, ki je imel odprto srce, a tudi »odprte roke za trpečega brata«, mož, ki mu krščanstvo ni bila samo mrtva beseda, ampak živo in neprestano dejanje. Ohranimo mu tudi kot takemu trajen blag spomin.

Grl.

Vrhu hriba.

Vrhu hriba bela cerkev.
Tam zasenčil sem oko:

Svetle ceste po vseh dolih,
po vseh gruče romajo.

Med kalužnicami potok —
med cekini gre srebro.

Ali v daljah potok, ceste,
vse se zlijejo v nebo.

Ah! Gremo: Nebo nad nami.
Dojdemo — v njem vtonemo...

Jože Pogačnik.

Zapuščena.

Vsaka bilka sred polja,
vsaka zvezda vrh neba
milo ima sestrico.

Kaj le ti srce samo
zapuščeno si tako
kot popotnik sred noči?

Lučka, glej, v kapelici
mre od zapuščeniosti —
kakor v mojih prsih ti.

Janez Pucelj.

Za Cezarja.

Angleški spisala baronica Orczy. — Z dovoljenjem pisateljice prevel Jos. Poljanec.

Osmo poglavje.

»Žrebi so vrženi v naročje, toda...«
Preg 16, 33.

Mogočno cesarstvo je drevilo nevzdržema v propast, med klici radosti in kiki radovanja, med zmagoslavniimi izprevodi in godbo, med igrami in cveticami.

Cezar se je bil vrnil iz Germanije in Galije, kjer je doigral na svetovnem torišču vlogo širokoustnega bahavsca in sleparja. Kaj Julij Cezar Kaligula, ki ga je razjedala brezsmiselna in cinična ničemurnost, je želel biti Cezar svoje vojske kakor je bil princeps in cesar, veliki svečenik in najvišji diktator cesarstva. Ker pa ni bilo nikjer vojne, nikjer upora, da bi ga potlačil, je bil iznašel vojno in venomer vznemirjal nekaj barbarov, ki niso mislili na nič drugega kot na mir.

Uprizoril je zarote in polnočne napade, vežbal svoje vojake, da so igrali vlogo nezadovoljnežev, pobeglih ujetnikov, krvoločnih barbarov, dočim je on sam kot glavni glumec v tej igri premagal navidezne sovražnike in osvojil pri njih navidezni vojni plen.

Nato je oštel Rim zaradi njegove zaspanosti v času, ko se je on, cesar, spuščal v nevarnosti in trpel pomanjkanje zaradi njega. Njegova pisma, polna toplih opisov namišljenih uspehov, divjosti sovražnika in sadov zmag, ki si jih je priboril za ceno neštevilnih žrtev, so bila slovesno prebrana v Martovem templju zbranim senatorjem in ogromni množici ljudstva, ki se je zbrala na forumu.

S svetim strahom in spoštovanjem so poslušali ta pisma, ponosni na hrabrost svojega Cezarja, radujoč se slave najmočnejšega cesarstva na svetu — svojega

cesarstva, ki so ga ustvarili oni, gospodarji na morju in na suhem, pod vodstvom takih vladarjev, kot je on, ki se je pravkar vračal iz Germanije, obdan z lavorikami in venčan z zmagami.

In zmagoslavni sprevod se je pričel. Najprvo je prišla galeja (ladja), v kateri je Kaligula baje odrinil preko morja, da podvrže nekaj upornih britanskih knezov, v kateri pa je v resnici preživel nekaj prijetnih dni na ribolovu v zalivu. Prinesli so jo svečano v Rim po suhem, skozi deželo Alemanov. Vso pot jo je nosilo šestnajst korenjaških barbarov — namišljenih vojnih ujetnikov.

Galejo so sprejeli s cesarskimi častmi, kakor da bi bila človeško bitje — sama oseba Cezarjeva. Vpričo velikanske, navdušene množice so jo nesli v Martov tempelj, kjer so jo svečeniki, oblečeni v praznična oblačila, posvetili s slovesnimi obredi vojnemu bogu ter jo nazadnje položili na legnarje, na poseben način izdelane iz citrovega lesa z dovršenimi rezbarijami in pozlačenimi deli; vse skupaj pa je počivalo na podstavku iz afriškega marmora.

Naslednji dan je dospel v mesto sprevod Galcev, ki so nosili čelade, napolnjene z morskimi školjkami. Možje so imeli lase dolge in nepočesane; bili so goli, samo okoli pasu so imeli s konopnimi vrvicami privezane kozje kože, goleni pa so jim bile opletene z usnjatimi trakovi. Čelade so bile baje Cezarjevih vojakov, ki so bili izgubili življenje na pohodih proti Germanom, morske školjke pa je kot poseben davek daroval ocean bogovom na Kapitolu. Na Cezarjevo povelje se je morala čeladam izkazati napol božja čast v spomin slavnih mrtvih.

Tako se je ta tragikomedija nadaljevala dan na dan. Preprosto ljudstvo se je zabavalo s temi svečanimi sprevedmi, ker ni vedelo, da ga vlečejo za nos, patriciji pa so jih gledali, ker jih ni nič brigalo.

Sedaj pa se je cesarski bahavs sam vračal domov, ko je bil naročil triumfalni sprejem, kakor je poprej uprizarjal junaška dejanja. Naročil je slavoloke in okrašenje ulic, cvetlice in sprevede, vse po svoji želji. Na njegov ukaz so odbili bronasto glavo kipu vsakega boga v templjih na kapitolu in forumu, na njeno mesto pa so postavili podobo njegove glave. Njegov namen je bil doseči, da bi ga ljudstvo častilo kot boga, in preprosto ljudstvo, kateremu je obljubil celo vrsto praznikov z dirkami, igrami in borbami, mu je prerado izpolnilo željo.

Mostovž, ki je vezal njegovo palačo s Kastorjevimi templjem, so bili dovršili v njegovi odsotnosti, po tem mostovžu je hotel skrivaj oditi iz svojih soban naravnost do vdolbine v zidu, v kateri je stala soha tega boga, vidna po vsem forumu, in se tam pokazati ljudstvu baš ob času, ko so mu darovali žrtve kot bogu.

V vse to brezsmiselno razvijanje nezaslišane ničemurnosti se je rado vdajalo hlapčevstvo senatorjev in brezskrbna lahkomišelnost preprostega ljudstva. Tudi ni nihče godrnjal nad ukazom, ki je došel od odsotnega junaka, ki je odredil, da ga v bodoče nazivljajo: »Oče vojsk, največji in najboljši vseh Cezarjev!«

Vsak čut za čast in dostojanstvenost je zamrl v teh potomcih velikega ljudstva, ki je bilo ustvarilo cesarstvo. Že zdavnaj so prodali svojo po rodu jim pripadajočo pravico do hrabrosti in časti za razkošje in naklonjenost trinoškega norca. Kaj jim je bilo mar, ako so se po gostijah, pri katerih so se do hripavosti nakričali na čast pobožanstvenega krvoločnika, razvaline Rima raztreščile po njihovih grobovih! Kaj jim je bilo mar, ako so v daljnjih barbarskih deželah Gotje in Huni že brusili jeklo.

Samo nekoliko bolj časti vrednih senatorjev, nekoliko treznejših pretorskih tribunov je bilo, ki so se upirali v svojem srcu zoper tako blazno sebičnost, te večne zločine nad zdravo pametjo in dostojanstvenostjo; vendar jih je bilo le malo in njihov vpliv majhen in so bili povrh v resnici preleni, preveč lagodni v svojih razkošnih domovih, da bi zoper vse to kaj ukrenili in ne samo potrpeali, kar je bilo po njihovi sodbi že tako neizogibno.

Edini ljudje v Rimu, ki jim je bilo mar za vse, kar se je godilo, so bili častihlepneži in koristolovci; a njim ni bilo mar zaradi Rima, ne zaradi slave cesarstva ali blaginje dežele, ampak zaradi tega, ker so videli v presilnem slabem vladanju trinoga najboljšo priliko, da pridejo sami do moči in vrhovne oblasti.

Najprvi med temi je bil Kaj Nepos, prefekt pretorijancev, vsemogočen v Cezarjevi odsotnosti, prav priljubljen pri vojski, kakor se je govorilo. Njega se

je oklepalo nekaj vplivnih prijateljev in tudi nekaj nezadovoljnežev, njih, ki so vselej na mestu, kadar je treba kaj uničiti, ki so vedno pripravljeni vreči vsako vlado, ki slučajno ne pospešuje njihovega častihleplja.

Večina teh mož je bila tisto noč zbrana pod pozlačeno streho hiše Kaja Nepota. Ta je zbral okoli sebe vse svoje prijatelje, jih gostil z izbornimi vini in dobrimi jedmi, s praženimi pavi iz Galije in morskimi mrenami, ki so pravkar došle od morja, zabaval jih je z orijentalškimi plesavkami in egiptovskimi akrobati; ko pa so se najedli in napili, jim je voščil lahko noč in jih poslal obložene z darili domov. Ožji prijatelji so pa ostali še dalje; delali so se, kakor da bi odhajali z ostalimi, a so postajali po atriju, klepetali med seboj o brezpomembnih predmetih, dokler niso odšli vsi, katerih niso hoteli imeti v zaključeni družbi, ki naj bi se bila sešla.

Sedaj jih je bilo kakih štirideset zbranih, samih bogatih patricijev različne starosti, od mladega Askanija, ki je štel dvajset let, do Marka Ancyra staršega, ki jih je imel že šestdeset za seboj. Za njih združeno premoženje bi bil človek lahko kupil katero si bodi palačo vsega omikanega sveta in vse sužnje, kar jih je kdaj prišlo na trg. Markus Ancyrus bi bil lahko dal, tako so pravili, podreti vse templje na forumu in jih na lastne stroške zopet sezidati. Filip Decij pa, ki je bil tudi med njimi, je pred kratkim potrošil petnajst milijonov sestercijev, da si je zgradil in opremil novo vilo v Herkulaneju.

Tudi mladi Hortenzij Marcij je bil tam, on, o katerem je šel glas, da ima več sužnjev kot vsakdo drugi v Rimu, in Avgust Filarij iz Cezarjevega gospodarstva, ki je bil nekoč izjavil, da bi rad dal sto tisoč zlatov za tajen strup, katerega ni mogoče razkriti.

»Kako pa to, da Taura Antinorja ni nocoj?« je vprašal Markus Ancyrus, ko se je ta mala skupina privilegiranih gostov zopet obrnila proti trikliniju (obednici).

»Mislim, da bo takoj tukaj,« je odvrnil gostitelj. »Poslal sem mu glas, da želim govoriti z njim o državnih zadevah in ga prosim, naj me počasti s svojo družbo.«

Vsi so se zbrali ob sprednjem koncu sedaj zapuščenih miz. Peščica sužnjev, ki je na gospodarjevo povelje ostala, je spravila ležišča v red, napolnila kristalne čaše z vinom in zlate posode s sadjem. Sedaj po odhodu šumnih gostov je bila dolga ozka dvorana videti čudno žalostna in blagodišeče olje v svetiljkah je že dogorevalo.

Miza, obložena s praznimi vrči, razbitimi čašami in ostanki sadja in kolačev, je bila videti kaj malo vabljiva, celo neprijetna spričo minulega radovanja. Ležišča pod povaljanimi preprogami iz bogato barvane svile so bila videti zamazana in zanikarna. V senci umetnih rezbarij po marmornatih stenah so migetale in plesale pošastne sence, ko se je dim iz oljnate svetiljke zvijal v zavutih krivuljah proti po-

zlačenemu stropu. In v velikih vazah, neprecenljive vrednosti, so se v zatohlem ozračju pobešale rože, lilije in bele tuberoze, sad iz dragocenih cvetličnjakov. Vsa sobana je vzlic bogatim zavesam in pozlačenim stebrom bila videti čudno zapuščena in otožna; mogoče se je Kaj Nepos sam zavedal tega, saj ko je odšel za gosti iz atrija, je trikrat glasno plosknil z rokami, nakar je trop mladih deklic prinesel presnih cvetlic in nekoliko pravkar nalitih svetilk.

Vse to so položile ob sprednjem koncu mize, tam, kjer so bila obdajajoča jo ležišča pogrnjena z živordečo svilo in mehкими pernatimi, narahljanimi blazinami, tako da so iznova vabila k počitku in gostiji.

»Prosim vas vse, razposedite se,« je dejal gostitelj prijazno, »da nadaljujemo večerjo.«

Dal je znamenje zagorelemu sužnju, ki je popolnoma belo oblečen načeloval sijajni jedilni mizi, izrezani iz trdega citrovega lesa, ki je — vzlic temu, da so bili pravkar postregli dve sto gostom z večerjo — iznova ječala pod težo orjaških skled z najbolj zapletenimi izdelki kuharske umetnosti.

Suženj je na gospodarjevo znamenje udaril po srebrni ploči in šest strežajev v platnenih tunikah je prineslo kadeče se sklede naravnost iz kuhinje. Pristopil je razrezovavec in se lotil z dolgim, ostrim nožem velikanskih kopunov, ki jih je bil eden nosačev položil predenj. Rezal je urno in spretno in polagal dobro izbrane kose po krožnikih iz čistega zlata, ki so jih mlade strežnice raznašale gostom.

»Ali odpustiš sužnje, ko bomo govorili?« je vprašal Markus Ancyus, veteran v tej mali družbi. Molčal je poslednjih deset minut in pridno segal po darovih obnovljene gostoljubnosti Kaja Nepota.

Sedaj so prišle strežnice in nosile okrog mize pozlačene sklede in tanke prtiče iz belega platna, da so si gostje umili in obrisali roke. V tem pa so druge točile v kristalne čaše rdeče ali belo vino, kakor so gostje pač želeli.

»Sedaj pa lahko govorimo,« je dejal gostitelj; »ti sužnji se ne bodo zmenili za nas. Vsi ti so,« je pristavil in pokimal proti razrezovavcu mesa in njegovim pomočnikom, »gluhi in nemi, in zaradi tega se nam jih ni treba bati.«

»To so dragoceni ljudje!« je vzkliknil Askanius in se občudujoč ozrl na srečnega gospodarja. »Kje pa si jih dobil, Kaj Nepos? Na bogove, rad bi, da bi še jaz imel celo vojsko gluhonemih sužnjev!«

»Ni jih tako lahko dobiti,« je odvrnil gospodar, »imel sem silno srečo, da sem jih dobil. Bil sem v Cirti v Numidiji baš ob času, ko je ondotni črni poglavar — ime mu je bilo Hazim Rhan — dal prijeti šest nezadovoljnežev, ki so se bili zarotili zoper njegovo oblast, kakor so mi povedali. Ti uporniki so imeli kolvodjo, ki se mu je posrečilo ubežati v njegovo utrdbo v puščavi. Tega človeka bi bil Hazim Rhan silno rad dobil v svojo pest. V ta namen je velel šestim ujet-

nikom, naj izdajo svojega voditelja; ker niso hoteli storiti tega, je tisti črni glavar ukazal, naj jim odrežejo ušesa, in jim je zagrozil, da jim da še jezike odrezati, ako do drugega dne ne izpolnijo njegovega ukaza. Ako pa ostanejo potem še dalje trdovratni, jim pojde še glava isto pot kot ušesa in jeziki.«

Vzkliki groze so pozdravili to strašno zgodbo; Kaj Nepos pa je nazdravil prijateljem s čašo sicilske kapljice in nadaljeval:

»Tisti črni poglavar je sprejel mene, potnika iz Rima, z vsem spoštovanjem. Usoda onih šestih mož, ki so bili tako zvesti svojemu voditelju, je vzbudila veliko zanimanje v meni. Tako sem počakal tri dni in ko so jim odrezali ušesa in jezike ter jim slednjič zapretili, da jim odsekajo še glavo, sem se ponudil, da jih kupim za vsoto, ki je bila tolikšna, da je pripravila lakomnost Hazima Rhana v izkušnjava. Na ta način sem prišel v posest teh šestih mož, ki se je njih vdanost tako sijajno izkazala; jaz pa sem se tudi mogel zanesti, da bodo za naprej docela molčljivi.«

To pot je glasno priznanje pozdravilo konec zgodbe. Hladna mirnost, s katero jo je pripovedoval in divja sebičnost, ki jo je zgodba razodela, po vsej priliki ni bila odurna gostom Kaja Nepota. Po sužnjih se je ozrlo nekoliko ravnodušnih oči; to je bilo vse. Filipus Decius pa je hladno dejal:

»Taka je torej z razrezovavcem in njegovimi pomagači, kako pa je s tvojimi strežnicami, Kaj Nepos? Ali so one tudi gluhe in neme?«

»Ne,« je odvrnil gostitelj, »ampak one so iz tujih dežel in ne znajo našega jezika.«

»Vi vsi torej mislite, da bodo prihodnji dnevi ugodni za naše naklepe?« se je oglasil mladi Askanius, ki je bil videti najbolj vnet med vsemi.

»Da,« je dejal Kaj Nepos, »če bo le količkaj sreče, utegnemo že jutri imeti prav dober dan. Cezar je napol zblaznel, tako je prevzet od svojega zmagoslavja in zaslepljen, da menda še sam ne ve kako. Še nikoli ni bil tako podoben besnežu in mnogo slabši je na duhu in telesu nego pred tem brezumnim pohodom v Germanijo.«

»Po mojih mislih ni nobenega dvoma o resničnosti govoric, ki se širijo o tem pohodu,« je dejal Markus Ancyus, ki je bil spričo svojih let opreznejši od drugih.

»Prav nobenega dvoma ni,« je odvrnil gospodar, »in nekatere teh zgodeb so kaj blizu resnice. Ves čas, ko je bil ta blaznik na vojnem pohodu, ni padel niti en resničen udarec. Potoval je od kraja do kraja v nosilnici, ki jo je nosilo osem njegovih vojakov, in pošiljal vojake naprej, da so z brizgalnami in škropilnicami odstranjevali prah s ceste, po kateri je potoval. V Treviroru, na bregu reke Rena, je dal dve sto mož svoje izbrane straže preobleči v barbare in jim velel narediti opolnoči namišljen napad na tabor. To nalogo so kajpada izvršili z velikim hruščem, razbijaje z jeklom po jeklu. Tedaj je ta največji in najboljši vseh

Cezarjev odšel v polni bojni opravi s peščico najbolj zanesljivih vojakov nadnje; v temi je bilo slišati silen hrup in žvenket orožja in ko se je zdanilo, se je Kaligula zmagoslavno vrnil v tabor. Namišljeni barbari so imeli okolu vratu vrvi in od tedaj jih je venomer vlačil za seboj, kakor da bi bili bojni ujetniki. Gotovo jih je dobro plačal, da so mu igrali to burko.»

»Ali pa je bila vojska slepa za vso to norost?«

»Cezar je imel pri sebi v taboru samo kakih pet sto izbranih mož. Te je podkupil, da so molče privolili v vse njegove norčije. Ostale legije so bile ves čas nekoliko oddaljene od njega. Verjele so pa kajpada

rebiti pri javnih igrah... vihra med ljudstvom... kaj lahko ga bo vzburiti... potem pa nabrušeno bodalo... in cesarstvo je prosto najbolj odurnega in ogabnega trinoga, kakršen še ni tlačil nobenega naroda in sramotil nobene dežele.«

Ko je govoril te besede, je vzlic gluhonemosti sužnjev in tujih strežajk znižal glas, da je na koncu govoril samo šepetaje. Ostali, ki so ležali na ležiščih, da so se jim komolci zagreblili v mehke svilene blazine, so se sedaj vsi sklonili naprej, tako da je kakih štiri-deset glav tvorilo en sam krog; stisnili so čelo ob čelo, ušesa ob ušesa, sredi njih pa je brlela oljnata svetiljka,

Mladi levi - šolarčki ter njih učitelj in učiteljica.

vse, kar so jim natvezli; nemara so tudi mislile, da je najpametneje, če vse verjamejo.«

»Meni je znano, da je v Belgiki ob morski obali — se je oglasil čez nekaj časa Augustus Filario.

Vendar mu niso dali dogovoriti. Vzdignil se je glasen krohot in roganje, nato pa srditi vzkliki.

»Čemu bi še dalje pripovedovali te neumnosti,« je dejal nazadnje Kaj Nepos, »saj vsi dobro vemo, da ima sedaj norec, ničemurnež, pijan bedak žezlo Julija Cezarja in velikega Augusta v roki. Njegovih zlodejstev je toliko, kakor peščenih zrn na morskem bregu, njegove razuzdanosti so osramotile naš rod, njegova samopašnost je sramota za rimsko slavo. Patriciji, zbudite se! Prišel je dan, napočila je ura! Jutri že mo-

ki je včasih vzplamenela in razsvetlila trezne, opokle obraze s trdimi usti in krutimi očmi.

Sužnji — tisti brez ušes in jezika in tisti, ki niso govorili drugega jezika kot materinskega, tujega — so se umeknili v oddaljene kote sobane in se razpostavili ob stebrih iz frigijskega marmora in ob tirskih zavesah; velike oči, ki niso nič razumele, so se jim upirale v veliko skupino ob sprednjem delu mize, kjer so ob vazah z rožami in lilijami in ob vinskih čašah pravkar razpravljali o bodočnosti rimskega cesarstva.

»Ljudstvo bo lahko razburkati,« je zdajci rekel eden gostov — mlad človek, čigar črni lasje in temne oči so oznanjali orientalsko kri. »Cezar ga bo gotovo sam vzbunil s kakim blaznim činom svoje trinoške

prismojenosti. Vsi se še dobro spominjate, kako je pred dvema letoma pri megalezijzkih igrah zaukazal ženskam svojega spremstva, da so morale v areno in so se spustile z gladijatorji v boj. Spričo tega zlodejstva je malo manjkalo, da se ni ljudstvo javno uprlo. Prav ti, Kaj Nepos, si takrat pomiril narod.«

»Čas takrat še ni bil dozorel,« je odvrnil gostitelj, »in mi še nismo bili v zvezi. Jutri bo vse drugače.«

»Kako pa bo jutri?«

»Ko bo hrušč in trušč najhujši, naj oni, ki ima najbolj gotovo roko, zabode Cezarja. Jaz bom v tem —«

»Ti, Kaj Nepos, potemtakem nisi prepričan, da je tvoja roka gotova, kaj?« se je oglasil Hortenzij Marcij, ki se dotlej ni bil udeležil razgovora.

Ležal je na blazini ne daleč od gostitelja in je zavrnil vsak grizljaj, ki so mu ga bile ponudile strežnice; pri tem pa je malo preveč pil in dobrodušni obraz mu je bil ves zardel pod bogatimi kodri. Ta večer je bil slabe volje in skoraj čemeran, ves drugačen nego po navadi, in oči so mu temačno zasijale, ko se je zdajpazdaj skrivši ozrl proti vratom.

»Veš kaj, dobri Hortenzij,« je dejal gospodar oholo, »moja naloga bo važnejša. Pretorijanska telesna straža me pozna in mi zaupa. In jaz poskrbim, da ne prihite Cezarju na pomoč, ko bo napaden. Veš, vojska rada pozabi zločin in vidi v trinogu samo voditelja, ki mu mora biti poslušna. Ko pa telesna straža začuje moj glas, bo razumela in ostala meni zvesta.«

»Jaz ga bom sunil,« se je oglasil mladi Askanius z vsem navdušenjem svojih let. Voditeljska gorečnost mu je žarela na obrazu in videti je bilo, kakor da hoče izzivati to malo družbo, da naj mu odreka pravico do najbolj važnega mesta pri velikem dogodku naslednjega dne.

Toda za njegov poziv se niso zmenili; nikomur ni bilo do tega, da bi zoprval njegovi želji. Malo streznjen je mirneje nadaljeval:

»Cezar me ima precej rad. Lansko leto sem večkrat sedel pri igrah ali v cirkusu poleg njega. Tudi Auguste me rade vidijo v svoji bližini, da jim kaj prijetejnega povem na uho. Kaj lahko mi bo, da na dano znamenje zasadiš Cezarju bodalo v vrat.«

»Tvoja bodi ta slava, Askanius, ker tako želiš,« je dejal Kaj Nepos ne brez rahlega zasmeha. »Tako po izvršenem činu pa naj pretorijanska telesna straža zakliče: Cezar je mrtev!«

»In nato neutegoma zažene drugi klic,« je dejal Markus Ancyrus starejši, »klic: Slava tebi, mogočni Cezar!«

»Ta klic zaženi ti, Kaj Nepos,« je dejal Hortenzij in porogljivo nategnil ustnice.

»Ej, kar se tega tiče — —« se je oglasil nagovorjeni nekoliko obotavljaje se.

»Da, kar se tega tiče,« je dejal Askanius razpaljeno, »ako jutri jaz s svojo roko umorim trinoga, moram vsaj vedeti, za koga sem storil svoje dejanje.«

Za temi besedami je nastala tišina. Vsi so bili videti zatopljeni v svoje misli. Sanjave oči so strmele razmišljeno v kristalne čaše, kakor da bi zaman skušale v njihovih rujnih globinah razbrati obris cesarskega žezla. Nazadnje se je oglasil Kaj Nepos:

»Najprej se otresimo trinoga. Potem si bo vojska kmalu izbrala novega voditelja.«

»Prefekt, ali upaš, da ti bo vojska pomagala do najvišje oblasti?« je vprašal Hortenzij, ki je postajal vedno slabše volje.

»Ne,« je odvrnil Kaj Nepos, »nisem vedel, da s tem uničujem nade tebi.«

»Mir!« je opominjal Markus Ancyrus starejši. »Mar smo otroci ali suznji, da se tako prerekamo? Ali smo se zbrali tukaj, da osvobodimo cesarstvo ničvrednega, krvoločnega trinoga, ali smo zgolj prostaški zarotniki, ki zasledujemo vsak svoje namere? Naš gostitelj ni imel nobene misli na najvišjo oblast, Hortenzij, in dejal bi, da je tudi ti nimaš. Kar se mene tiče, mi prav nič ni za cesarsko oblast. Težko je zadovoljiti vse in trajna služba konzula pod našim izbranim Cezarjem bi mi bila bolj po volji. Prinesi deščice, Kaj Nepos, vadljajmo. Iz hiše Cezarjev jih ni mnogo, ki bi bili primerni, da bi postali nasledniki sedanjemu blazniku, in naša izbira bo med njimi prav omejena.«

»Samo Klaudius, brat Germanika, se vzame v poštev,« se je oglasil gospodar na kratko.

»Da bi Germanikov brat nasledoval Germanikovega sina?« je dejal drugi in zaničljivo skomizgnil z ramami.

»Ta je prav tak norec kot njegov nečak,« je pristavil Kaj Nepos.

Nocoj ni bil zbral pri sebi prijateljev, jih ni gostil in obsipal z darovi samo zaradi tega, da bi prešlo cesarstvo od ene glave do druge. Bil je precej gotov podpore pretorijanske telesne straže, pri kateri je bil prefekt, in je računal na vdanost teh nezadovoljnežev, o katerih se je nadejal, da bodo pričakovali od njega drugih uslug v bodočnosti, ko ga povzdignejo do najvišjega dostojanstva.

To govorjenje o Cezarjevi družini mu ni bilo pogodu, ker je odvrnilo pozornost njegovih najožjih pristavev od njegovih nad.

»Vsa Cezarjeva hiša,« je rekel, »je gnila do mozga. Niti enega ni med njimi, ki bi bil sposoben za vlado.«

»Ampak resnica je,« je dejal preudarni Ancyrus, »da imajo največ pravice.«

»Ako je tako,« se je iznenada oglasil mladi Hortenzij Marcij, »se obrnimo do enega edinega člana Cezarjeve hiše, ki je plemenit in čist, vzvišen nad vse.«

»Saj ni nobenega, ki bi bil tak,« se je razvnel Kaj Nepos.

»Da, eden je,« je odvrnil mladenič.

»Ime mu je?« se je glasilo od vseh strani.

»V mislih sem imel žensko.«

»Žensko!«

Zasmehljiv krohot je privrel iz vseh ust. Samo Markus Ancyrus je ostal resen in zamišljen ter je rekel:

»Ali govoriš morebiti o Dei Flaviji Augusti?«

»Prav o njej,« je odvrnil Hortenzij.

Ob tem imenu je postal glas starejšega možaka nehote spoštljiv in vseokrog je prostaško roganje in pikro zasmehovanje utihnilo, kakor da je prišlo v čaroben stik z nečim čistim, svetim. Celo Kaj Nepos si je mislil, da je najpametneje, če uduši zaničevalni poudarek, in je dejal samo na kratko:

»V resnici, kot boginja, toda ženska ne more voditi vojske ali vladati cesarstva.«

»Ne,« je odvrnil Hortenzij Marcij, »ampak modra, krepostna ženska lahko modro in krepostno vlada z možem, ki si ga izbere za soproga.«

Za nekaj hipov je zavlada tišina in mladi Hortenzij se je vprašujoč oziral po zbrani družbi. Vsakdo izmed njih je poznal njegovo ljubezen do Auguste, ljubezen, ki so jo gojili tudi mnogi njih, ki so imeli priliko, da so jo od bliže poznali. In čudno je bilo, da nasvet ni nameril na kdo ve kolikšno nasprotovanje, čeprav je bil tolikanj drzen.

»Ti torej hočeš nasvetovati, Hortenzij Marcij,« je dejal Markus Ancyrus starejši po kratkem premoru, »da Augustin soproga postane rimski cesar?«

»Zakaj ne?« je nagovorjeni preprosto odvrnil.

»Misel ni slaba,« je menil mladi Askanius, ki si je domišljjal, da je v veliki milosti pri Dei Flaviji.

»Čudovita,« je dejal Ancyrus, »kajti pomniti moramo, da je Dea Flavija iz prave krvi Cezarjev, iz krvi velikega Augusta, in ni ga, ki bi bil boljši. Ker ona kot ženska ne more vladati ljudi ali voditi armade, kaj je bolj primerneja, nego da prejmi njen mož cesarsko oblast po njej, in naj si bo kdor hoče.«

»A lahko bi se pokazalo, da je ta še bolj ničvreden človek od samega Kaligule,« je menil Filario, ki je bil pri njej premalo v milosti, da bi bil mogel imeti upanje, pridobiti si ponosno cesarsko lepoto.

»Ne, to bi bilo nemogoče,« je hitel Hortenzij; »mož, ki mu Dea Flavija izkaže svoje nagnjenje, bo vrl človek, saj drugače si je ne bi upal zasnubiti. Plemenit, čestit bo, drugače je ne bi nikdar mogel pridobiti.«

»Meni se zdi, da imaš prav, Hortenzij,« je pristavil Ancyrus, ki si je bil izbral vlogo modrega, pre-

udarnega svetovavca; »in še več, on bo tudi bogat po premoženju, ki ga dobi Augusta za doto; njen denar bi bil v zvezi z državnimi zakladi silno blagodatna za deželo.«

»In po njegovi smrti bi bil njegov sin in njen — neposreden potomec velikega Augusta — edini primerni dedič.«

»Meni se vidi,« je rekel sedaj Ancyrus odločno, »da bi mi razrešili veliko težkočo, če bi sprejeli nasvet Hortenzija Marcija. Cesarska oblast bi ostala, kakor

Izredno močan lev — izurjen za »rokoborbo«.

je edino pravično, v rodovini velikega Augusta. Imeli bi vrlega, plemenitega in bogatega Cezarja, čigar krepostna, lepa žena bi imela dobrodejen vpliv nanj. Tako bi tudi vsi delali za nesebičen smoter. Niti eden vseh, kar nas je tukaj zbranih, ne more z gotovostjo reči, koga si Augusta izbere za soproga. Kakor hitro je trinog spravljen s pota, jo hočemo mi, ki smo dovršili veliki čin, zaprositi, naj si sama voli. Tako bodo naše namere čiste in nesebične, vsakdo izmed nas bo lahko z mirno vestjo rekel, da je deloval za onega, ki je še vsem neznan. Kaj pravite, prijatelji? Ali naj obljubimo zvestobo in vdanost možu, ki mu danes nikdo izmed

nas tukaj ne ve imena, možu, ki nam je morebiti še nepoznan, to je bodočemu soprogu Dee Flavije Auguste iz hiše Cezarjev?»

Ta govor je bil zbrani družbi prav po volji, kot je bilo videti. Misel, da bodo tako vsi delovali s čistimi in nesebičnimi nagibi, je prijala izredni ničemurnosti teh mož. Nekam nejasno je vsakdo njih upal, da bodo ostali verovali v njegov nesebični namen, dasi je vsakdo menil delovati edino za svoj prid. Nasvet Hortenzija Marcija je ugajal, ker je razkril tako sijajne možnosti; sama cesarska oblast, ki je bila nekaterim tako neizmerno daleč, je bila sedaj videti tako blizu, da bi jo vsakdo utegnil doseči.

Kdor je bil mlad, zale postave in patricijskega rodu, se je lahko poganjal za Augustino roko in niti eden njih, ki so imeli vsaj dve teh lastnosti, ni dvomil, da jo more dobiti.

Markus Ancyrus starejši se je vzravnal v nekoliko bolj pokončno lego in se je s čašo v roki ozrl po gostih, ali mu pritrđijo.

Pritrjevanje je bilo malone splošno in mnogi so držali čaše proti strežajkam, da jim jih natočijo, in so jih izpili do poslednje kapljice. Bilo je pa tudi nekaj glasov, ki se niso strinjali, ponajveč med možmi manj čedne postave, ki se, kakor n. pr. Filario, skoraj ni mogel nadejati, da bi se približal lepi ženski z mislijo, da bi jo zasnil.

Kaj Nepos se ni bil odzval zdravici in se tudi ni več udeležil razgovora, čim je prišlo ime Dee Flavije iz Hortenzijevih ust. V tem ko je poslednjega minila slaba volja, ko se je razvnel ter razburil ob pritrjevanju prijateljev, je gospodar in gostitelj postajal vedno bolj čemerem in molčeč.

Nasvet, da naj se izbera Cezarja položi ženski v roke, mu očividno ni bil po godu. Dasi je bil čedne zunanosti in še vedno v cvetu življenja, vendar ni nikdar imel sreče pri ženskah. Dea Flavija je kazala odkrito preziranje do njega in njegovega sebičnega častihlepja, ki je vodilo vsako njegovo dejanje in ki ga nikdar ni skušal prikrivati.

Iz čemernega njegovega obraza si izlahka razbral, da sestanek tega večera ni bil tak, kakršnega si je bil želel.

»Te zadeve ne moremo odločiti drugače kot z glasovanjem,« je dejal eden gostov, ko so se polegli mrmrajoči glasovi odobravanja in nasprotovanja.

»Prav imaš, prijatelj,« je pritrđil Markus Ancyrus, »in jaz te prosim, Kaj Nepos, ukaži sužnjem, naj nam prinese deščice, in potem naj vsakdo glasuje po svoji volji.«

Kaj Nepos ni mogel ugovarjati tem besedam, dasi mu tudi glasovanje ni bilo nič kaj všeč. Imel je nejasno upanje, če pridobi časa, da se mu s tem posreči zasejati seme nesloge med one, ki so tako zadovoljno pristali na novi predlog. Še sedaj je utegnil vsak hip, slučajno izrečena beseda, malenkosten do-

godek ali prepir omajati te može, da bi bili zopet njemu vdani. Tako gotov je bil njihove podpore. Gostija tega večera naj bi bila zapečatila njih zvestobo in utrdila njih prijateljstvo. Jezilo ga je, več nego jezilo, če bi jih nasvet mladega bedaka nagnil, da bi se odvrnili od vdanosti, ki so mu jo obljubili.

Vendar ni mogel ta trenutek drugače, kakor da se je na videz vdal želji večine. Po kratkem obotavljanju, ki ga nihče ni opazil, je namignil enemu gluho-nemih sužnjem ter mu obrazložil z znamenji, da želi, naj takoj prinese štirideset voščenih deščic in štirideset pisal. Nato pa je dobrovoljno iznova povabil goste, naj jedo in pijo in se veselē.

In značilno je bilo za ta čudna bitja prepadajoče dobe, da so bili ti možje sredi resnih razgovorov, v katerih je šlo za njih življenje in bodoči povzdig, neutegoma pripravljeni, da se odzovejo povabilu svojega gostitelja in v uživanju razkošnih dobrot hipoma pozabijo na svoje častihlepne naklepe.

Iznova je krožilo vino in sadje okoli omizja; oboje je bilo izborno in v kratkem so opustili zadeve, ki so bile tako silno važne, in razgovor je postal splošnejši in prostejši. Sijajne igre in borbe, ki naj bi bile trajale v čast pobožanstvenju Kaligule in njegovi srečni vrnitvi iz Germanije trideset dni, so postale predmet živahnega govorjenja. Slišale so se govornice, da je pred dnevom ali dvema dospel velik tovor afriških levov po Tiberi, hkratu s tigri iz Numidije bodo v areni gotovo nudili sijajen prizor. Govorilo se je tudi o neki novosti, kakršne dotlej še niso videli, o krokodilih, ki se bodo menda jako prebrisano in silno bojevali s tropo hijen iz puščave.

Vršile se bodo dirke z vozovi in gladijatorske borbe. Že nekaj časa so glede na te dogodke po vsem mestu stavili stave ne le premožni patriciji, ampak tudi obubožano preprosto ljudstvo. Prednosti modrih, zelenih, rdečih in rumenih so bile predmet razvnetega razgovora in Kaj Nepos je z veseljem opazil, da se je med gosti pojavilo marsikako nasprotje, ko so branili barvo, ki so se zanjo potegovali.

Pogovora se je udeleževal le površno in je izpregovoril eno tukaj, drugo tam, kjer je mogel z odobravanjem ali ugovarjanjem še bolj razpaliti že preveč razvnete duhove.

Sužnjem je velel, naj venomer polnijo čaše, in on sam je, kjer in kadar je le mogel, nazdravljaj gostom zapored, dokler jih je bila volja piti.

Vročina v sobani je postala neznosna. Večerni zrak je prihajal vanjo samo skozi ozka okna in rahla sapica je komaj vzpihala zublje oljnatih svetilk ali majala ter osipala ovenelo cvetje umirajočih cvetic. Duhovi močne vinske kapljice so pomračili možgane tem stvariteljem bodočega cesarstva in hrušč je postajal vedno večji. Na vse grlo so klicali sužnje, da so jim odpenjali tunike in pomagali sleči vse do najpotrebnejšega oblačila.

Obrazi okoli mize so bili zardeli in vlažni, s čela jim je lil pot. Askanius je s čašo v roki prepeval neko razbrzdano pesem, ki so jo najbližji mladiči okrog njega spremljali z bučnim zborom. Starejši so stavili brezumne stave in delali gorostasne barantije s konji in sužnji. Zdaj pa zdaj je neizmerno hripavo krohotanje pretresalo marmornate stebre v dvorani. Krohot je bil tolik, da so se kristalne vaze majale, kakor bi jih kdo bičal z okrutnim glasom. In zdaj pa zdaj je eden gostov vzdignil roke kvišku in se brez moči zvalil z ležišča po tleh. Tedaj so priskočili gluhonemi sužnji, ga vzdignili, mu obkladali znojno čelo z ledom in devali v red tuniko, ki se je zmečkala pri padcu. Kaj Nepos pa se je gostoljubno nasmejal in mu ponudil zopet napolnjeno čašo vina.

Ko so se sužnji vrnili z deščicami, je bil prefekt pretorijancev prav zadovoljen z dobro voljo svojih gostov. Robate šale in pijane kletvice so se slišale vse češče nego šepetano resno govorjenje; imena priljubljenih gladijatorjev so bila večje važnosti kot ime bodočega Cezarja. Prerekanje je bilo glasno in burno; iz ust so se jim cedile sline, ustnice so drhte, v očeh je žarel nenaraven žar; kodri so jim bili razmršeni, lovorovi vencji na glavah so jim viseli po strani; svilnate zavese na ležiščih so se izpremenile v umazane cunje in blazine so ležale razmetane po tleh; mizo so pokrivalo črepinje razbitih kozarcev in negotove roke so metale ovenelo cvetje po sobani.

Da je Kaj Nepos imel še malo časa, da so gostje popili še nekoliko kozarcev sicilske kapljice, bi bil duh teh izprijenih ljudi nezmožen, da bi sploh mogel misliti na glasovanje, in pijani prepiri bi se bili razvili v nasilno sovražstvo. Te misli so mu rojile po glaví, ko je vzel deščice, ki so mu jih prinesli sužnji, in jih s hlinjeno malomarnostjo vrgel na mizo pred seboj.

»Saj ne moremo glasovati,« je dejal na glas, »Taurus Antinor še ni prišel.«

Njegove besede so imele večji učinek, nego se je nadejal. Edina njegova želja je bila zavleči glasovanje in večina gostov mu je pijano slovesno prikimala ter klicala še več vina. Toda Hortenzij Marcij, ki se vzlic temu, da je pil tako silno kot drugi, ni pridružil razuzdanemu petju niti brezmiselnemu vpitju in krohotu, je zdajci mogočno zaklel in planil pokonci.

»Kaj pa ima Taurus Antinor z nami?« je kričal na vse grlo, »ali mi z njim? Mislim, da vendar nimate namena, povzdigniti osvobojenca do cesarske oblasti in položiti žezlo Cezarjev v roke potomcu sužnjev?«

Bil je tako nebrzdano besen, da se je tresel po vsem životu, iz oči mu je žarela sla takega smrtnega sovražstva, da je razuzdano petje in nezumno krohotanje po naravnem nagonu utihnilo, in oči, ki jih je otemnila pijanost, so se začudeno uprle vanj.

Kaj Nepos pa se je prijazno smehljaj; Hortenzijeva togota mu je bila po godu, dasi ji ni poznal vzroka,

»No, kar se tega tiče,« je rekel, »mar nismo vsi potomci sužnjev? Ampak preprosto ljudstvo je naklonjeno Tauru Antinorju. Meniš li, da mu je tudi Dea Flavija Augusta naklonjena?«

To puščico je bil ustrelil v zrak, ne da bi količkaj mislil, kako dobro bo zadela.

Hortenzij se je na vse kriplje trudil, da bi brzdal svojo slabo voljo in se je grizel v ustnice, da so mu kapljice krvi curljale po bradi. Čutil pa je, da so bile oči gospodarja porogljivo uprte vanj, in je bil baš toliko še pri zavesti, da je spoznal nakane Kaja Nepota. Ni ga bilo volja, da bi se dal osmešiti vpricho onih, ki bi mu morali biti močna opora v bodočnosti. Ker njegov predlog še ni bil dan na glasovanje, zato ni hotel, da bi si z besnim razsajanjem odtujil pristaše.

»Teja,« je dejal za odgovor na gospodarjevo zbadanje z glasom, ki se mu je silno tresel, tako zelo se je skušal brzdati, »tega se pač ni treba bati. Augusta je preponosna, da bi prijazno pogledala tujca. Kar se mene tiče, bi rajši videl, da Askanius meni porine bodalo v vrat, kakor pa da bi služil cesarstvu pod cesarstvom Taura Antinorja.«

»Saj lahko glasuješ, kakor se tebi samemu najbolje zdi,« mu je odvrnil Kaj Nepos mirno in vljudno. In oni gostje, ki so bili še nekoliko trezni, so mu slovesno in resnobno prikimali.

»Ne,« je posegel v besedo Markus Ancyrys karajoče; »še preden pričnemo glasovati, se moramo zediniti v eni točki: prisezimo bogovom, da se bomo zvesto in vdano držali onega, kogar izvoli večina — in ako se dogovorimo, kakor mislim, da se bomo, da postanimo neznani bodoči soprog Dee Flavije Auguste vladar nas vseh, moramo priseči, da ga soglasno proglasimo za Cezarja, ker sicer bo naše glasovanje zgolj smešna komedija. Prijatelji, ali vas je volja, priseči to prisego, preden glasujete?«

»Da! Da!« so govorila usta vseh okrog mize.

Kralj puščave — jezdna žival.

Prikimavali so samogibno s težkimi glavami, ki so se gugale na povešenih ramah, in pomračenimi očmi, ki so se skrivale za zapirajočimi se vekami.

»Tauru Antinorju ne prisežem zvestobe,« je trdovratno izjavil Hortenzij.

»Misliš li, da mu je Augusta naklonjena?« je zasmehljivo vprašal gostitelj.

»Ne — ampak — —«

»Kaj se potem bojiš?«

»Kar se mene tiče,« je segel v pogovor mladi Askanius s pijanim glasom, ki mu ga je trgalo kolcanje, »jaz sem pripravljen priseči, kakor veli Markus Ancyrus. Ako pa ne bomo zadovoljni z novim Cezarjem, moje bodalo ne bo med tem zarjavelo, pa najsi bo kdor hoče. Izlahka ga zopet nabrusim.«

Komaj so poslednje brezobzirne besede prišle iz ust mladega moža, se je začulo od zunaj glasno govorjenje in topot bosih nog, takoj zatem pa rezek glas, ki je zahteval, da bi mogel govoriti s prefektom pretoriancev.

Kaj Nepos je, držeč deščice v roki, umolknil. Čudno je bilo videti, kako je imel ta glas, dasi vsem dobro poznan, tak učinek na vse te prekipevajoče duhove, da so se mahoma stregli. Markus Ancyrus, ki je bil najbolj miren med vsemi, se je hitro vprašujoč ozrl v hišnega gospodarja; skrivši sta se spogledala; na nekaterih obrazih se je prikazal izraz sramu in v naglici so šepetaje klicali sužnje, naj prineso hladilne vrečice z ledom.

Žurno so si popravili tunike in poskusili, da zopet vzpostavijo dostojnost okrog mize. Kaj Nepos je naglo dajal tiha napotila strežajkam.

»Zravnajte tisto odejo, hitro!« je velel, »in tiste umazane blazine, poberite jih... tisto razbito vazo urno proč... Tako. Pokrijte tisti vinski madež z novim prtom...«

Ves čas so šla urna in vneta vprašanja od ust do ust.

»Ali mu takoj poveš, Kaj Nepos?«

»Ali ga boš poprej obdelal z vinom?«

»Bolje bi bilo.«

»Ne! Ne! je dejal Askanius, kateremu so spirali členke in gležnje, »to bi predolgo trajalo, Taurus Antinor ima močno glavo, jaz pa ne ostanem pol ure trezen.«

»Ali pa veste, da je istih misli z nami?« se je glasilo od vseh strani.

Samo Hortenzij Marcij je ostal tih. Ni zahteval niti vina niti ledu; obraz mu je postal trd, rdečica mu je izginila z lic, da so bila bleda ko zid.

»Ali pa veste, da je istih misli z nami?« je nestrpo ponavljal Augustus Filario.

Vešel je bil sužnju, naj mu obklada čelo z ledom, dočim so Filipu Deciju, ki je ležal zraven njega, drgnili vrat z dišavo.

»Videti se mora, da smo trezni in preudarni,« je dejal Ancyrus. »Ali veš, Kaj Nepos, je li istih misli z nami?«

»Na vsak način ga moramo pridobiti,« je ogovorjeni naglo odvrnil; »on ima preprosto ljudstvo za seboj in brez njegove pomoči bi naš položaj utegnil postati težaven. Ena njegova beseda množici in novi Cezar ima mir v mestu zagotovljen.«

»Potem mu ti previdno obrazloži, kaj smo sklenili,« je dejal drugi gost, ki si je v naglici urejal razmršene lase.

»Ne, ne!« je šepnil oprezni Ancyrus starejši, »pazite... Ti, Kaj Nepos, ga moraš prej preskusiti, preden izpregovoriš o naši reči.«

»Nobene besede o Askanijevem bodalu,« je pristavil hitro tretji.

»Govori o odpovedanju,« je dejal starejši možak. »karkoli ti pride na misel. Nekaj jih je, ki...«

Vendar ni utegnil dogovoriti, kajti v naslednjem trenutku je Taurus Antinor stopil v dvorano.

(Dalje prihodnjič.)

Mladosti za slovo.

Kot mati ljubi svojega edinca,
tako sem tebe ljubil jaz, mladost!

Pa sin v tujino gre in tam živi,
pa sin v tujino gre in se zgubi,
zaman ga majke iščejo oči.

Kot mati joka za edincem — sinom,
tako za tabo jokam jaz, mladost!

Janez Pucelj.

Po okrogli zemlji.

Dogodki na daljnem Vzhodu in Evropa.

J. B. š e d i v ý.

Sirija.

Sirija je bila do svetovne vojne pod turško oblastjo. Ob svetovni vojni pa jo je francoski general Serrail iztrgal iz turških rok. Mirovna konferenca ji je dala svobodo, Franciji pa je dala Zveza narodov nalogo, naj pomaga temu ne dovolj omikanemu narodu do popolne neodvisnosti. Francoski vojni komisar Serrail ni hotel priznati enotnega sirskega naroda in je razdelil Sirijo z libanonskim ozemljem na štiri samostojne države in dve avtonomni pokrajini, da bi jih tako Francija lažje obvladala in lahko nahujškala druge države zoper tisto, ki se ji ne bi pokorila. Vsem tem državam je dal tudi samostojne vlade. Hotel jim je dati tudi ustavo, ali Sirci so nastopili z odločno zahtevo, da naj določijo ustavo izvoljeni zastopniki ljudstva. Pristali tudi niso na Serrailovo zahtevo, naj da ustavo sedanja skupščina, ki so jo izvolili pod pritiskom Francozov.

Namesto generala Serraila je potem poskušal srečo Henry de Juvenel. Pogajal se je z zastopniki posameznih strank, delal obljube posameznim skupinam in si skušal zagotoviti pomoč katoliških Maronitov. Vendar pa je bil ves njegov trud zastoj, ker Francija noče ugoditi sirske zahtevi. V imenu vsega sirskega prebivalstva mu je izjavil sirski Narodni svet, da zahtevajo takoj domorodno vlado, ki bo razpisala volitve za ustavotvorno skupščino. Ona naj odloči o državni obliki Sirije in naj sede kot enakovreden član s Francozi za mizo, da se z njimi pogaja, kakšno razmerje naj vlada med neodvisno Sirijo in Francijo. Čim pa se sestavi domorodna vlada, pa naj francoske čete takoj zapuste Sirijo. Libanonsko ljudstvo naj bi po sirske predlogu odločilo s plebiscitom, ali hoče biti samostalno ali pa se spojiti s Sirijo.

Francija na te zahteve, ki so popolnoma upravičene, ni hotela pristati. S silo je hotela zlomiti sirske težnje po resnični svobodi, kakor ji jo je zagotovila mirovna konferenca, in uvesti svobodo, kakor jo pojmujejo Francozi. Vojaški komisar je omejil državljanske

pravice in proglasil v nekaterih pokrajinah preki sod. Ko pa se ljudstvo ni vdalo, je začel uveljavljati svojo voljo s silo. S treh strani je ukazal dve noči in dva dni streljati na Damask, pet letal pa je metalo na mesto zapaljive bombe, da je uničil še požar, česar niso razdejele topovske kroglice, in krasno orientalsko mesto Damask je sedaj kup razvalin. Tudi po drugih sirske mestih so na vseh oglih ulic nastavljenе strojne puške in tanki. Vlaki so oboroženi z mitraljezami spredaj in zadaj; nad pokrajino pa venomer krožijo francoska vojaška letala. Francoskim dobrovoljcem, zlasti Armencem in divjim Čerkezom, je dalo vojaško poveljstvo dovoljenje, da smejo pleniti mirne vasi. Mnogo cvetočih oaz so vojaške posadke opustošile.

Seveda ni dvoma, da se Francozom posreči z nasilstvom začasno pomiriti Sirce. S tako sirovim nastopom pa so si Francozi odbili ogromno večino sirskega prebivalstva. Samo armenski naseljenci in Maroniti, ki tvorijo vsi skupaj komaj eno šestino prebivalstva, so na francoski strani. Zato pa je jasno, da je francosko gospodstvo v Siriji na šibkih nogah in da ni več daleč čas, ko bodo Sirci v svoji zemlji svobodni gospodarji.

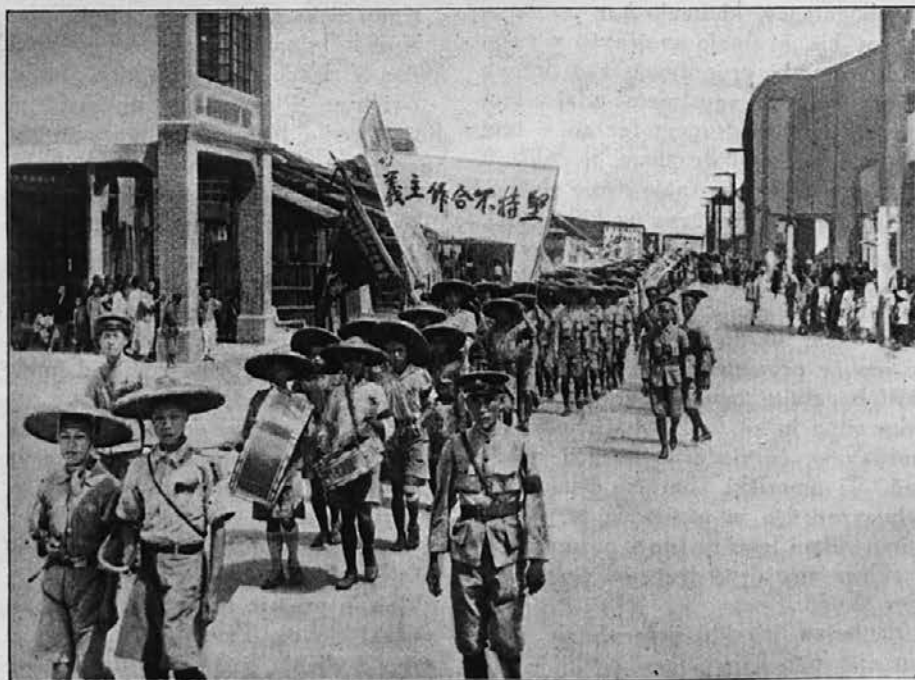
Kitajska.

Odkar so l. 1911 Kitajci pregnali svojo starodavno cesarsko rodovino, je Kitajska skoraj venomer torišče notranjih zapletljajev in državljanskih vojn. Peking že dolgo ni več središče ogromne kitajske države. Poraz maršala Thang Tso Lina, ki je branil vlado v Pekingu zoper uporne guvernerje nekaterih pokrajin, to jasno dokazuje. Največ koristi od državljanske vojne na Kitajskem pa imata Rusija in Japonska.

Japonska država ne more prerediti in zaposliti vseh svojih prebivalcev, ki se izredno hitro množe. Odkar pa so l. 1924 Severoameriške zedinjene države tako omejile naseljevanje tujcev, da za Japonce izseljevanje v Ameriko sploh ne prihaja več v poštev, je Kitajska edina država, kamor se Japonci lahko izseljujejo.

Japonska je postala po vojni osamljena. Radi novih pridobitev je postala nevarna Ameriki, Anglija pa se je začela bati, da bi ji Japonska mogla odvzeti gospodstvo nad Indijo. Kaj je bilo torej prirodnejšega, kakor da se Japonska približa sovjetski Rusiji?

Toda preden je bilo zblizanje sploh mogoče, je bilo treba rešiti celo vrsto težavnih vprašanj. Japonci so zahtevali za izpraznitev severnega dela

Boljševiški naraščaj na južnem Kitajskem. Mladi Kitajci se v vojaški šoli v Wampoa pod vodstvom ruskih častnikov v štirih do šestih tednih izvežbajo za boljševiške vojake.

Sahalina v korist Rusije, da jim Rusija da ugodnosti v petrolejskih in premožnih rudokopih ter da podpira japonsko ekspanzijo v Mandžurijo. Po dolgih pogajanjih so sklenili 20. januarja 1925 pogodbo. Od tega časa sta se obe državi trudili, da bi pridobili za svojo politiko tudi Kitajsko. Toda pekinška vlada ni hotela o tem nič slišati. Kakor v Japoncih tako v boljševiški Rusiji je videla nevarnega nasprotnika in se je v borbi proti njima naslanjala na Anglijo. Japonski in ruski listi, zlasti pa ruske propagandne brošure v kitajskem jeziku, so znali sovražstvo zoper Ruse in Japonce v obmejnih krajih izpremeniti v sovraštvo zoper Angleže in Evropce. Angleška carinska politika do Kitajske je dala povod, da so izbruhnili v maju 1925 nemiri v Shangaju proti Angležem in Evropcem sploh. Rusko - angleška propaganda in denar pa sta naščuvala posamezne upravitelje kitajskih pokrajin zoper osrednjo vlado. Sedanji dogodki v Kitajski so predvsem v korist Rusiji. Seveda jih Rusija ne more izkoristiti kakor bi želela, ker je zelo važno za njo, da živi v dobrih odnosih z Japonsko.

Naj se dogodki v Kitajski razvijajo kakorkoli, oni imajo velik pomen tudi za narode izven mej ogromne kitajske države.

Ameriški berači - bogataši.

Neko poročilo ameriške policije pripoveduje, koliko je v Ameriki beračev-bogatašev, ki imajo kar po dvoje in več hiš, ki imajo svoj avto z vsem razkošjem, ki prepotujejo vso državo in prebivajo ali »gostujejo« zdej v tem mestu, zdej v drugem ter so v tem pogledu podobni družbam gledaliških igravcev. Dobro poznajo svojo službo. Ne ostanejo dolgo časa na kaki cesti, če jim ne nese vsaj po pet dolarjev na uro, in se izselijo iz onega mesta, kjer ne prejmejo po osemurnem »delavniku« vsaj 30 dolarjev. A taki kraji so jim že premalenkostni in posečajo rajši bogatejša mesta, kjer policija ni tako sitna in se tudi bogati ljudje ne zmrдавajo, če podarijo beraču nekaj več. Ti ameriški »berači« imajo posebne zadruge in pazijo na to, da se njihovi člani lepo vrstijo v posameznih krajih in niso drug drugemu v napotje in v škodo.

Zanimivo je, kaj pripoveduje isto poročilo o nekem »beraču«, ki je bil zares slep: Kupil si je avto za šest tisoč dolarjev in se vozil s svojima dvema hčerama in zetoma od mesta do mesta. Plačeval je za vse; kadar ni

imel več denarja, je odšel v »službo« za nekaj ur.

O nekem drugem, podobnem »beraču« pripoveduje isto poročilo, da je moral v nujnih zadevah nemudoma domov. Pa si je najel poseben železniški voz z vsem razkošjem in je imel še slugo s seboj.

Neki tretji tak »berač« pa je imel pet hiš, ki so mu donšale toliko dohodkov, da je lahko brez skrbi živel po več mesecev pravo bogataško življenje. In ta berač je dobival od podpornega društva posebno pokojnino, živela in obleko.

Narodni pregovori in reki.

Zapisal J. Š.

a) Belokranjski iz Adlešič.

Ako je na Martinje lepo, bo za tri dana grdo.

Ako si ti iz mesa, nisem ni ja iz lésa.

Bolje je žlica meda, nego lopata blata.

Danes gosti, jutri posti.

Dobremu se je škoda zameriti (ker ti ne bo potem več delil dobrot), a zločestemu se ne sme (ker se je treba bati, da ti bo škodoval).

Greh je: svoje pustiti, i: kaj tujeja vzeti.

Kada hiša zgori, je kasno braniti.

Kada je dosti prve repe (ki se seje po turščici), takrat ni druge (v jeseni).

Kada kukovača še po Petrovem kukuje, ne bo dobro leto.

Kada so potresi, je lepo vreme.

Kako si ki postre, tako i spi.

Kos — odpal ti nos! (pravijo kosu, kadar le preveč popeva).

Krt ruje i ruje, dok ne dobi po glavi (vsaka hudobija se prej ali slej kaznuje).

Med vsakim zrnjem se najdejo pleve.

Na čelu ni nikomur zapisano, kdo je in kakov.

Na nagovor je odgovor.

Ne kaži mi koritce, nego prasece.

Ogenj brez podneta (tudi: brez podpuha, brez podtika) ne gori rad (malo se zgodi brez podpihovanja).

Tako je gizdava, da ne bi svojega oka (očesa) pobrala (če bi ji izpalo, ker bi jo bilo sram, se pripogniti).

Tretji mraz se rad pere (če je bil tri dni zaporedoma mraz, potem rado dežuje).

Vlah in vrag je vse eno.

Vsaki človek (kmet) mora biti dvakrat v življenju pastir, kot dete in ko je star (za pastirje se porablja navadno le deca in stari ljudje).

Vuk izza mlada kolje.

Za pasjim zglavjem ni mesa.

Življenjepisi.

Ob odkritju Miklošičevega spomenika v Ljutomeru.

Matija Munda, Maribor.

Menda se Slovenci malokaterega našega moža tako malo spominjamo, vsaj širši krogi, kakor našega Miklošiča, dasi je baš on kot svetovni učenjak zanesel največ slave našega imena med širni svet. Nekaj po njem imenovanih ulic v naših mestih, to je ves naš spomin na velikega moža. Od leta 1883, ko se je slovesno praznovala 70letnica njegovega rojstva, zlasti na Dunaju, kjer je bil Miklošič univerzitetni profesor za slovansko jezikoslovje, pa tudi v njegovem domačem trgu Ljutomeru, se njegov spomin ni praznoval več javno. Zato je tem bolj pozdraviti misel njegovih častivcev, da mu na njegovi rojstni hiši v Radomerščaku vzdajajo spominsko ploščo, na Cerkvenem trgu v Ljutomeru, v bližini, kjer je preživel otroška leta, pa postavijo skromen spomenik, čigar odkritje bo dne 1. avgusta.

Fran Miklošič se je rodil 20. novembra l. 1813 v Radomerščaku števil. 11 blizu Ljutomera. Domačijo v Radomerščaku, katere sedanji lastnik je g. Marko Vaupotič iz Noršinec pri Ljutomeru, so Miklošičevi starši prodali in si kupili hišo na Cerkvenem trgu v Ljutomeru (hiša je prišla pozneje v last treh priseljenih trgovcev), kjer je mladi Fran obiskoval tudi ljudsko šolo. Ko je to dovršil, ga pošljejo starši kot izredno nadarjenega fanta na gimnazijo v Varaždin, kjer je ostal samo dve leti (1824—1826). Prihodnje štiri razrede gimnazije je dovršil v Mariboru, kjer mu je bil sošolec njegov bližnji rojak iz Cerovca Stanko Vraz (letos je minulo 75 let po njegovi smrti). Po dovršenih srednješolskih naukih odideta oba v Gradec, kjer je Miklošič studiral filozofijo, napravil doktorat, nakar je dve leti predaval modroslovje na graški univerzi. Ker mu pa tedanja oblika naučnega predavanja ni ugajala, zapusti jeseni leta 1838 modroslovje in Gradec ter odide na Dunaj, kjer je v dveh letih naredil še doktorat iz prava in vstopil l. 1840 v službo pri odvetniku dr. Mih. Bachu, očetu poznejšega zloglasnega absolutista. Na Dunaju se kmalu seznanil po priporočilu poljskega grofa Vladislava Ostrowskega z učenim Slovencem Kopitarjem, ki je bil uradnik dunajske dvorne knjižnice in cenzor slovanskih in romunskih knjig. Kopitar in Miklošič postaneta kmalu največja prijatelja, le žal, da sta to prijateljstvo uživala samo štiri leta, ker je Kopitar že v

avgustu l. 1844 umrl. Na prigovarjanje Kopitarja pusti Miklošič l. 1844 odvetništvo in sprejme rajši mesto uradnika v dvorni knjižnici in mesto cenzorja. Kot uradnik dvorne knjižnice je imel Miklošič priliko, popolnoma se posvetiti jezikoslovju. Studiral je takrat zlasti staroindijski jezik, sanskrit. Prvi plod teh studij je bila strokovna ocena Boppove primerjalne slovnice: »Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Littaüischen, Gothischen und Deutschen«, ki jo je l. 1844 priobčil v zborniku »Jahrbücher für Literatur«. Kritika takega dela je zahtevala tudi od ocenjevalca precej strokovno-jezikovnega znanja. To je bilo prvo njegovo delo, s katerim je stopil pred učeni svet in namah zbudil zanimanje slavistov. Že prihodnje leto pa je izdal Miklošič v Leipzigu prvo večje samostojno delo z naslovom: »Radices linguae slovenicae veteris dialecti«, nekakšen etimološki slovar staroslovenščine. Čeh Hanka je raztrosil takrat med učenim svetom, zlasti med Rusi, mnenje, da je to delo Kopitarjevo, torej plagiat, nakar mu je Miklošič ostro odgovoril v zborniku »Slavische Bibliothek«, ki ga je l. 1851 začel izdajati na Dunaju kot glasilo slovanskega jezikoslovja. Hanka je umolknil.

Leta 1848 je bil Fran Miklošič na Sp. Štajerskem izvoljen za poslanca v državni zbor, ki je zboroval najprej na Dunaju, potem pa v Kromerizu. Iste leta je postal na Dunaju predsednik tedaj ustanovljenega društva »Slovenija«, ki je na podlagi prirodnega prava sestavila prvi slovenski narodni program s tremi glavnimi zahtevami: Zedinjena Slovenija, enakopravnost slovenščine v šoli in uradu in neodvisnost Avstrije od Frankfurta. Radi podpisa tega programa je dunajska »Slovenija« poslala Miklošiča v Ljubljano, kjer so ga tamošnji rodoljubi navdušeno sprejeli. S tovarišem Murkom sta že l. 1831 še kot akademika prepotovala Kranjsko in Koroško. Ob

tej priliki se je Miklošič seznanil tudi s Čopom, Kastelcem in Prešernom.

Leta 1849 ustanovi minister grof Stadion na dunajski univerzi stolico za slovansko filologijo in imenuje Miklošiča za izrednega, že prihodnje leto pa za rednega profesorja slovanskih jezikov. Dobil je takrat tudi povabilo od univerz v Bratislavi in Berlinu, a je ostal rajši na Dunaju. Ko je postal profesor, je svojim slušateljem slavistike poskrbel tudi za učne knjige. V ta namen je l. 1850 izdal tri knjige: Lautlehre der Altslavischen Sprache,

Fran Miklošič.

Formenlehre der altslavischen Sprache in Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti (slovar staroslovenskega jezika). Te knjige so tvorile potem podlago njegovemu največjemu delu, primerjajoči slovnici slovanskih jezikov (Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen), katere prvi del (glasoslovje) je izšel l. 1852 na Dunaju. Ta primerjajoča slovnica obsega skupaj štiri knjige, katerih zadnja (Stambildungslehre) je izšla l. 1875. Dunajska akademija je delo odlikovala, podelila Miklošiču nagrado 1000 gld. in ga imenovala svojim rednim članom. Bil je

potem eden najdelavnejših članov akademije. Njegovo primerjalno slovnico nekako zaključujeta v leksikografskem oziru slovarja: Lexicon palaeoslovenico - graeco - latinum (1862 do 1865) in Etymologisches Wörterbuch (1886).

To bi bilo samo nekaj največjih njegovih del. Napisal je razen tega še veliko drugih knjig, razprav in spisov iz primerjajočega slovanskega jezikoslovja, izdal celo vrsto raznih staroslovenskih spomenikov itd. Njegov življenjepisec Anton Trstenjak našteva v Letopisu Slovenske Maticice l. 1882 in 1883, ob sedemdesetletnici Miklošičevega rojstva 92 njegovih samostojnih del in razprav.

Fr. Miklošič je bil na Dunaju sploh največja avtoriteta glede filologije. Tri leta je bil dekan filozofske fakultete, l. 1854 celo rektor dunajske univerze, 25 let član izpraševalne komisije za srednješolske profesorje. Cesar ga je l. 1862 imenoval za dosmrtnega uda gosposke zbornice državnega zbora, ga odlikoval z najvišjim redom sv. Leopolda in mu podelil dedno viteštvo. L. 1884 stopi Miklošič v pokoj in živi zadnja leta na Dunaju, kjer 7. marca l. 1891 umrje.

Tudi Miklošič je bil v mladih letih navdušen ilirec, tudi on je, kakor drugi rodoljubi, zlagal pesmi in zagovarjal skupni jugoslovanski jezik, a pozneje je nasprotoval vsaki mešanici, ko je dognal, da je naša slovenščina

najbližja sestra staroslovenščine. Zato so začeli slovenski pisatelji približevati naš jezik bolj staroslovenščini in ne več hrvaščini.

Miklošič je ustanovitelj in utemeljitelj vse novejšje slavistike. Po pravici je rekel Müllenhof, profesor nemškega jezikoslovja v Berlinu, »da je bil Miklošič za svojo dobo največji jezikoslovec na vsej zemlji«. Zavedajmo se, da je bil ta mož sin preproste slovenske kmečke matere, zavedajmo se tega vsaj ta čas, ko mu Slovenija po 35 letih njegove smrti v njegovem domačem kraju Ljutomeru odkriva prvi spomenik.

Drobtine.

Kako se uname premog sam od sebe.

Če je premog zunaj na zraku, vpliva zračni kisik (plin, ki je v zraku) nanj tako, da »premog počasi zgoreva«. Iz tega sicer še ne nastane plamen in požar, vendar se posamezni deli premoga razunemajo bolj in bolj, da dosežejo 350° toplote. Tedaj se premog zares uname in gori »sam od sebe«. Uname pa se: 1. Zaradi moče. (Moker premog se hitreje uname.) 2. Če prihaja toplota od drugod, če sije solnce nanj, če je v bližini lokomotiva ali podobno. 3. Če je bila nevihta in je prišel v premog ozon, to je plin, ki je v ozračju. Čim več je ozona, tem hitreje se uname premog. 4. Če je premog predroban in če je pomešan s prahom. 5. Če je premog še »mlad«, to je, če ni bil še dolgo v zemlji. Zato se uname rjavi premog lažje sam od sebe kakor pa črni premog. Dobro je, da je premog na prepihu in da je v kopicah, ki so največ 2 do 3 metre visoke. Kjer imajo ogromne zaloge premoga, ga spravljajo v prostore, kjer ni nič zraka, ga devajo tudi pod vodo ali pa v ozračje, ki je polno ogljika (plina) ali amonijaka.

Šola za leve.

Pred šestimi leti so otvorili v Kaliforniji šolo za leve (glej slike na straneh 303, 305 in 307). Izbrali so velikanski prostor — zemljišče — in ondi redijo leve kakor pri nas govedo. Ta reja levov je namenjena različnim kinematografskim podjetjem, ki prihajajo s svojimi igralci semkaj, da proizvajajo različne igre, v katerih nastopajo levi, in tako napravijo filme. Prav zelo se izplača taka levjereja. Podjetnik iz Kalifornije je pričel z 10 dolarji kapitala in z enim levom in dvema levinjama. Danes ima 80 levov, da niti ne omenimo kapitala v dolarjih, ki si ga je prislužil v šestih letih. Saj »zasluži« vsak lev za vsak posnetek filma 80 dolarjev na dan! Mimo tega prodajajo tu tudi leve raznim cirkusom, filmskim podjetjem, zoološkim vrtovom in tako dalje. V tej »šoli za leve« je posebne vrste vzgoja. Levi so tako domači kakor naše domače živali. In čeprav so že odrasli, vendar more priti vsak človek k njim, ne da bi mu levi prizadejali kaj hudega. Zakaj? Ker ti levi niti ne poznajo biča in palice in samokresa in zato tudi ne sovražijo človeka. Ker jim ni človek še nikoli storil nič žalega, mu zaupajo tudi oni in ga ne napadejo. Niti ene železne kletke ni na vsem tistem ogromnem zemljišču, ki ima le visoko, žično ograjo krog in

krog in še 2¹/₂ m pod zemljo. Levi se popolnoma svobodno podijo in izprehajajo po »vzgojevališču«. Vsak lev ima svojo hišico. En del vsega zemljišča je za odrasle in že izšolane leve; v drugem delu so oni, ki so na »univerzi« in se še učijo; v tretjem pa se valjajo po pesku in kotalijo »otroci« in »dojenčki«. Veliko pojé taka šola; vsak »gojenec« potrebuje 15 funtov konjskega mesa na dan. Vendar so vsi izdatki majhni spričo velikih dohodkov, ki jih dan za dnem prejema ravnatelj šole za leve. Saj se vsak dan pojavlj kaka družba filmskih igralcev pri levih in tedaj padajo težki dolarji v ravnateljev žep.

Izredne vrste dežja.

V navadnem življenju poznamo le navadni vodeni dež. Govorimo pa tudi o drugih vrstah dežja, ki pada iz oblakov in ki so jih že kdaj opazovali. Že sv. pismo pripoveduje, da je na Sodomo in Gomoro deževalo žveplo in ogenj. In ko so Izraelci hodili skozi puščavo, je padala vsak dan mana z neba, ki so se preživljali z njo. Seveda je bil to »dež«, ki ga je poslala božja previdnost iz posebnih namenov. Po nebu padajo večkrat meteorji v toliki množini, da se zdi, kot bi deževali utrinki. V puščavah pada večkrat peščeni dež, ki zasuje cele karavane, če jih dobi na poti in nasuje kar peščene griče. O neki posebni vrsti dežja govori tale dogodek:

K županstvu majhne italijanske vasi v Siciliji je pridrevil nekega vročega poletnega dne ves zasopel neki kmet in je hotel nemudoma govoriti z županom. Bil je silno vzbujen in videti mu je bilo, da ga je močno strah. Ko so ga privedli k županu, je ves prestrašen pripovedoval, da leži ob tisti cesti, ki se je po njej vračal s polja, ubit, zaklan mož. Njegove rane morajo biti strašne, zakaj daleč naokrog je zemlja vsa krvava.

Župan se je hitro odpravil na mesto zločina. Spremljali so ga vsi vaški veljaki, poljski čuvaj in dva orožnika. Ko so prišli na tisti kraj, so zagledali nekaj groznega in vse je obšel neznanjski strah; nihče se ni upal približati nesrečni žrtvi. Okoli nje je bila velika mlakuža krvi in nikakor niso mogli razumeti, kako da je imel umorjenec sploh toliko krvi.

Slučajno je bil takrat tudi neki tujec v vasi. Kakor druge ljudi, je tudi njega spravila vest o groznem umoru na cesto. Ogledal si je mrtveca, ko pa je opazil neverjetno množino krvi, je začel dvomiti. Približal se je nesrečni žrtvi in opazil, da mrtvečev obraz nima tiste blede barve, kot bi jo mo-

ral imeti obraz moža, ki je izgubil toliko krvi. Nasprotno: bil je lepo rdeč ter nekoliko zabuhel in vijoličast. Take obraze imajo pijanci. Sklonil se je in opazil, da mož še diha in da je oni, ki so ga že vsi obžalovali kot nesrečno žrtev zločina, le do nezavesti pijan.

Izročil je dozdevnega mrliča ljudem, ki so bili v bližini, da ga spravijo k zavesti, sam pa je začel opazovati rdečo tekočino, ki je bila v krivencastih progah razlita po tleh in so jo vsi smatrali za kri. Kmalu je spoznal, da je to le neka naravna prikazen, ki so jo učenjaki že večkrat opazovali. Bil je to takomenovani krvavi dež, ki so v srednjem veku mislili o njem, da napoveduje najhujše nadloge.

Njegov postanek je čisto preprost. Rastlinski ostanki se namreč sčasoma zdrobe v prah in tako jih veter dvigne kvišku. Ta prah se večkrat zmeša z dežjem, tako da so vodne kaplje, ki se razlijejo po tleh, v pravem pomenu besede barvane: časih rdeče, časih rumeno, kakršen je pač cvetni prah, ki se je zmešal z vodo. Na ta način nastane krvavi ali žvepleni dež, ki straši nevedno ljudstvo. Toda temu tuju v Siciliji bi se bilo kmalu slabo godilo. Ljudje so ga obdolžili čarovništva in komaj se je ubranil, da ga orožniki niso zaprli.

To je dež, ki ga povzročajo rastline. Opazovali so pa tudi že živalski dež. Nekaj posebno zanimivega se je zgodilo pred časom v Aziji.

Na severu Anama sta bili dve vasi, katerih prebivalci so se divje sovražili zaradi premoženjskih razmer. Prebivalci v Nanh-daiu so bili bogati, v Nanh-chaiu pa ubogi. Kakor je to povsod v navadi, so tudi tukaj bogatini zaničevali reveže na vso moč in reveži so zopet zavidali bogatine iz vse svoje duše. In ti reveži še te tolažbe niso imeli, da bi mogli vsaj upati, da kdaj dosežejo blagostanje. Zakaj vas Nanh-dai je bila že po naravi posebno bogata. Ležala je ob robu velikega ribnika, ki je slovel po vsej deželi zaradi množice rib in po tem, kako hitro so se te ribe razmnoževale. Vsak dan so jih nalovili, kolikor so jih hoteli, nikdar se ni zmanjšala njihova množina. In ta ribolov je bil za prebivalce Nanh-daia vir njihovega blagostanja.

Pa tudi vas Nanh-chai je ležala ob velikem ribniku, vendar ni imela od njega nobene koristi. Vsa voda je bila popolnoma mrtva in nihče v vasi ni pomnil, da bi bila kdaj živela v njej kaka riba. Če bi bili hoteli ribnik oživiti, bi bili morali naročiti ribe iz daljnih krajev. To jim je bilo pa nemogoče, ker niso nikdar zmogli tiste

vsote, ki bi bila potrebna za nakup in prevoz rib. Sosedov pa seve niso hoteli prositi zanje; rajši bi si bili zlomili nože in vrat, kot šli k njim. Tako so životarili prav siromašno in jedli grenak kruh, ki ga jim je dajala nerodovitna zemlja.

Nekega dne pa je nastal strahovit naliv in vihar, ki je odnesel vse hiše kakor bi bile slamnate bilke. V revni vasi, kjer so bile hiše seveda slabe, so se prebivavci zavarovali, kakor so vedeli in znali, in pričakovali smrti. A prišlo je vse kaj drugega kot smrt. Velikanski črn oblak je zakril nebo in strahovito je pričelo deževati. Ta naliv je trajal samo nekaj sekund, vendar je bila vsa vas Nanh-chai pod vodo. Po nalivu so prebivavci zapustili svoja skrivališča, da čestitajo drug drugemu, ker so ostali še pri življenju. A kako so se začudili, ko so prišli ven! Mislili so, da so vsi zblazneli. Kamor so stopili, so dobesedno hodili po ribah; ceste so jih bile polne in ribnik, tisti preklicani ribnik, jih je bil zvrhano poln!

Še nikdar ni noben ciklon prinesel toliko sreče ljudem. Hiše, ki so prestale nevihto, so takoj razdrli in zvečer so jih sežgali. Krog ognja pa so ljudje plesali, se objemali in veselje je bilo neizmerno.

Kmalu so tudi zvedeli, odkod je prišel ta ribji blagoslov. Bil je sosednji ribnik, ki ga je vihar dvignil v zrak in ga spustil na tla nad krajem, ki je bil doslej tako siromašen. Oni ribnik pa se je odtlej izpremenil v mrtvo, umazano mlakužo in nobena riba ni več živela v njem.

Pa ne samo ribe, tudi o drugih živalih, kakor o krastačah in žabah, so že pripovedovali, da so padale iz oblakov. Tudi o kobilicah je znano, da so v srednjem veku večkrat pokrile nebo kot črn oblak in gorje zemlji, kamor so padle. Pokončale in uničile so travnike in polja in povzročile lakoto po vsej deželi.

In letos? Dež na dež. Povsod povodnji, nič solnca, nič poletja. Zakaj? Zvezdogledi in učenjaki razlagajo na vse načine to deževno vreme. Pravijo: solnce ima pege, ki povzročajo tak prevrat v ozračju. Ali: našemu ozračju so se približali ledeni meteori, ki so se v vzduhu razpršili, ga ohladili in vznemirili. Med ljudmi je vera: radiotelegraf buri ozračje. Na oddajnih postajah delujejo motorji s 60.000 in več konjskimi silami, da pooganjajo električne valove v zrak. To ga razgibava in vznemirja. Kaj je res? Kdo ve?

Tina Pečar.

Mladim in starim »trudoljubivim peresnikom«.

Kaj naj sproži pravo besedo in kaj jo postavi na pravo mesto? To vprašanje smo si zastavili zadnjič.

Začnimo z zgledom. Ob uredniški mizi sedi deklica, ki bi bila srčno rada pisateljica. Vsa gori in vsa koprne po tem udejstvovanju. (Nemci pravijo taki »Blaustrumpf«, pa ji recimo mi »Koprnela«. Menda je Rado Murnik oče te besede.) Torej je dejstvo, da prisrčno želi pisateljvati. Toda žalostno vzdihne: »Ko pa ne vem, kaj bi pisala! Aha, sedaj smo skupaj. To je namreč tista zmeta, ki jih je že sila mnogo zavedla na ledino poezije, pa so tudi dosledno vsi popustili plug sredi brazde in so odšli za vekomaj z njive. Spominjam se jih, ki so v mladosti zapisali črto, povestico, zložili pesem in ne baš tako pod nič. Pa so kar hitro utihnili; morda so spoznali, da niso poklicani, morda je bil samo utrink, ki je srfotal in ugasnil, ker v srcu ni bilo reje zanj; morda pa so se posvetili drugačnemu, tudi zelo važnemu kulturnemu delu, kjer imajo koristne uspehe. Naj si bo kakor koli, dejstvo je tole: Kdor nima ljudem ničesar povedati, kdor ne občuti v srcu bolečine in radosti, kdor ne zna seči v polno človeško življenje, ta ne bo ne pel ne pisal. In če se bo silil v to, ne bo pisal nikoli zdravo, pristno, resničnostno, naravno. Krotovičil bo prazne besede več ali manj spretno, toda vsak bravec bo po vonju spoznal, da so te besede sicer tekle iz peresa — iz stroja, v njih je tinta, krvi, duše in srca pa ne bo v njih: puste in mrzle bodo. Tak pisar redno po prvih poskusih odneha. Resničen umetnik, ki mu ni prehudo »nositi v prsih pekel al' nebo« — ne odloži nikoli peresa.

Ne kritika ne preziranje ne napadi — nič ga ne spravi od dela. On se zaveda poklica, zvest mu je preko vseh in zoper vse. Kajkrat takega nadarjenega umetnika skoro vsi sodobni ljudje celo prezirajo, ga ne priznajo, a on ne odneha. (Pri nas Prešeren!) On ima veselje, pogon in moč v sebi. Drugi mu tega dati ne morejo — a ne morejo mu tega tudi vzeti. Popolnoma zmotna je trditev, da je tega ali onega pesnika kritika ubila. Pravega umetnika ni mogoče ubiti.

»Kuj me, usoda, kuj!

Če sem jeklo, bom pel...«

razsoja pravilno Župančič: Če sem jeklo, pristna srčna kovina, bom pel in ne utihnil. Če pa bo utihnil, bo utihnil tedaj, ko je njegova struna izzvenela in je človeštvu dal, kar mu je bilo dati dodeljeno. S tem bi bilo v glavnem že tudi odgovorjeno na zgornje vprašanje: »Kaj naj sproži pravo besedo?« Ne ničemurna želja, da hoče biti za vsako ceno »tiskan« (seveda je taka želja v vsakem početniku, ker je v vseh nas že toliko napuhka, dasi čisto nedolžnega), marveč notranja potreba, resnično gorko doživetje, ki, kadar je zrelo, privre in zdrkne samo od sebe v verz. Kaj pa kdo doživlja, to je vsakega človeka zasebna zadeva. Vse pa, kar je živega, človeškega, večnostnega, vse je vredno besede, kakor je skromna breza vredna umetnikovega čopiča prav tako kot poslednja sodba.

In sedaj še eno. Ne umejte me tako, da bi oni mladec ali mladenka, ki res čuti v sebi veliko kopnenje po literarnem delu in mu ne ve še izraza, bil že vnaprej sojen in obsojen. Nikakor! Pomislite, kdaj se je oglasil Prešeren, kdaj Stritar, kdaj Detela? Nekateri dozore zelo zgodaj, nekateri kesneje. Če nima še sedaj polne vsebine, je nima, ker še nima za sabo polnega življenja. To mu bo dalo vsebino samo od sebe, in tej vsebini bo dal izraza, če se bo zanj pripravil, če se bo usposobil za formo. Vsem velja: berite, ne, studirajte, uživajte lepe umetnine — in samo te; nikoli ne šunda. Ob mojstrih se mudite. Prodirajte v misel in formo do najpodrobnejših potankosti. V komer je božja iskra poezije, se bo ob takih kresovih razžarela. In ne za slabo — da bi bil posnemovavec, tatinski plagiator —, marveč se bo oplodil, sprožil se mu bo pravi svojski izraz, ki ga bo, če je res poklican, tudi postavil na pravo mesto.

F. S. F.

Naše slike.

Giulio Monteverde: Edward Jenner. Monteverde je eden najznamenitejših italijanskih kiparjev 19. stoletja (rojen l. 1837 v Bistagnu v Piemontu) in je zaslovel zlasti po svojih spomenikih zgodovinskim osebnostim. Med njimi se najbolj odlikuje spomenik angleškemu zdravniku Edwardu Jennerju, ki je od leta 1775 preiskoval zdravilnost kravjega seruma zoper koze, leta 1796 začel uspešno cepiti ter dve leti pozneje razglasil svojo iznajdbo svetu. S tem odkritjem so bile koze, ta strašna nekdanja kuga, pregnane povsod, kjer so se zdravila oprijeli. Monteverde je upodobil učenjaka v trenutku, ko sedeč cepi majhnega, morda triletnega dečka, ki ga je slekel in položil v naročje. Zdravnik ga je tesno stisnil s koleno, ga trdo pograbil z levico, da se mu prsti vdirajo v mehko, debelušno dečkovo podlehtje, se globoko nagnil in z desnico vrezuje zdravilo v otrokovo roko. Njegovo močno, energično čelo, trdo stisnjena ustna in krepka, štrleča brada pričajo o vztrajni volji, ki ga je nad dvajset let vodila pri težkem delu, preden je premagal kugo. Otrok seveda malo razume njegovo človekoljubje; preplašen, a vendar miren, kakor da pričakuje, kdaj pride še kaj hujšega, gleda izpod roke; prave bolečine ne čuti, a desnica mu je nekam nepravilno zasukana, tako da so mu drobni prstki vsi skrivljeni, in ves položaj v naročju moža z nožem se mu ne zdi posebno prijeten... Spomenik je stal nekoč v bolnišnici, danes pa je na ogled v muzeju Palazzo Bianco v Genovi.

Slovniki in slovarski brus knjižne slovenščine.

I. Koštiál.

pridevnik svojilni za latinski in nemški »objektivni genitiv« * roditelj; n. pr. Cezarjev umor je delo republikancev * umor Cezarja; do poboja Brdavskega * do poboja Brdavskega (ker je Lambergar ubil Brdavskega, republikanci pa Cezarja).

prihajati * postajati v takih primerih: »Krona mu je prihajala pretežka« * postajala.

prihodnji čas dovršnih glagolov v nameranih stavkih * I. pogojnik ali določni naklon sedanjega časa; n. pr. pomeril je, da bo ustrelil zajca * da bi ustrelil, da ustreliti.

priimki (rodbinski) **tujji** se ne smejo pisati s slovenskim pravopisom: Šekspir * Shakespeare; Šiler *

Schiller. (To se tiče priimkov le pri tistih narodih, ki rabijo latinsko!)

prijeti, primem v pomenu »dobiti« * prejeti, prejmem.

primernik (komparativ, 2. stopnja) **deležnikov** (na -n, -t, -l, -č) z obrazilom -ejši * s prislovom bolj (opisovalno); oddaljenejši * bolj oddaljen.

primernik prislovov, glej **prislovi!**

priprost * preprost.

priveditelj narodnih pesmi * prirejevalec.

priskrbeti, -bovati, glej **preskrbeti!**

prislov 2. stopnje se razločuje v tvorbi od pridevnika srednjega spola. Napačni so prislovi: boljše, natančneje, lažje, težje, hujše, dražje, višje, nižje; prav se glase: bolj(e), natančneje, laže, teže, huje, draže, više, nižje. Na prvem mestu navedene oblike so pridevniki v srednjem spolu.

pristavek (apozicija) **za imenom nesklanjan** * se mora sklanjati; n. pr. »iz zbirke Jos. Kenda, učitelj v p.« * učitelja.

pristojati, -ojam * pristojim, -stati (ali -pristajam, -ajati).

prišediti * prihraniti.

priti (prihajati) k sebi * zavedeti (-dati) se.

priti na kaj, na kako misel * domisliti se.

privaditi se na koga, na kaj, česa, koga (roditelj) * komu, čemu.

proslul (č.) * sloveč; razvpit, zloglasen.

proturiti (dovršnik), **-rati** (nedovršnik) (shrv.) * dognati, preriniti; spečati.

provzročati * povzročevati (ker je dovršnik IV. vrste povzročiti izveden iz samostalnika).

prožiti (roko) * pomoliti, podati.

pšica * puščica.

punica, punca (nemški: die Punze) * dekle.

punt, puntar, spuntati se (iz nemšč.) * upor, upornik, upreti se.

pustiti (po nemšč.) * veleti, dati, ukazati, v takih primerih: komisar ga pusti zapreti (to bi pomenilo, da dopusti, ne brani).

rabiti * potrebovati v takih primerih: ne rabim pomagata (= ni mi treba pom.) * ne potrebujem. Prav pa je rabiti = v rabi imeti; n. pr. ta dežnik rabim (uporabljam) že štiri leta.

rabiti z nedoločnikom * treba je: ne da bi rabil skrbeti za... * ne da bi mu bilo treba.

rabljač (!) * rabeč, uporabljajoč. (Glagola rabljati ni!)

raje, najraje (prislov) * (naj)rajši, -a, -e ali (naj)raji, -a, -e (imenovalnik).

ravan (= ravnina); rod, ravani itd. * ravni...

ravno * (v)prav, baš, isto-; n. pr. ravno tak * prav tak; ravno tam * istotam; ravno tako * takisto, prav tako.

raz z roditeljnikom (raz strehe) * s tožilnikom (raz streho = s strehe).

razborit (shrv.) * (raz)umen, pameten, razsoden, preudaren.

razklešiti (usta) * -kleščiti.

razmotravati, -ivati * premislj(ev)ati, prereševati; preudarjati.

razumeti se na kaj (po nemšč.) * umeti kaj, dobro znati, veščak biti v čem.

razun, razven * razen (z obrazilom -en od predloga raz).

rebro v pomenu »breg, obronek« * reber, rebri.

rekoognoscacija, rekoognoscija * rekoognosciranje, pozvedba, razgledovanje.

remek-delo (zloženska po nemškem kopitu; remek iz madž., oz. osm.) * mojstrovina, veledelo.

rešavati, -avam * reševati, -ujem. (Ker je dovršnik rešiti v IV., ne pa v V. vrsti).

revanža * maščevanje, povračilo (revanša).

rezajč * rezoč, rezek, rezán.

roditelj množ. i-jevskih osnov na -ij * -i; n. pr. gosij, ljudij... * gosí, ljudí...

roditelj množ. moških samostalnikov z mehkim končnikom; na -ov * na -ev; n. pr. žrecov * -ev.

roditelj množ. samostalnikov sr. spola na -ov * brez končnic: z brdov * brd.

roditelj množ. samostalnikov sr. spola s soglasnikom -j- pred -e- na -ji * na -ij; n. pr. stoletji, razodetji * -tij.

roditelj načinovni (kot prislovno določilo) * s (z); n. pr. zardelega lica mu ponudi šopek * z zardelim licem; veselega srca je stopal navzgor * z veselimi srcom; lahnih korakov je šel naprej * z lahnimi koraki.

roditelj na vprašanje »koliko časa« (prislov določilo) v **nikalnih stavkih** * tožilnik; n. pr. niti ure nočete ostati v I.? * niti eno uro; še treh let ni hodil v šolo * tri leta; odlašal ni niti minute * minuto.

roditelj: nominalni povedek (v nikalnem stavku) v **rod.** * v imenovalniku: jaz sem vojak in ničesar drugega * nič.

roditelj: osebkova beseda v roditelju, kadar ima stavek za povedek drug glagol kakor biti * mora biti v imenovalniku; n. pr. da se ne da ničesar storiti * nič (osebek); o dogodkih se ni izvedelo ničesar * nič; tu se ne sme ničesar odlašati * nič; napredka se ne da graditi * napredek; zgodilo se ni ničesar * nič.

(Dalje prihodnjič.)

GOSPODAR IN GOSPODINJA

O lepem vrtu.

Roža — kraljica vrtov.

Inž. Ciril Jeglič.

Roža, vrtnica ali »gartroža« velja povsod kot vzor lepote. Mladi, dragi deklici pravimo, da je »lepa kot roža«. Nobena druga cvetlica na svetu ne uživa toliko pobožnega spoštovanja in občudovanja, nobena druga ni tako tesno in prijateljsko spojena z življenjem in čustvovanjem srca.

Roža je otrok solnca. Sele tedaj, ko v juniju rože zacveto, srce prav do dna zavalovi v hrepenečih, čudovitih radostih pomladnega cvetja.

Izmed vseh rastlinskih rodov obsega rod vrtnic največje število raznih sort, in čeprav so si mnoge sorte dokaj podobne, najdemo pri vsaki posamezni večjo ali manjšo razliko v barvi, vonju, v gradbi in obliki cveta, glede rasti in oblike lista. Dandanes imamo že okrog 10.000 raznih sort, ki so jih vzgojitelji krstili z vabljivimi imeni; kajpada velika množica teh sort ne pride do trajne veljave. Čarobne krasotice nam je podarila vrtnarska kultura v poslednjih desetletjih, a mnoge izmed teh lepotic so po naših vrtovih še skoraj popolnoma neznane.

Ni vsaka roža za vsak kraj in podnebje. V naših bolj ali manj neugodnih podnebnih razmerah moramo temeljito vpoštevati dobre in slabe lastnosti raznih sort. Od prvovrstne rože zahtevamo: veliko neobčutljivost glede mraza, dobro in lepo rast, obilno in vztrajno cvetenje, lep, elegantno oblikovan cvet finega vonja in lepe barve. Ni lahka stvar med sto in sto imeni raznih vrtnic, ki jih nudijo vrtnarski katalogi, zadeti baš najboljše in najpripravnejše sorte. Toda kdor hoče priti do lepih vrtnic, se mora zanimati za njih imena.

Najvažnejše za vrt so sledeče skupine rož: čajevke (»teje«), ponavljavke (remontantke), čajevke - križanke (hibride), spenjavke ali plezavke in pritlikave mnogocvetnice (polijante).

Čajevke (»teje«) so nekdanje uživale še večjo slavo nego danes, ko jih močno izpodrivajo razne križanke. Odlikujejo se po finem vonju in nežnih, zlasti rumenih barvah. Značilna je njih rast: odganjki so šibki in dolgi, v mladosti rdečkastorjavi, a listje je temnozeleno in sijajno. Čajevke imajo najrajši milo, bolj suho podnebje s či-

stim zrakom, topla, propustna tla. Za mrzle kraje niso. Največ jim škodujeta zimska vlaga in spomladanski mraz.

Zelo znana čajevka je *Marechal Niel* z velikim temnorumenim cvetom, dalje *Gloire de Dijon* (rožno-rumena), *Perle de jardins* (temno-rumena) i. dr.

Ker imajo čajevke večinoma kimav cvet, jih cepimo v krono. Čajevke, ki napravljajo dolge odganjke, ni treba obrezovati. Če smo n. pr. *Marechal Niel*, ki bujno raste, spomladi močno prirezali, tedaj razvije včasih po cel meter dolge odganjke, ki neradi nastavijo cvet. Napačno bi bilo, ako bi te dolge poganjke spet skrajšali, marveč jih nekoliko uvijemo navzdol, da odženejo vrhnja očesa; če prvo leto ne, bodo ti dolgi odganjki lepo zacveteli v prihodnjem letu.

Ponavljavke (remontantke) imajo krepko, bujno rast in čvrst, navadno zelo trnjev les in večinoma pokonci stoječe, lepo vonjive cvetove. Odlikujejo se zlasti po krepkih rdečih barvah, kakršnih skoraj ne najdeš med drugimi plemeni. Listje je hrapavo, mladi odganjki so svetlozeleni. Zimo navadno dobro prestajajo, a majhna je njihova odpornost proti plesni in rji.

Ponavljavke jih imenujemo zato, ker večkrat (ponovno) cveto (remontirajo), a to lastnost — in sicer še v večji meri — imajo tudi čajevke in čajevke-hibride.

Kot najboljše slove zlasti sledeče sorte: snežnobela *Gospa Karla Druška* (brez duha), ki je lani praznovala petindvajsetletnico, *Mrs. John Laing* (nežnorožnate barve) in *Ulrich Brunner* (s krasnim črešnjevordečim cvetom).

Čajevke-križanke so danes splošno najbolj priljubljene in nudijo najbogatejšo izbiro. Cveti (remontirajo) skoraj vse poletje. Nastale so po križanju čajevk s ponavljavkami ter so mnogo odpornejše in tudi zastavnejše rasti nego čiste čajevke. Mladi poganjki so rdečerjavi, listi gladki (laže kljubujejo napadu plesnobe in rje), trnje ni tako živo kakor pri remontantkah.

Izmed najboljših in najlepših sort tega plemena si tudi pri nas pridobivajo vedno več častivcev sledeče sorte: *Farizej* in *La Tosca* (bela, z nežno rožnatim nadahom), *Freiburg II* (rožnata kakor breskov cvet), *MMe Karolina Testout* (izvrstna, krepke rožne barve), *Ophelia* (lososno rožne

barve), *Golden Ophelia* (mareličasto rumena), *General Mac Arthur* (škrlatno rdeča), *Radiance* (rožnato karmin), *Rübezahl* (škrlatno bagrena), *Gruban Teplitz* (zametno škrlatna).

Spenjavke (plezavke). Najstarejša, pri nas splošno znana in razširjena plezavka je *Crimson Rambler* z živo rdečim, karminastim cvetjem. Toda ta sorta rada pozebe in plesnoba jo močno napada. Novejše sorte so mnogo bolj zdrave ter imajo nekatere kot olje gladko listje, ki je za plesen skoraj neobčutljivo.

Krasna je v mogočnih šopih cvetoča *American Pillar*, ki ima enostaven, velik (v premeru do 10 cm), nežno rožnat cvet z živo rumenimi prašniki. Izvrstni sta tudi *Hiawatha* in *Sodena*. *Hiawatha* ima živo rdeč (kermezinast), enostaven cvet z belo sredino in zlatorumenimi prašniki; cvet je mnogo manjši nego pri *American Pillar*. *Sodena* pa najhvaležnejše nadomešča bolešno *Crimson Rambler*; cvetje je istotako živahno karminaste barve, a plesen te sorte ne napade, ker ima gladko, temnozeleno listje. Dokaj razširjena je *Dorothy Perkins* z lososno rožnatim, dobro pitanim (napolnjenim) cvetjem.

Prvenstvo med spenjavkami pa lahko priznamo *Tausendschön*, ki je zares tisočkrat lepa. Cvet je velik, pitan in nežno rožne barve. Najdejo se pa v ogromnih šopih tudi nekateri skoraj čisto beli cvetovi. Cveti zgodaj in odcvete navadno v pričetku julija, ko se šele pričneta najživahnejše razcvetati *Dorothy Perkins* in *Hiawatha*.

Polijante ali pritlikave mnogocvetnice so vredne, da jim posvetimo vsoto pozornost tudi na manjšem vrtu. Izmed polijant je pri nas še najbolj znana *MMe Norbert Levavasseur* (»nizka *Crimson Rambler*«) s karminasto rdečim cvetjem, ki jo često vidimo po javnih nasadih. Polijante so nizke (pritlikave) in enakomerne rasti, cveto pa skoraj neprestano vse leto. Za obrobke in nasade celih gredic so polijante izredno pripravne. Skromne so zelo, ne zahtevajo nobene posebne nege, mraz jim ne more do živega in tudi plesni se uspešno upirajo.

Izredno lepa je *Echo*, ki je glede krasote in rožne barve prav takšna kakor spenjavka *Tausendschön*, od katere je nastala, samo rasti je pritlikave in cvete skoraj neprestano.

Kot prvovrstni sorti moramo omeniti v tej skupini tudi Erno Teschendorff in Rödhätte. Erna Teschendorff ima cvetje žarkordeče, stanovitne barve, Rödhätte (= rdeča kapica) pa ima nekoliko temnejši, večji in napol pigan cvet.

O prehrani.

Piše dr. Anton Breclj, zdravnik v Ljubljani.

Rastlinska hraniva.

Že prvi pogled na tablico rastlinskih hraniv nam kaže bistveno razliko med njimi in živalskimi: živalska hraniva vsebujejo ponajveč beljakovine, rastlinska pa sladkornine. Hranilna vrednost uporabnih rastlin je kajpada zelo različna, v rastlinskih plodovih zelo izdatna, v svežih celotnih rastlinah primeroma majhna. Oglejmo si jih po skupinah!

a) **Sočivje**, kakor pravimo znanim stročnicam, grahu, fižolu, leči in bobu, ter iz stročnic narejena moka se odlikuje po izredno veliki množini beljakovin, ki celo presega beljakovine v mesu in se zato imenuje »rastlinsko meso«. Sočivje vsebuje poleg beljakovin (nad 20%) nekaj odstotkov (okoli 2) tolšče in nad 50% sladkornin. Hranilna vrednost stročnic je trikrat tolika kakor navadnega mesa! Ker pa je cena naši najbolj navadni domači stročnici — fižolu — trikrat manjša ko mesu, je hranilna vrednost sočivja devetkrat cenejša! Nasproti tem velikim prednostim sočivja je treba omeniti tudi nedostatke. Beljakovine v sočivju niso popolne, ne vsebujejo namreč prav vseh prvinskih sestavin, ki tvorijo beljakovine našemu telesu, zato je treba sočivnim beljakovinam vsaj nekaj dopolnila v obliki popolnih beljakovin, kakor so v mleku, mesu, krompirju ali zelenjavah (zlasti v špinaci). Sočivje velja za težko prebavno, in sicer po pravici, ker cela zrna stročnic vsebujejo mnogo neprebavnih snovi in pa kali, ki sprožajo v črevesu nepotrebna razkranjanja in plinovne neprilike. Vendar pa se dajo stročnice napraviti v lahko prebavni obliki, ako se tovarniško ali kuhinjsko odstranijo iz stročnic lupine in kali; grahova in fižolova juha ali zmečkana (»pire«) ne delata znatnih težkoč niti občutljivim prebavilom, njih tečnost pa je izredno visoka. Zato zasluži sočivje, da ga glede splošne uporabnosti še bolj upoštevamo kot smo ga doslej.

b) **Žitna zrna in žitne moke** so najvažnejša skupina vseh človeških hraniv, človeštvo se hrani po večini z

žitom. Žitno zrno vsebuje vse človeškemu telesu potrebne hranilne snovi v zgoščeni obliki in v povoljnem razmerju, le tolšče je bolj pičlo.

Žitnih zrn ne uživamo celih, ker so lupine za naša prebavila neprebavne, zato si dajemo ječmen in riž luščiti. Le proseno kašo uživamo celo, seveda mora biti kaša dobro kuhana, pravzaprav razkuhana, da je prebavna. Kaša — »otročka paša« — vendar ni primerna za male otroke in ljudi z občutnimi prebavili, ker vsebuje lupine zrnja in kali, ki povzročajo enake prebavne težkoče kakor sočivje.

Žito pa se uporablja zdrobljeno in zmleto ponajveč v obliki moke. V preprostih mlinih zmleto moka ima nekaj več beljakovin in neprebavnih snovi kakor moka iz umetnih mlinov, kjer se dajo zunanji deli zrnja popolnoma izločiti. Sicer pa so vse moke približno enako sestavljene, okoli 10% je beljakovin v njih, okoli 70% sladkornin (skroba) in različne množine tolšče, 1—2%. V koruzi je 3% tolšče, v ovsu celo 6%! Ovsena moka ima tudi okoli 14% beljakovin in je zato najredilnejša moka. Seveda, ovsena moka je pri nas manj v rabi, ker »bode«; v domačih mlinih se ne da iz nje odstraniti bodeče osovje (resnata lupina). Vendar je želeto, da bi se večji mlinci lotili obdelovati oves v obliki kaše in kosmov; ovsena kaša je mnogo več vredna ko najboljši riž, ovseni kosmi prekašajo vsak zdrob! Oves služe tudi kot zdravilna prehrana pri sladkorni bolezni in drugih.

c) Najnavadnejša in najpotrebnejša je — kruh, ki se da kaj različno napraviti ne samo iz različnih mok, marveč tudi iz enake moke na razne načine. Hranilna vrednost raznih vrst kruha pa je približno enaka, okoli 8% je beljakovin v njem, 1% tolšče in čez 50% sladkornin, 1 kg kruha daje toliko kalorij, kolikor 1 kg dobrega mesa. In cena? Radi izredne važnosti za prehrano se kesneje še posebej pobavimo s kruhom.

Testenine so tovarniški izdelki iz moke, ki dobivajo v splošni prehrani čezdalje večji pomen, ker se meščanske in delavske gospodinje ne utegnejo več toliko baviti s kuhanjem.

Testenine so kaj lahko in raznovrstno uporabne, zato izpodrivajo polagoma doma pripravljene močnate jedi, dasi je njih cena navadno previsoka; pot od proizvajavca do uživalca je pač podaljšana čez tovarniški obrat! Toda čas je denar, mrzlična naglica današnjega življenja se uveljavlja tudi v kuhinji!

č) Izmed rastlin, ki nam dajejo hranilne snovi v gomoljih, je najvažnejši — krompir, najznamenitejši dar Amerike staremu svetu, ki bi danes brez krompirja niti živeti ne mogel! Krompir ima v primeri z žitom komaj tretjino hranilne vrednosti — 2% ima beljakovin in 20% sladkornin, tolšče skoro nič —, a vendar je krompir dragoceno hranivo za vse ljudske sloje. Krompir spada med najdragocenejša hraniva, ker ga je lahko in uspešno pridelovati tudi v krajih, kjer ne uspeva žito, in ker je letina manj podvržena vremenskim neprilikam ali boleznim; krompir se da napravljati kot jed v najraznovrstnejših oblikah, krompirja se človek — kakor kruha — ne naveliča, krompir vsebuje sicer malo beljakovin, a te so popolnejše kot beljakovine v sočivju in žitu, vrh tega pa še druge potrebne snovi, o katerih bomo razpravljali kesneje. Mukotrpn, a žilavi irski narod se je ohranil in pomnožil navzlic stoletnemu krutemu zatiranju največ ob krompirju in mleku!

V primeri s krompirjem so druge gomoljnice (koren, koleraba, repa in pesa) manjšega pomena in manjše vrednosti, saj imajo komaj 1% beljakovin in ne prav 10% sladkornin.

Večje hranilne vrednosti so užitne gobe, ki jih je v naših krajih dovolj, a jih naši ljudje ne poznajo in zato tudi ne cenijo dovolj. Jurček ali goban, kukman, karželj ali žrdana in gomoljka imajo celo nad 20% beljakovin in do 30% sladkornin v svežem stanju. (V sliki je povprečna hranilna vrednost prenizko označena!) Naš narod kaže do gob neko nezaupanje, ki je deloma upravičeno. Mnogo gob je strupenih, ki so užitnim zelo podobne, in neveščci nabiravci jih zamenjujejo; tudi se dobre gobe, ako rasto med strupenimi, baje nalezejo strupenosti in naposled se dobre gobe ob nepravilnem ravnanju kaj hitro skvarijo in postanejo strupene, odtod toliko smrtnih zastrupljenj, odtod bojazen pred gobami. Kako naj se naš preprosti narod izdatneje okoristi z gobami in izogne nevarnostim, ki so združene z uživanjem gob? Treba je pač pouka, ker je nevednost glede gob celo med izobraženci splošna. V osnovne šole ne spada podroben pouk o gobah, ker so te šole že preobremenjene z drugimi učnimi snovmi, tudi je človek v tisti otroški dobi še nesposoben za pravilno pojmovanje in razločevanje tako kočljivih zadev. Menim zato, da bi moralo naše tako krepko se razvijajoče in povsod priljubljeno Sadjarsko in vrtnarsko društvo sprejeti

v svoj delokrog tudi to doslej popolnoma zanemarjeno panogo: spoznavanje in pravilno izkoriščanje pri nas divje rastočih gob in umetno gojenje žlahtnih gob! V prehranjevalnem in gospodarskem pogledu bi bil to važen napredek!

d) O zelenjavah ali vrtninah ne bomo na tem mestu mnogo razpravljali, ker je njihova hranilna vrednost razmeroma majhna in približno enaka. Največ hranilnih snovi vsebuje mlado sočivje, ki se uživa izluščeno kakor grah in bob ali v stročju kakor fižol, najmanj pa solata. Zelenjave imajo povprečno 1 do 3% beljakovin ter 2—5% sladkornin, le čebula in stročnice imajo nad 10% sladkornin. Ogromna pa je vrednost zelenjav v drugem pogledu; zelenjave nas zalagajo s tako potrebnimi dopolnili, zato jih uživamo kot »prikuhe« k drugi redilni hrani, mnogo njih kar sirove (solato, čebulo, paradižnike i. dr.). O dopolnilih pride na vrsto posebno poglavje. Na kmetih goje in uživajo ponajveč zelje (sveže in kislo) in solato. Kot zdravnik bi želel, da se razširi pridelovanje in uporabljanje tudi drugih zelenjav, posebno špinače, jedilnih buč in paradižnika, ki se dajo vse lahko in izdatno gojiti.

e) Sadje spada med dragocena hraniva, saj vsebuje precejšnje množine hranilnih snovi, vrh tega pa še obilo dopolnil kakor zelenjave, in naposled je sadje zaželeno in slastno hranivo mladim in starim. Pogled na priloženo razpredelnico nam kaže, da so razne vrste sadja, pečkatega, koščičastega in jagodnatega sadja navzlic različnim oblikam in okusom neverjetno enakomerno sestavljene; povprečno je okoli 1% beljakovin v njih, tolšče še manj, 12—20% sladkornin, le v jagodah (rdečih, črnih in brusnicah) je sladkornin še manj. Vendar je razlika med posameznimi vrstami istovrstnega sadja velika; saj vemo, da je že pri domačih hruškah katera zvrst trikrat več vredna ko druga, isto velja za jabolka, črešnje itd. Pa tudi kraj in lega je za vrednost sadja bistvenega pomena; ista trtna zvrst daje v južnih krajih do 30% sladkorja, v severnih komaj polovico. V teku ene človeške dobe je sadjarstvo v naših krajih silno napredovalo, širi se po vseh krajih in sadne zvrsti se vedno bolj izboljšujejo po zaslugi strokovnih organizacij (Kmetijske družbe, Sadjarskega in vrtnarskega društva) in javnih činiteljev (šole, upravne oblasti), kar je

	beljakovine	tolšče	voda	sladkornine	soli	neprebavne snovi	gl. kalorij
Sočivje							
Grah suh							320
Fižol "							340
Leča "							335
Stročna moka							314
Zlata in moka							
Jčemen glubčen							310
Riž							337
Kasa prosena							310
Moka pšenična črna							313
" " bela							317
" " ržena							333
" " ajdova							330
" " koruzna							376
" " ovsena							376
Mladi moki							
Pšeničen kruh kmečki							290
" " bel							215
Ržen "							217
Testenine							373
Generalizirane							
Krompir							88
Koren							88
Pesa rdeča							91
Koleraba							40
Gobe sveže							34
Vrtnine zelenjave							
Grah zelen							100
Fižol v stročju							93
Špinača							40
Zelje							33
Ohrout							27
Karlijola							28
Špargelj							24
Cebula							20
Buča jedilna							50
Salata glavata							24
Paradižnik							46
Sadje sveže							
Jabolko sveže							70
Hruška "							85
Črešnja "							68
Cesplja "							76
Grozdje "							85
Jagode "							37
Pomaranča "							46
Sadje sušeno							
Jabolko posušeno							267
Cesplja "							219
Figa "							271
Datelj "							373
Goba suha							206
Ornani							
Kostanj							220
Lešnik							600
Oreh							612
Drugi izdelki							
Med							306
Sladkor							376
Olje namisno							835
" repno							855
Palmin (Kunertol)							864

Pregled sestavin in hranilne vrednosti rastlinskih hraniv.

hvalevredno v gospodarskem pogledu, še bolj pa v zdravstvenem in prehranjevalnem oziru. Vendar smo s svojim sadjarstvom še daleč za mnogimi zares naprednimi deželami!

Sadje se da ohraniti na mnoge načine, najlažje ga je sušiti. Posušeno sadje izgublja sicer precej dopolnil, pridobiva pa mnogo hranilne vrednosti; suho sadje vsebuje celo 60 do 70% sladkornin. Zato je v prehranjevalnem pogledu le toplo priporočati, da naj naši ljudje vse sadje, ki se ne da uporabiti sveže, ohranijo z izsuševanjem ali pa naj napravijo iz njega marmelade; vsako drugačno uporabljanje sadja pomeni za prehrano iz-

gubo! O opojninah, ki se proizvajajo iz sadnih sokov, bo razgovor v posebnem poglavju.

f) Izmed jedrnih plodov sta domača oreh in lešnik, v južnih krajih tudi mandelj. Jedra imajo kakih 12% beljakovin, 6% sladkornin in blizu 60% tolšče, hranilna vrednost je torej izredno visoka. Vsi ti jedrni plodovi vsebujejo v svežem stanju časih prav nevarne snovi (prusko kislino i. dr.), treba je torej neke opreznosti, ko jih dajemo otrokom. To pa jim ne manjša velike cene, ki jo imajo v gospodinjstvu in sladčičarstvu, saj z vročino se porazgube vse strupene snovi iz njih. Zato bi bilo želeto, da bi se pri

nas to drevje bolj gojilo in nadomestilo z boljšimi vrstami, kjer je lega zanje ugodna.

Tukaj naj opomnim še jedilni kostanj, ki ima v svoji moki po 5—6% beljakovin in toľšče ter okoli 40% sladkornin, ne zaostaja torej mnogo za žitom. V naših krajih je jedilni kostanj gozdno drevo; kjer ga nekoliko goje, daje tudi boljše plodove ko gozdni kostanj. Pripomniti moram, da je med Korminom in Šentpetrom ob nekdanji goriški meji, kjer bivajo zdržema naši bratje, obilo nasadov kostanja po bregovih in hribih (tam je tudi Kostanjevica nad Kanalom). Plodovi gredo v svet pod imenom »maroni«, kar daje že od nekdanj lep prihodek. (Eno drevo je neslo povprečno 20 gld. na leto brez truda!) Mnogo ga porabijo tudi doma namesto moke in krompirja; saj se dajo iz kostanja napraviti vsakovrstne slastne jedi in celo kruh! Videl sem v tistih krajih, da so uživali kostanj svež vso jesen, zimo in pomlad tja do poletja, ker so ga hranili v ježicah ali med ježice stlačenega v hladnih prostorih. Ali ne bi kazalo, da bi se ta plemenita vrsta kostanja razširila po vsej naši domovini? Menim, da je mnogo krajev po svojih legah zelo podobnih tistim goriškim brdom, zlasti v Beli krajini in po Štajerskem!

O medu, sladkorju in rastlinskih toľščah izpregovorimo prihodnjič, preden začnemo razpravljati o poživilih.

Moda.

Nekaj besed o jesenski modi.

Teško je pisati zdaj o modi, ko je moderno vse, da je le kratko in preprosto. Predvsem je poglobitno pravilo to, da so vzorci blagov živahni, črtasti, križasti, imajo pike in rože in široke bordure. Kakor bi hotele obleke v svojih barvah tem bolj živeti, ker je zunaj tako malo solnca in tako malo življenja barv iz narode. Celo oni taft (svila), ki je bil doslej le črn in nekako neokreten v svoji trdosti, se je prenaresil, je postal mehkejši in ga dobiš v vseh mogočih barvah. In prav taft je za jesenske obleke najmodernejše blago. Tudi plašči so iz tafta; podložiš ga z vate-linom in obrobiš s krznom. — Obleke so še zmeraj tako preproste v svojih oblikah, kot so bile spomladi in poleti. Rokavi so večinoma ozki in dolgi, malo je kratkih. Krog vratu je malo izrezano, bolj in bolj opažaš, da so ovratniki ženskih oblek taki, kakršne imajo moške srajce. Sploh je ženska nošnja zdaj skoraj kakor moška, celo

jopiče najdeš in trde ovratnike z moško ovratnico. Za jesen so moderni različne vrste plašči, ki so zelo pripravniki za sport in deževne dneve, a so tudi kakor bogate toalete polni volan in zgibkov in barv. Glede pokrival so najbolj moderni klobučki iz klobučevine, in sicer je siva barva teh klobukov najbolj priljubljena. Moderna so pa tudi moškim čepicam podobna pokrivala, katerih krajevci so iz slame. Prav posebni in le za izbrane ženske obraze prikladni so klobuki s širokimi, ravnimi krajevci in visoko oglavnico. Za majhne in močnejše postave taki klobuki niso, a dobro pristojajo vitkim postavam, posebno še, če imajo moškim oblekam podobne kostime. Pri toaletah za gledališča, koncerte in podobne prilike so prav moderne bogate čipke, različne široke volane in plisirana krila, vse v bujnih, živih barvah. Naloga ženske je, da si izbere prilične barve, ki ne kričijo, se skladajo z njenim obrazom in njeno postavo in so obenem moderno-živahne.

Na priloženi krojni poli najdeš različne obleke zase, za dom in cesto in za sport, dobiš navodila za šivanje perila in šivanje otroških oblek. Ondi se utegneš poučiti do podrobnosti, kako si sešiješ obleke in kako so te obleke praktične, preproste in moderne obenem. Gotovo bo naše žentstvo s pridom uporabljalo to krojno polo, ki izhaja iz znamenitega zavoda za kroje. Res je, da bo šlo življenje nemoteno dalje, če si oblečena moderno ali nemoderno. Res je pa tudi, da vlada duh časa vsem panogam javnega življenja in zatorej tudi oblekam. Pomisliti je pa treba, kdaj si bolj »javna«: ali če se nosiš kakor se nihče zdaj, ali — če si oblečena kakor vsak v tej dobi?

Kuharica.

Solatna juha z zdrobom.

Deni v kozo za drobno jajce sirovega masla; ko se nekoliko segreje, prideni veliko pest zrezane mehke solate (dobra je tudi tista, ki je za solato prezelena), premešaj jo in pokrito duši pol ure; med dušenjem prilij kako žlico vode; ko se zopet posuši, jo potresi z malo žličico moke in prilij nekoliko vode ter pusti, da nekaj časa vre. V drugi kozi pa zarumeni v žlici sirovega masla $\frac{1}{8}$ l pšeničnega zdroba in ga zalij z dvema litroma juhe od kosti ali vode (gorke) in pusti, da vre četrt ure. Nato prideni zdrobu kuhano solato, nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja, ščep popra, soli in

nekaj žlic kisle smetane. Ko juha še četrt ure vre, jo stresi v skledo, v kateri si zmešala en rumenjaka.

Novi krompir v janeževi polivki.

Ostrgaj krompir (kifeljčar), ga operi ter kuhaj v osoljeni vodi. Napravi blede prežganje za en krožnik krompirja, deni v to prežganje eno žlico masti, pol žlice moke ter za eno žlico drobno zrezanega janeževega zelenja; ko še dobro premešaš, zalij prežganje z zajemalko gorke vode, prideni nekoliko soli; ko polivka 10 minut vre, ji prideni žlico kisa ter kuhani in odcejeni krompir. Ko krompir v janeževi polivki prevre, ga postavi kot prikuho na mizo.

Drobno rdeče korenje v smetani.

Ostrgaj in operi 12 korenčkov, jih zreži na kolesčke in jih skuhaj v vreli osoljeni vodi. V kozo pa deni za eno žlico masti ali sirovega masla; ko se razbeli, prideni pol žlice moke, ki jo dobro zmešaj, dodaj nekaj žlic gorke vode in, ko prevre, prideni nekaj žlic kisle smetane, kuhano ter odcejeno korenje in ščep popra. Ko korenje v tej polivki 10 minut vre, postavi korenje s krompirjevim pirejem na mizo.

Piška v papriki.

Zreži piščanca na štiri kose, jih položi v kozo in prideni za drobno jajce sirovega masla, posoli, prideni za noževo špico paprike, pokrij in pusti, da se piščanec nekoliko popeče. Nato zmešaj osminko litra juhe, osminko litra kisle smetane in pol žlice moke in prilij v kozo zraven piščanca. Pusti, da vre vse skupaj še nekaj minut. Piščanca naloži na krožnik in oblij s polivko. Priloži zraven riž z grahom, žemeljne cmoke, krompirjev pire ali kaj enakega.

Mezga iz rabarbare.

Olupi in zreži na majhne kosce 1 kg rabarbare, stresi jo v lonec in prilij eno žlico vode. Ko se že nekaj minut duši, ji prideni 30 dkg sladkorne sipe, sok polovice limone in nekaj koščkov limonove lupine. Kuhaj mezgo počasi eno uro. Še gorko stresi v nekoliko ogrete kozarce in jih postavi v pečico, da se mezga po vrhu nekoliko osuši (seveda tedaj v ognjišču ne kuriš). Drugi dan kozarce zaveži in shrani na suhem. M. R.

Popravek. V 7. številki »Mladike« popravi v receptu »Črna črešnjava torta« dva in pol dekagrama moke v petindvajset dekagramov moke, kar so naše modre gospodinje gotovo že same izsledile kot pogršek.

Š A L E I N U G A N K E

Za smeh.

Gospod Cigumiču stoji z velikanskim basom pri postaji električne železnice, a že drugič je voz, ki pelje mimo, popolnoma zaseden. Pride tretji voz.

»Gospod sprevodnik, pustite me vendar noter!«

»Ne gre, saj vidite, ne morem.«

»Kaj pa naj naredim, ko imam težki bas s seboj?«

»Učite se igrati na flavto,« odgovori sprevodnik in voz od drdra dalje.

Tone: »Ali vedno priznaš, kadar veš, da nimaš prav?«

Janez: »Ne! Samo tedaj, kadar vedo drugi.«

Mož: »No, ženica, ali si gotova, da greva?«

Žena: »Daj že vendar enkrat mir! Že pred eno uro sem ti rekla, da bom v eni minuti gotova, pa še vedno izprašuješ.«

Trije prijatelji se hvalijo, kaj so dali nekemu svojemu znancu za poročno darilo.

A.: »Od mene je dobil pribor za kavo za 12 oseb.«

B.: »Jaz sem mu dal pribor za čaj za 24 oseb.«

C.: »Jaz pa sem mu podaril kleščice za sladkor za 100 oseb.«

Sodnik: »Najbolje je, če poveste resnico.«

Obtoženec: »To pa že ne! Enkrat sem jo povedal, pa mi je še danes žal.«

Gospodinja: »Vi prosjačite, pa ste pijani kot sod!«

Berač: »Veste, gospa, če sem trezen, me je sram prosjačiti.«

A.: »Kdaj pa se misli poročiti tvoja sestra?«

B.: »Zmeraj!«

Sodnik: »Povejte nam vendar, zakaj ste vlomili vprav v trgovino z milom?«

Tat: »Ko pa zmeraj pravite, da je tatinski posel tako umazan.«

Plačilnina taker (prvemumu gostu): »Imate, prosim?«

Prvi gost: »Imam prašičjo glavo in kruh.«

Plačilnina taker (drugemu gostu): »In Vi, gospod?«

Drugi gost: »Imam možgane pa nič kruha.«

Sodnik: »Ali veste natančno, da je bilo tistih klofut, ki ste jih dobili od obtoženca, prav sedem?«

Tožnik: »Da, gospod sodnik, jaz štejem zmeraj, kadar me kdo klofuta.«

Stranka (odvetniku): »Upam, gospod doktor, da mi za svet, za katera tega sem Vas prosil, ne boste nič računali.«

Odvetnik: »Gotovo ne! Računal Vam bom samo za tistega, ki sem ga Vam dal.«

Služkinja: »Prihajam iz posredovalnice za delo. Rekli so mi, da potrebujete postrežnico.«

Gospa: »Saj opravim vse delo sama.«

Služkinja: »Izborno, mesto je kot nalašč zame.«

Kritik: »Ob koncu Vaše drame bi se moral junak ustreliti, ne pa obesiti.«

Pisatelj: »Zakaj pa?«

Kritik: »Zato, da se ljudje zbude.«

Sirota: »Prosim dajte mi kaj vbočajme, sem uboga sirota. Če ne prinesem ničesar domov, me oče in mati pretepata, da je grdo.«

Ante: »Pravijo, da poročeni može dlje živijo nego samci.«

Anže: »Smešno, samo življenje se jim zdi daljše.«

Zdravnik: »Kaj Vam je?«

Bolnik: »Neprestano mi zveni v ušesu.«

Zdravnik: »Kaj pa ste?«

Bolnik: »Hotelski portir.«

Zdravnik: »Poiščite drugo službo.«

Kuharica: »Zakaj pa je sedaj pri vas mleko cenejše?«

Mlekarica: »V hišo smo napeljali vodovod.«

Prijatelj Zadrega: »Da mi niti sto dinarjev ne posodiš, tega res ne razumem. Med prijatelji si vendar zmeraj pomagamo eden drugemu. Ali ne?«

Prijatelj Iskra: »Res je! A ti si vedno drugi!«

Kmetič: »Kaj pa delaš gori na jablani?«

Pačlavec: »Jabolko je odpadlo, zdaj bi ga pa rad nazaj obesil.«

Čarodejev kotiček.

Prerezana steklenica.

Ko si določil mesto, kjer hočeš steklenico prerezati, položi okrog nje nit, ki si jo namočil v terpentinu, in jo zažgi. Ko je zgorela, potegni naglo s čopičem, ki si ga namočil v mrzli vodi, okrog steklenice tako, da nit odstraniš. Steklenica počí, kjer je bila nit.

Goreče jajce.

Izprazni jajce in ga napolni z živim apnom in žveplom. Luknjici zamaži z voskom in vrzi jajce v vodo. Na jajcu se pokaže takoj plamen.

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen,
Zgonik, p. Prosek, Italia

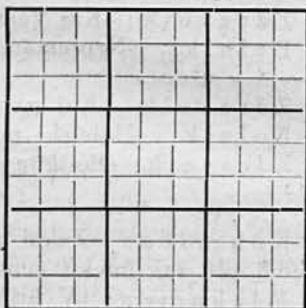
1. Kralj Matjaž.

(Stric Jože, Bloke.)

2. Sestavljeni magični kvadrat.

(Marin, Stari trg.)

Uredi števila 1 do 81 v polja tako, da dobiš magično vsoto sestavljenega kvadrata (369), enako vsoti srednjih števil sestavljajočih kvadratov. Postavi črke na mesto števil po vrednosti: 64, 51, 48, 44, 21, 63, 35, 30, 34, 16 = a; 2 = b; 27, 14 = č; 6, 7, 26, 41, 80, 75, 29 = d; 53, 70, 67, 4, 54, 19, 55, 39, 43, 22, 38, 73, 77, 18 = l; 52, 25, 61, 81 = j; 69, 58, 74, 11 = k; 46, 24, 62, 57, 20, 56, 78, 15, 79 = i; 1, 50, 23 = n; 8, 42, 59, 40 = o; 49, 76, 13 = r; 66, 72, 37, 60, 28, 10, 31 = s; 3, 9, 33, 36 = t; 5, 17, 12 = u; 68, 65, 45, 32 = v; 71, 47 = z. Dobiš slavospev delu.

3. Podpis.

(Miroljub, Kočevje.)

Luci Linbarjeva, s. r.

Kaj je soprog te gospe?

4. Pav.

(Plašnik, Škofja Loka.)

5. Izpreminjevalnica.

(Marin, Stari trg.)

Pretvori po tri naslednje besede v eno besedo z enotnim pomenom: a) jež, kri, pot = križišče; b) lvan, sen, oje = les; c) klin, čuvaj, čar = obrtnik; d) cena, kino, dim = redovnik; e) jesen, bič, ena = otroška igra. Začetne skupine 2 do 5 črk novih besed ti dajo cele besede za lep izrek.

6. Mačka in miš.

(Ivana Kralj, Ljubljana.)

7. Zastavica.

(Tone, Sarajevo.)

Katera krušna mati svojega sinka do smrti v plenice povitega na prsih nosi?

8. Strašilo.

(Miklavič Oskar, Livek.)

9. Naseda.

(R. F., Sedlo.)

a	e	e	g	l
n	n	o	o	p
p	r	r	v	z

Razvrsti črke tako, da dobiš od leve proti desni lep znan pregovor!

10. Kje je to bilo?

(Tone, Sarajevo.)

Pred rano so mašo se mati zbudili in mizo zeleno so z rjuho pokrili. Po belem so prtu še stavili čaše, ko mi smo od pozne hiteli že maše. A vendar medicine nič nismo dobili, ker gladni obadi so sproti jo spili. Za tebe pa hranim še čašo sladko, če boš mi povedal: kje bilo je to?

Razpis nagrad.

Prva nagrada: za pravilno rešitev vseh desetih uganek sportne volnene golenice; druga nagrada: za sedem pravilno rešenih uganek 1 dolar.

Ako bo več rešivcev, določi žreb.

Vse rešitve — tudi iz inozemstva — je treba poslati vsaj do 20. avgusta 1926 v zaprtem pismu na naslov:

Uprava »Mladike«, Prevalje.

Rešitev uganek v 7. številki.

1. Cvetje. Ako jemlješ črke po številu vejic ali lističev, dobiš: **Utrgan cvet diši po smrti. N. pr.**

2. Tržne cene. Iz vsake besede vzemi toliko črk, kolikor jih napove cena ob strani; dobiš: **Dobro blago se samo hvali.**

3. Geološki prerez. Gora je sestavljena iz petih glavnih plasti: A, B, C, E in F. Druga glavna plast E je pretrgana ter se nadaljuje v dve stranski plasti Č in D. To moraš pri rešitvi upoštevati. Vzemi torej najprej dolomit, ki je peta glavna plast, torej peto črko m, pojdi na prvo glavno plast apnenec in vzemi prvo črko a, nadaljuj z granitom (četrt glavna plast) in vzemi četrto črko n. Na vrsto bi morala priti zdaj druga glavna plast, ker je pa pre-

trgana, vzemi najprej granit, prvo črko g, dalje lapor, drugo črko a (prva in druga stranska plast); zdaj pride šele na vrsto druga glavna plast brekcija, vzemi drugo črko r in slednjič še tretjo in zadnjo glavno plast ostrico, tretjo črko t, in tako dobiš, da je ta gora **Mangart.**

4. Sestavnica: Vis(a), (v)ice, vislice; kol(o), (m)esar, kolesar; stol(p), (c)ar, stolar; nog(a), (d)avica, nogavica; vr(t), (v)aza, vaza; ve(k), (r)ja, veja; brez(a), (o)je, Brezje; slova(r), (o)n, Slovan; be(s), (o)da, beda; rib(a), (n)ič, ribič; br(v), (s)odar, brodar; reg(a), (k)avka, regavka; kr(i), (k)ava, krava. Tretje črke sestavljenih besed dajo pregovor: **Sloga je od Boga.**

5. Dve šaljkvi: 1. **Dieto.** 2. **Oklic.**

6. Spremenitev: Levec — novec — notar — sitar — Sinaj — Tomaj — Tom an.

7. Sova. Ključ ti dajo črtice in pike na sovinih prsih. Število črtic pove, katero knjigo (od zgoraj navzdol), število pik pa, katero črko na dotični knjigi vzameš, da razbereš: **Kolikor glav, toliko misli.**

8. Iz kemije. Jemlješ črke iz elementov po njih številu in dobiš: **Eksplozijo.**

9. Učenjak. Na mizi je deset knjig in v dveh vrstah po deset črk, v tretji devet. Jemlji črke najprej po redu najbolj belih knjig, potem knjig s krožcem, nato knjig s črtkanim četverkotnikom in slednjič knjig s črnim četverkotnikom; dobiš: **Ne pravi samo, kar znaš, ampak pokaži!**

10. Zemljepisna črkovnica: 1-2 Karlovac, 3-4 Osilnica, 5-6 Cerknica, 7-8 Rovdnica, 9-10 Trevir, 11-12 Vipava.